

K^{II} 22048

A
HELVÉTZIAI VALLÁSTÉTELT
TARTÓ
TUL A DUNAI
FÖTISZTELETŰ
SUPERINTENDENTZIÁBAN
ÉLT
SUPERINDENSEK,
VAGY
REFORMÁTUS
PÜSPÖKÖK ELETE,
E JELEN VALÓ IDŐKIG LEHOZVA.

IRTA, 'S KIADTA
TÓTH FERENTZ
A REFORMÁTUSOK PÁPAI COLLEGI-
UMÁBAN THEOLOGIÁT ÉS AZAZ-
ZALÖSZVE KÖTÖTT PAPI TU-
DOMÁNYOKAT TANÍTÓ
PROFESSOR

GYÖRBE N,
Özvegy STREIBIG JÓSEFNÉ bettivel.
1808. Elftendőben.

Solertem istam Superintendentium Trans Danubianorum H. C. addictorum descriptionem & Actorum ad hanc rem pertinentium judiciosam Combinationem cui titulus est: *Túl a Dunai Reformatus Superintendens vagy Püspökök élete.* — quum nec legibus Patriis nec dogmatibus H. Confessionis repugnet, cum emolumento Boni publici imprimi posse censeo.

Papæ 12-da Junii 1807.

Sigismundus Oswald I. Collegii
Reformatorum Papensis Inspector & Superintendentialis Librorum Censor m.p.

Nagy Tiszteletű és Nagytudományú!

TÓTH PÁPAI PÁL URNAK,

*az Átsi Reformáta Sz. Ekklesia Lelki Pásztorának, és a Helvetziai Váltástételt követő
Túl a Dunai Főrisztelelű Superintendenzia
Fő Notáriusának.*

Tisztelendő SZABÓ JÁNOS URNAK,

a Tatai Egyházi Megye Esperesjének.

**Tisztelendő KETSKEMETHI SIG-
MOND URNAK.**

*a Polgárdi Reformáta Szent Ekklesia
Lelki Pásztorának, és a Peremartoni Egy-
házi Megye Esperesjének.*

Tisztelendő BÚZÁS PÁL URNAK.

*a Tapolcafüti Reformáta Szent Ekklesia
Lelki Pásztorának, és a Pápai Egyházi
Megye Esperesjének.*

Tisztelendő **FARKAS JÁNOS URNAK**,
a Rév Komáromi Reformáta Szent Ekkle-
sia egyik Lelki Pásztorának, és a Komá-
romi Egyházi Megye Espereftjének.

Tisztelendő **VÁSÁRHELYI SÁMUEL
URNAK**,
a Tsokonai Reformáta Szent Ekklesia Lel-
ki Pásztorának, és a belső Somogy Egy-
házi Megye Espereftjének.

Tisztelendő **FÁBIÁN JÓSEF URNAK**,
a Veres Berényi Reformáta Szent Ekklesia
Lelki Pásztorának és a Veszprémi Egyhá-
zi Megye Espereftjének.

Tisztelendő **NÉMETH FERETZ URNAK**,
a Füzes Gyarmathi Reformáta Szent Ek-
klésia Lelki Pásztorának, és a Barsi Egy-
házi Megye Espereftjének.

Tisztelendő **BALOGH MIHÁLY URNAK**,
a Perötsényi Reformáta Szent Ekklesia
Lelki Pásztorának, és a Drégel Pálánki
Egyházi Megye Espereftjének.

Megkülömböztetett tisztelettel ajánlja

az Író.

ELŐJÁRÓ BESZÉD.

Tsak nem háromszáz esztendeje már azon Vallásbeli Reformátzionak, melly minekutánna *Német* Országban, és *Helvetziában*, amott *Luther*, itt pedig *Zvinglius* munkája után erőt vett, a két Magyar Hazában is az Isteni bölts Gondviseléstől erre a végre előállított Ekklesiái Tanítók által, a reformált Vallásra tért Mágnessok, és Fő Uri Rendek pártfogása és oltalma alatt ugyan az elkezdett. Attól az időtől fogva tehát, hogy Protestáns Ekklesiák kezdetek hazánkban lenni, úgy kívánván a jó Rend, és a körülállások, de más Országbeli Protestáns Ekklesiák példája következeséből, — 's az Egyházi Törvények vagy Kánonok rendeléséből is kellett azokban kisebb és főbb Igazgatókat kirendel-

ni 's elöl állítani. Illy Ekklésia Fő Igazgatók voltak eleitől fogva valamint más részeiben, az Országnek (némelly Vármegyebeli Ekklesiákat kivéven, melyek a Püspöki Hivatalnak egész Századon keresztül ellene voltak) úgy ezen Helvétziai Vallástételt követő Túl a Dunai Superintendentiában is a Superintendensek vagy Püspökök kiknek munkájok, fáradságok, és szenvedések által sok Ekklesiáink nem csak megfundáltattak; hanem virágzó állapotban is tétettek. Ezen Ekklesiái Fő Hivatal, melly sokszor annál terhesebb volt, mennél terhesebb környülállások közé voltak Ekklesiáink helyhezsettve, az 1608-dik esztendőbeli Ország Gyűlésének 150 Tzikkelyében törvénnyel is meg állítatván, — VI-dik Károly Felséges Kiralyunk alatt pedig, és későbbi polgári törvényeink által is újjra meg erősítettven, Ekklesiáink hasznára és díszére e jelen való időben is fenn áll. — A régibb időkben ugyan öt, 's hat Superintendenseink voltak, mint ez egyebeken kívül *Kanisai Pálfi János* Túl a Dunai Református Püspöknek Erdélyben, a Fehérvári Professzorokhoz 1636 ban irt leveléből,

mellyet oda lejjebb a maga helyén előlmutatunk, világos: de 1734től fogva *Püspökjeink száma*, VI Károly Felséges Királyunknak úgy tettzván, 's az Ország négy nagyobb kerületeitől neveztetvén el Superintendentziáink, *négyre* határoztatott. A melly négy Supcrintendentziák ez idő fzerént való Püspökei ezek: Itt à Tul Dunaiban viseli a Superintendensi hivatalt: Főtiszteletű *Torkos Jakab* Ur, a Pápai Reformáta Ekklesia Lelki Pásztora. A Duna mellyékiben: Főtiszteletű *Vég Veresmarthi Sámuel* Ur a Ketskeméthi Reformáta Ekklesia egyik Lelki Pásztora.— A Tiszán túl valóban: Főtiszteletű *Benedek Mihály* Ur a Debretzeni Ref. Ekklesia egyik Lelki Pásztor, — A Tiszán innen valóban: Főtiszteletű *Öri Filep Gábor* Ur a Szentpéteri Ref. Ekklesia L. Pásztor.

Nem tagadhatni azomban, hogy mia tölünk leg távolabb élt Superintendenseinknek is sokkal tartozunk: mert azokban az Ekklesiákban, mellyeket ők fundáltak, és a mellyeknek olly sok hányattatások közt való megmaradásokért, következésképpen a mi

VIII ELÖLJÁRO BESZED.

boldogságunkértis a Felséges Isten előtt sokszor sirva könyörögtek, mi békeféségben és tsendeféségben élünk. Illő dolog volna tehát *közönségeszen* szólván, ha Hazánk Tűdofsai közül valaki, az ezek eránt való háladatofság megmutatásából is, a Magyar Országi Református *minden* Pűspökök Historiáját meg írná, a mint az Erdélyiek már nekünk példát is adtak, meg irván a tudós *Bod Péter Smirnai Policarpus* tzimű, és 1776 ban kiadott könyvében az ő Református Pűspökjeiknek életeket. Ugyan erre serkenthetnek bennünket az Evangélikus Atyafiaknak ezen materiában tett probatételek is. Mert a mi az Evangélikus Pűspököket illeti; azoknak életeket egy magát meg nem nevező Iró leírta, és azt 1791 ben ki is adta. (a) *SchmálAndrás* pedig a nálam is Kézírásban meg lévő *Ekklesiái Historiájában* azt írja, hogy ő Magyar Országi Evangélikus Pűspökök historiáját (kiknek Laistromát én is Főtiszt. *Crudi Dániel* Superintendens

(a) A Könyv titulusa ez: *Kurze Geschichte der Superintendenten Augsbürgischen Konfession in Großfürsten-*

és Pofoni Evang. Predikátor Urnak sokat érő Ekklesiái Gyűjteményéből magamnak leirat-
tam (b) egy különös könyvében megirta;
de ez a munka mind eddig is valakinél kéz-
írásban, és az Ekklesiák, 's Literatura nagy
kárával közönséges haszonvétel nélkül áll.
Különösen is a Túl a Dunai Evangélikus
Püspökök historiáját nem régiben nyomtatás-
ban világ eleiben adták *Hajnotzi*, *Bellitz*
és *Vilfinger* (c) Egyedül a Református
Tudósok felejtkeztek el az ő Püspökeikről,
kik ebben a materiában még mind eddig is
leg kisebb próbát sem tettek. — Azomban

thum Siebenbürgen Hermanstadt 1791. — (b) Superin-
tendens *Crudi* Ur olly sok Ekklesiái Gyűjtemén-
nyel bir, hogy azoknak tsak *Laißroma* mintegy
30 árkus. — Hasonló szép Gyűjteménnyel bir *Tifzt.*
Senior és *Palotai* Prédikátor *Hrabovitzki* György
Ur. Kár volna, ha a *Tifzt. Sinai Miklós* Profelső-
r Ur Ekklesiái drága, sok betsülés Gyűjteményei
elvesznének. Ama Túdós *Grof Teleki Sámuel* ő
Excellentiája könyvesházában is sok kézírásban lé-
vő drága, Gyűjtemények vagynak. (c) *Dan. Haj-*
notzi Epist. gratul. ad Job. Sipkovits Tóth Superinten-
dentem edit: Hala 1742. — Öröndetes *Versek Főtifzt.*
Nagy István Ur Superintendens székében való beülésekor
Bellitz Jónás Sopron 1796. — Dunán túl való kerület-
ben lévő *Aug. Conf. tartó Ekklesiáknak* mult két Száza-
dokban élt Superintendensei *Vilfinger Ernest* lános Sop-
ron 1796.

akárki vállalja is magára ezt a Munkát; úgy látszik sok akadályokkal fogna a küszködni, mivel a Reformátio hajnalában az Evangélikusok és Reformátusok közt az Igazgatásra nézve semmi megkülönböztetés nem volt, a honnan vagynak olyan Püspökök, kiket az Evangélikusok, szinte úgy magok felekezetebeli Püspököknek tartanak lenni mint a Reformátusok. De e mellett a Protestánsok sok viszontagságokon menvén keresztül, sok Ekklesiák régi Leveleiktől, és Jegyző könyveiktől meg fosztattak, melyek vagy akkor mindjárt semmivé tétettek, vagy valamelly könyvesház zugollyában a molyoktól talán már egészen is megemésztettek, vagy azokban, hogy azoknak senki, különösen pedig azok, a kiknek azokra mint tulajdonokra szükségek volna, hasznokat ne vehessék, fogva tartattatnak.

Különösen a Túl a Dunai Református Püspökök Életének leírására sokat tennének a Superintendentiális régi jegyző könyvek. De a mi a *Veszprémi* vagy *Pápai* régi Superintendenciát illeti: annak jegyző könyve,

vagy Protocolluma a Rátz pusztításban, mely az utolsó Rákotzi zenebona alkalmatosságával esett, hová lett, senki nem tudja. A *Samaritai* vagy *Komáromi* Superintendenciának van ugyan egy öt levélből álló Protocolluma, de az is csak 1652-dik éftendön kezdődik, és 1663-dik éftendeig megy, — annak régibb jegyző könyvéről már ma senki semmit nem tudván. — Ezenkívül a mi régi Ekklesiái Iróink, kiknek dirib darab soraik eléggé mutatják, hogy némellyek közülök tudtak volna jól írni, ha refiek nem lettek volna, a Túl a Dunai Superintendenciabeli Ekklesiákról mind öszve is a mit irnak, alig tesz hét nyóltz árkusnál többet. A régiek hát keveset hagyván emlékezetben a Túl a Dunai Superintendenciáról, 's annak Püspökjeiről: nem tsuda, ha a mostaniak azon régi dologról sokat nem tudhatnak. De a mi keveset irtak is meg régibb Iróink a Túl a Dunai Superintendenciáról, 's annak Püspökeiről, az is igen tökéletlen: mert példánakokáért *Lámpe* (vagy inkább Debretzeni *Ember Pál*, a kinek kézírását nyomtatta ki amaz) megirván a Túl a Du-

XII ELÖLJÁRÓ BESZÉD.

nai Református Püspököknek *tsupa Laifstromát*, a mellett, hogy Kronológiát, melly a Historia egyik szeme, reájok nézve nem folytatja, nevez abbañ még olyat is, a ki soha itt Superintendens nem volt, halgat pedig olyanokról, mint oda alább meg látjuk, a kik valósággal azok vóltak. Akarván tehát valaki már ma az illyes hijánofságokon orvosolni, mivel mennél tovább halasztjuk az illy régi dolgok körül való motódzást, annál több dolog merül feledékenységhen, bizonyosan sok nehézségekre fog akadni. — Az is igaz végezetre, hogy némelly Túl a Dunai Protestáns Mágnások Uradalmaikban lévő Protestáns Ekklesiának külön Superintendenseik voltak, mint a Grof *Nádasdi* (d) és Vilfinger szerént a Grof *Battyáni* (e) amaz Evangélikus, e pe-

(d) Meg tesszik a Pathai István Ref. Superintendensnek Klafzekovits Evangélikus Superintendenshez irt egy Levelének ezen titulusából: *Multi iuga eruditionis, et matura Senectutis laude Ornatissimo Viro D. Stephano Klafzekovits, Ecclesiarum in ditione Spect. et Magnifici Domini Paulli de Nádasd constitutarum Superintendenti D. et Amico veteri S. in Domino.*

(e) Vilfinger old. 6. —

dig Református Mágnásoknak Uradalmaikban, kiknek vigyázások néha csak az Uradalombeli Ekklesiákra, néha pedig az egész Ekklesiái kerületre is kiterjedt, melly által a Túl a Dunai Püspökök historiájában újra több zürzavar, és nehézség okoztatik.

Azon pedig éppen nem lehet tsudálkoznia, hogy a Magyar Országi Ref. Püspökök Laistromát szinte a Reformátio leg első pontjáig fel nem vihetjük. Mert Protocollumaink elcsztén kívül igaz az is, hogy más és tsendesebb Protestáns Országokban is későn jött fel a *Superintendensi nevezet*, noha maga a Superintendensi foglalatosság eleitől fogva meg volt. Nevezetiesen a Superintendensi névvel, mellyel *Hieronimus* és *Augustinus* illették leg elsőben a Püspöki hivatalban levöket, ezt a Görög szót επισκοπος Deákul így tévén ki *Superattendens, Superintendens*, de a melly hivatalt a Magyarok *Püspök* névvel tesznek ki, elrontván ezt a Görög szót επισκοπος, — ezzel a névvel mondom Superintendens a Protestánsok közt *III-dik Kristian*

XIV ELÖLJÁRÓ BESZÉD.

Dániai Király titulálta leg elsőben 1536-dik elztendőben a Protestáns Püspököket. (f) Különösen pedig a Reformátusok közül sokan utálták is a Püspöki vagy Superintendensi nevezetet, mint az *Angliai*, *Skotziai*, és más *Presbyterianusok*, kiknek nyomdokit ide benn a Hazában még a XVIII-dik Században is követték azon négy Esperességek, mellyek a *Borsod*, *Gömör*, *Kis Hont*, *Abaujvár*, *Torna*, *Sáros*, *Zemplin*, és *Ungvár* Vármegyékben voltak, és a mellyekben lévő Ekklesiák, bár a *Szathmár Nemeti Egyházi Zsinat* még 1646-ban a világi Uraknak kérésére is, ennek ellene mondott, csak Seniorok által igazgattak.

De a Dunán Túl lévő Ref. Ekklesiák eleitől fogva Püspöki fő Igazgatás alatt voltak, kiknek száma e jelen való időig 18-ra megyen, a kiknek életeket, mint azok egymás után következnek, a kezemnél lévő

(f) *Mosheim Kirchengesch.* 6. B. 24 4. r. — *mit MacLaine Anmerk.* old. 43.

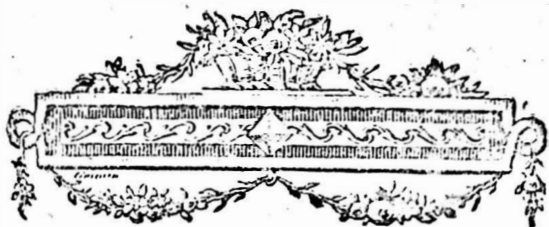
kézirásokból is, mellyek egy időbeliek a dolgokkal, mellyekről szollanak, a következőkben leírom, — előre még azt megjegyezvén, hogy azon fellyül hogy itt sok Reformáta Ekklesiák az ő régiségeket bizonyos datumoknál fogva feltalálják — a mellyek ezen könyvben a for előtt két *lineás-kával* vagy, mint a Németek nevezik *Lud* *láb* jeggyel meg vagynak jegyezve, azok mind eddig csak kézírásban hevert Documentumok voltak, és most közöltetnek leg elsőben általam a tudos világgal nyomtatásban. — Ha a nagy tiszteletű Közönség ezen tsekély Munkámat, mellyben annál inkább megengedhető lehet az elhibázás, mennél régibb, és elhagyattabb dolgok körül kurkálódtam, jó néven méltóztatik venni, ezzel arra érzem magamat serkentetettnek lenni; hogy azon munkámat, mellyre már szép Gyűjteményem van, és *Protestáns Ekklesiái Arkhivum* név alatt világ eleiben adni szándékozom, el készítsem, — igyekezvén azazal is mind édes Anyai nyelvünket, mind Hazai Literaturánkat, mellyek még igen egy-

XVI ELŐLJÁRÓ BESZÉD.

forma lábön állanak, a mennyire tölem ki
tellik gyarapítani, és pallérozni.

*Irtam Pápán Május 23-dikán
1807-dik esztendőben.*

TÓTH FERENTZ m.k.

A
HELVÉTZIAI VALLÁSTÉTELT TARTÓ
TÚL A DUNAI
FÖTISZTELETŰ
SUPERINTENDENTIÁBAN
ÉLT REFORMÁTUS
PÜSPÖKÖK ÉLETE
E JELEN VALÓ IDŐKIG LEHOZVA.

I.

HÚSZÁR GÁL
PÜSPÖKRŐL.

Leg első Túl a Dunai Református Superin-
dentsnek teszi Lámpe *Húszár Gál*,
B

(*Anaxiust*) (a) de hogy ő előtte már kellett itt lenni Református Püspöknek, abból hihető, mivel Huszárnak ezen Superintendentiában volt Püspökösködése 1568-ra tétetik; 1568 előtt pedig mind a Balaton mellett, mind a *Török Bálint*, és annak maradékinak Pápai's Gelztesi Urodalmaiban, mind a Somogy-ágban igen लोक, és virágzó Református Eklésiák voltak, a melyeket avagy tsak a több Superintendentiák, legközelebb a szomszéd Baranyainak, hol 1553 tol fogva Református Püspök által igazgattattak az Eklésiák példájára, ide gondol-

(a) *Huszár Gál* nevéhez, ezt is hozzá teszik *Anaxius*, a mit sokan az ő kereszti nevéül szoktak venni. Vélekedésem szerint nem volt e neki kereszti neve: mert a Bullingerhez írt Levele alá nevét alá írván tsak *Huszár Gálnak* írja magát: maga pedig a kereszti nevét tsak el nem hagyta volna. — De Eklésiai Iróink is többnyire tsak *Huszár Gálnak* írják őtet. — Annyit tesz hát az *Anaxius* az ő neve után, mint: *méltatlan*. A Reformatiokor ugyan is szerették a mi Magyar tudósaink Görög, és Deák nyelven tenni ki nem tsak magok Neveket, melly a Familiák kárával esett meg, hanem némelly Magyar szókat is. A Püspökjeink pedig Deákul írván többnyire Leveleiket, Nevek alá írása után ezt szokták írni: *Indignus Episcopus*, melly annyit tesz, mint: *méltatlan Püspök*; — *Anaxius* pedig, vagy Görög végezettel *αναξιου* éppen azt tesz, hogy: *méltatlan*, *idignus*. Huszár Gál is tehát: *Indignus Episcopusnak*, *αναξιου επισκοπου*nak írván magát: az *Anaxius* innen ragadhatott az ő nevéhez, és ezért van, hogy sok Iróinkban így találjuk az ő nevét felirattatva lenni: *Gailus Huszár, Anaxius*. — Ugyan őtet közönségesen tsak *Gál Papnak* hívták.

Ván az akkori környüállásokat is Fő Igazgató és Vigyázó nélkül hagyni nem lehetett. E' mellett, mind a *Toronai* (már azonn akár *Temesvárt* értjük *Thoinai*, *Párizspái*, és *Lampeután*, akár *Toronyát* a Drágfi jószágában feküdt helységet) mind az *Óvári* Református Zsinatokban, amaz 1550-ben, e pedig 1551-ben tartatván meg volt határozva, hogy a Reformáta Eklésiákban a Superinte densi Hivatalt és nevet meg kell hagynia honnan *Hevesi Mihály* 1551-ben a Tul a Tulz i Reformáta Eklésiák Superintendensévé meg is tétetett. Erdélyben is az *Óvári* Zsinat végzésére provokálván, Református Superintendenst tettek (b) sőt mind ezek előtt már 1547-ben *Bakonyi Albert* Uzeplédi Prédikátoról mint a Pesti-vidéken lévő Reformáta Eklésiáknak Superintendenséről úgy emlékeznek *Lampe* és *Bod György* (c) Ezekről hát bizonyossan a Tul a Dunai Eklésiák sem maradtanak el, ha mindgyárt

(b) *Bod Smirnai Polykarpus* 9. 10. old. — (c) *Bod György*, a Magyar és Erdélyi Reformáta Eklésiáknak Historiáján, melly sok régi és eredeti Documentumokkal volt meggazdagítva, úgy vélekedvén, hogy azt a Hazában ki nem lehet nyomtatni, *Bologniba*, a Haza nagy kárával felküldötte, a' hol az soha ki nem nyomtatodván azon drága Documentumok, idegen Országon veszttek el. — Melly betses Gyűjtemény volt az meglehet itélni azon egy pár Darabból, mellyekbe a *Protestans Magnafok* és leg első *Reformatoraink* számláltainak elő, a' melly Darabokat kinyomtatvatva lehet látni: *miscellanea Groningana* nevű könyvnek 7-dik Darabjában. — Itt is van emlékezet *Bakonyiról*. —

az elsőbb Püspökeinknek neveit már ma nem tudjuk is. — A mi hát.

Huszár Gált illeti, az ő születése 's tanulása helyéről, egy szoval Prédikátorlága előtt való életeről én semmit nem tudok. Hogy tanult Embernek és épületes Prédikátornak kellett neki lenni onnan gondolhatni, mert a Debretzeni Óvári és Pápai igen fényes Ekklesiákban velt Prédikátori hivatalt. De a mellett, Párizspápai szerént egy volt ő a legnevezetesebb és legelsőbb Reformátorok közül, kinek *Romlott fal felépítése* nevű Ekklesiái Historiájában, melly nálam is kézírásban találtatik, Huszár Gálról illy emlékezett tételik. „Ezt az Artikulust (tudniil- „ly 1525) pedig írák akkori időben Kopá- „tsi István, és Siktosi Mihály Sáros Pataki „és Új-helyi Tanítók, és azoknak Pátronu- „sok Perényi Péter ellen, — Huszár Gál és „Radányi Balás Debretzenben, és azoknak „Tutorok az ott való Ur Török István el- „len.“ — Debretzenből 1550-utánn hozatott Moson Vármegyébe az Óvári Református Ekklesiában, és hogy abban 's a körül belől lévő Ref. Ekklesiákban jobb rendet, és a Liturgiát illető dolgokban edgyformaságot vihessen be, 1557-ben és Óvári Prédikátor korában Levelet küldött *Bullingernek* a Tigurumi Refor. Prédikátornak mellyben kéri, hogy a Tigurumi Ref. Ekklesia Litturgiáját neki és a Magyar Ekklesiák számára küldené meg, mellyhez ezek

magokat alkalmaztatnák. (d) Mikor, és miképpen felelt erre Bullinger nem tudom: de a bizonyos, hogy az Óvári Ref. Ekklesiát fényes Ekklesiává formálta, a mely 1674-ig virágzó állapotban volt, de ezen Esetendőben az akkori Óvári R. Prédikátor Ürményi Tamás onnan ki verettetvén, a Ref. Ekklesia mellyet Huszár Gál ott jól megfundált, megfuzt tovább is ott virágozni. Óvárrol a Pápai R. Ekklesia tanítására mikor hozattatott Huszár Gál nem tudni. *Veszprémi* azt mondja, hogy 1577 táján; de mivel ekkor már az ő fia *Huszár Dávid* volt a Pápai Prédikátor mint a Hertzegszőlősi Kánonoknak, mellyek itt nyomtattattak ki Elöljáróbelzésének titulusából világos, de egyéb okokból is hihető, hogy ő már ekkor meg halt. Annyi Lampe után bizonyos, hogy ő 1568-ban Óvári Prédikátor korában Superintendens is volt. De mivel ő a Debretzeni kronikák szerént mint. Veszprémi írja 1557-ben, oda hagyván már annak előtte Debretzent, Óváron Prédikátoroskodott, azomban a' Debretzeni résznek már 1551-ben Református Püspöke volt: Ő tehát Debretzenből jöven, hol a' Superintendensi hivatal már lábra állitatott, hihető, hogy azon Superintendensia követéséből, mellyből ki jött, a' Püspöki hivatalt ezen a' részben 1568 előtt jóval is fel állította. A' mint hogy a Tul a' Dunai Superintendenciának edgyik protuculumában feljegyeztetvén a' két Super-

(d) *Historia Ecclesie Reformatæ in Hungaria & Transilvania a Friderico Lampe Trajecti ad Rhenum 1728. old. 115.*

intendenciákban volt Püspökök, Huszár Gárról az iratik, hogy 1557-ben Ovári Pap, és Superintendens volt, 's hihető, hogy ezen okból kérte ő meg mint közönséges ízemély Bullingert, hogy az ő Superintendenciájából Ekklesiának számára a Tigurumiak Liturgiáját küldenie meg. — Ovárról tehát min Püspököt, Pápára Püspöknek és Predikátornak hozták edgyizersmind. Hogy ő hasznos, munkás, és buzgó kegyes ember volt, meg teszik a már mondottakon kívül azon munkáiból, melyek az említést meg érdemlik. Irt ő még Ovári Predikátor korában edgy Predikációs könyvet, melyet illy titulus alatt ugyan Ovárott 1558-ban ki is nyomtatott. *Az Ur Jézus Krisztusnak Szent Vatsorájjáról, Kinszenvedeséről, és ditsősíges feltámadásáról való Predikációk.* Irt edgy *Katekhismust* is, de a melyről sem Bod sem Horáyi, valamint a mondottól is, nem emlékeznek, a melyet még 1630-ban is Ekklesiár Törvénnyel parantsoltak a Túl a Dunai Superintendencia Elöljárói, hogy a Reformáta kisebb Oskolákban tanittassék (e). — Ő készítte

(e) *Lásd*: „Articuli Ecclesiarum Orthodoxarum cis Danubianarum in Comitatibus Somogiensis, Veszprimiensis, Szaladiensis, Soproniensis, & Castriferrei exist. per V. Joh. Paulidem Canisacum earundem Ecclesiarum Episcopum in Synodo Generali Papensi anno 1630 celebrata promulgati. Cap. 7. n. 2. Ahol ezen dologról e van: „In una quaque Schola Studiosis quidem *Palatinatus*, pueris majoribus *Siderii Hungarica*, minoribus autem *Galli Huszár* Catechesis inculcatur.“ — Ezen, 's egyéb Ekklesiái még kézírás.

ama szép Éneket is melly így kezdődik: *könyörögjünk az Istennek Szent Lelkének* mint ez az Oppenheimban 1612ben ki adott Bibliához töldött Énekek fellül irásából meg tesszik. — A' *Hertzezsözölösön* 1576 ban negyven Predikátoroknak jelenlétekben készült Kánonokat is az ő *Elölülése* alatt készületeknek írja Veszprémi, Horányi, és Bod pedig ezeknek kiadattatását ugyan ennek tulajdonítják. — De ezek közül edgyik sem láttatik helyes állításnak lenni. Mert a mi az ő *Elölülését* illeti: Lampe, midőn előlszámlálja az ezen Zsinatban jelenvolt Predikátorokat: azok közt Hufzár Gált nem emlitti: ő róla pedig úgy is mint Elölülőről, úgy is mint Püspökről, de úgy is mint más Superintendentiából oda meg hívott fő Papi személyről nem halgattak volna az írók, a kik meg az ott volt közönséges Predikátoroknak neveiket is feljegyezték. — Más az, hogy a Baranyai Superintendentiának a Hertzezsözölösi Kánonok hozásakor edgy igen nagy érdemű és tisztes öregséget ért Veres arthi Illyés nevű Püspökje volt: e helyet hát hogy a maga Superintendentiájában való Zsinatban idegen ember lett volna az Elölülő, nem hiheő. — Idejárul az is, hogy azon Hertzezsözölösi Kánonok titulusában világosan mondatik, hogy: *annak a Baranyai Atyafiak írták alá neveiket*; Hufzár Gál pedig más Superintendentiából való Predikátor volt. — Uolgyára, azon Artikulusokat *Hufzár Dávid* a Hufzár

ban levő Kánonokat, mellyekkel bírok, egy más munkámban fogom a' tudós közönséggel közleni.

Gál Fia 1577 ben Pápán ki nyomtattatván, és azokat *Skaritza Máténak* ajánlván azt írta az Elöljáróbeszédében, hogy minekutána ezeket ki nyomtatás véget ő hozzá Skaritza el küldötte, és ő azokat meg olvasta volna, min-hogy látja hogy azok igen szükséges dolgokról irattattak ki nyomtattatja, edgy-izersmind pedig azt úgy veszi, mint a mellyel ötöt a ki eddig edgyátallyában ő előtte esmeretlen volt, az ő barátságára fogadására serkentette. (f) Ezek így nem eshettek volna, ha Húszár Gál ekkor elt volna, és a Hertzegszőlősi Zsinat az ő Elölülése alatt tartattatott volna, a mellyben pedig Skaritza mint tudós és fő Papi személy jelen volt, és részt vett. — A' mi pedig ezen Kánonoknak Húszár Gál által ki *nyomtattatását* illeti: ez az állítás sem bevehető: mert azon Kánonoknak Elöljáró beszédében világosan ki van írva, hogy azokat Húszár Dávid nyomtatta ki (g) s ezen egész munkában főhol Húszár Gálról leg kisebb emlékezet sincsen,

Abban is nagy érdeme van Húszár Gál Püspöknek nem isak a maga Superintenden-

(f) *Missos per te nuper mihi Articulos mi Scaritzæ cum perlegissem, quos de rebus vehementer necessariis conscriptos esse vidi, — illico assensi. — Quo quidem facto cum erga te meum animum declarare volui, ut qui ante hac ignotus, me ignotum in fedus amicitie ineundæ provocasti.*

(g) *Doctissimo ac pio viro D. Mathæo Scaritzæ Kevino Evangelii Jesu Christi Præconi fidelissimo Dávid Húszár Pannonius Pastor Ecclesiæ Papensis, — precatúr.*

tiájará, hanem az egész Vallásra 's magyar Literatúrára nézve is, hogy ő *Ováronn* és z után *Pápán* edgy könyvnyomtató műhelyt állított fel; ugymint a mellyben körülbelöl 1630 kig külömbkülömbféle háíznos magyar, és edák könyvek nyomtattattak ki. Igaz, hogy Párizpápai Ferentz az ő *Erdélyi Fenixében* ennek felá litását *Török Bálintnak* tulajdonítja, így szorván minekutánna a Könyvnyomtató műhelyeknek Magyar Országban való nem lételekröl panaszolkodott volna:

Magyar Ország ebben szenved még nagy tsorbát.}
Pofon orvoslá meg elsőben e hibát,
Török Bálint ráfszerzé Pápa Városát,
Megmutatá ő Nagyságos Uri voltát.

A' melly állításnak annyiban ugyan hitelt lehetne adni, a menyiben *Páriz Pápai* Ferentznek az Attya Páriz Imre, a' ki második Rákótzinak Papja vót, Pápai Kalmár és lakos *Páriz*, vagy *Páricz* Ferentztől vévén eredetét, sokat tudhatott ollyast a maga szülötte földje dolgairól, mellyek már ma sohol megírva nem találhatunk, de e mellett, mindenek megadják Párizpáinak, vagy *Pápai Páriz* Ferentznek azt a ditséretet, hogy ő a Historiai történeteknek eléggé utánna szokott járni; mind az által ezen ő állításában azért nem lehet egészfzen megnyugodni; mert a *Magyar Athenás* Írója és *Horányi* szerént Huszár Gál állította fel a' Könyvnyomtató műhelyt Pápán: ugy de Huszár Gálnak 1557 után kellett Pápai Prédikátorrá lenni, mivel 1557-ben még Ovári Prédikátor korában küldött Levelet *Bullin-*

gerhez; Török Bálint pedig 1541-ben fogat-
tatott el a Törököktől, és soha többé Ma-
gyar Országba vissza sem jött, mivel tiz
Észtendei rabsága után a Törökök közt holt
meg; és így nem Török Bálint alatt álita-
tott fel Pápán a Könyvnyomtató műhely. —
Az. hát a Kronológiára nézve, helyesebb
állítása Bod Péternek és Horányinak, hogy
az Enyengi Török Urak alatt állította fel
Húszár Gál azt a' műhelyt. De kié volt hát
tulajdonképpen ez a Műhely? Horáyi azt
mondja a Húszár Gál életében, hogy azt a'
Török Urak költségén állította fel Húszár
Gál. De ezzel az a' mit Bod György a'
Magyar Országi Reformációt ezközlő, és
legelső Prédikátorokról írt dissertatiójá-
ban mond, ellenkezik, hogy tudniillik,
azt Húszár Gál az ő tulajdon maga pénzén
állította fel: *Húszár Anaxius Gallus* (ugy
mond) *Pastor Papensis, qui propriis, ex-*
pensis etiam Typographiam erexerat. (h)
A' Magyar Athenénás Írója is így szól erről
a' Húszár életében: *Állított fel Pápán Könyv-*
nyomtató Műhelyt, melly sokáig fenn ma-
radt Pápán az ő halála után is az Enyin-
gi Törökök oltalmazások alatt. Lampe
is a' Hertzegszőlősi Kanonoknak Pápán való
kiadatattatásokról emlékeztvén, azt mondja:
Articulos istos utraque, latina videlicet,
& vernacula lingua suis Typis impressit
Gallus Húszár. (i) Sőt maga Húszár Dávid
a Gál Fia a nevezett Kánonok eleiben tett

(h) *Miscellanea Groning. T. 7. old. 361.* (i) *Lampe old. 282.*

Ajánló Levelében magáénak mondja lenni a Pápai Könyvnyomtató műhelyt: *Articulos* úgy mond *istos dignos putavi* nostro *subiicere prelo*. És e lehetséges dolog is: mert a Reformáció elején más Protestáns Prédikátorok is tartottak Könyvnyomtató műhelyeket, mint *Bornemissa* Péter a ki *Semptem* és *Detreckő* Varában lak, és nagy Könyveket nyomtattatott ki, de a műhely és a műhlzer a magáé volt, nem pedig a Méltóságos Balassa Grófé, a kinek ő Udvari Papja volt. Így Kolosváron is *Heitzaié* magáé volt a Typográfia, és Ováron is addig volt Typografia, míg *Huizár Gál* ott lakott, mert az Prédikációit is ott nyomtatta ki; de az ő onnan való el-jövele után volt e? nem tudom. A melly történet újra arra ad gyanút, hogy a Pápai Typográfia eredetileg *Huizár Gálé* volt, a' mellyet ő az ott lévő n gy Oskola, és minden egyéb keze alatt lévő Oskoláknak hasznára állított fel, mellyet mivel tselekedett, ebben is az ő Superintendensi, és Hazafiúi érdemét kell nekünk megismernünk. — Ehben a Typográfiában nyomtatott ki leg-elsőben Magyar ny lven a Hazában a *Heidelbergai* Katekismus 1577-ben Böjt első hónap 13-dik napján (k) de a mellyet a roszsz magyar-

(k) A Debretzeni Collegiumnak Professorai 1757-ben a Heidelbergai Katekismus mellett egy mentő irást illy titulus alatt: *Apologia Cathecheseos Palatinae* 's at. irván abban így szólnak annak leg-elsőben lett kinyomtatásáról: „E mi Hazánkban is elkezdődvén a' Reformáció ezt a Katekismust a Helvétika Confessióval együtt Symbo-

ságért, melyet Bod Szala Vármegyei Magyarorságnak nevez megvetettek. (1) Ezen

„likus Könyvnek jó idején felvették. Ugyan is „1584-ben, és így 20, az az húsz esztendővel aztán, hogy először Heidelbergában kinyomtatott Szárosi Ferentz által magyarra is fordított. — De látni való, hogy a Heidelbergai Katekismusnak Húszár Dávid által lett fordítása, ha, a most raíndjárt említett állítás igaz volna is csak ugyan hét esztendővel előbb való a Szárosié-nál — Azonban az is igaz, hogy Szárosi a Heidelbergai Katekismus Debreteni Prédikátor korában fordította: úgy de 1584-ben még ő Debreteni Prédikátor nem volt: mert éppen ezen esztendőben ment fel Vitenbergában tanulni. — Utóljára, maga Szárosi az általa lefordított Katekhesist illy titulussal adta ki: *Katechesis, az az. kérdések és Feleletek az Keresztény Vallás ágairól. De-akból, Magyar nyelvre fordítatott Szárosi Ferentz Debreteni Atyafőszent egyház Leiki Páfőre által Debretenben 1604.* És így 25 esztendővel előbb fordította le és adta ki Húszár Dávid a Heidelbergai Katekhesist, mint Szárosi, 's e szerint hibás állítás az is, hogy Szárosi 1584-ben, és így csak 20 esztendővel későbbben fordította volna le azt Magyar nyelvre; mint először Heidelbergában kiadattatott.

(1) Ezen igen ritka kiadásból, hogy azt a Magyarorságot is megitélhessük, a melyt ez megvetett ide teszem a Könyvnek titulussát, és az első Kérdést: Titulus: *Catechesis. A' Keresztény Hit-ről való rövid kérdések, mellicet minden hív kereszténynek tudni kell. Első Ur napja. Kérdés: Micsoda teneked fő képpen való vigasztalásod, mind életedben 's-mind halálodban? Felelet. Ez hogy akar éllyec, 's-akár meghalljac, mind testestől-lelkestől nem emmagamé, hanem az én hívvséges! Uramé és megváltomé, tulajdon a Jépus Christusé vagyoc. Ki az ő drágalatos szent véreüel, minden nemől, bűneimért eleget téuén, engemet az ördögnek minden hatalmából megszta-*

Katekismus mellé ragasztatott Könyörgések közt vagyon az az Imádság is, melly a Törököktől a Budai tsonka Toronyban zárt Keresztyén raboknak imádsága volt (in)

beadott, és így ottalmaz, hogy az én mennyei szent Atyámnak akaratya nélkül, fejemről csak egy latam szála sem eshetic el sőt inkább mindeneknek időséggemre kellyen szolgálnioc. Annak okaért engemet az ő szent Lelkuel bizonyossá teszi az ő őc életéről, és jánemet fel gerjeszti, hogy ennek utanna tellyes életomban az én Istenemnek éljé, 's az ő akaratjának mindenben órommel 's jó keuel engedgyec: Ezen Katekismusnak, melly a' Pápai Collegium Bibliothékájában meg van, az Előljáró Belsőde, vagy Ajánló levele nints meg Vajha meg kaphatánk!

(in) Ezen könyörgést mint a Magyar Nemzet gyűlészát előadó ritkaságot ide leírom, mellynek mulsza ez: Az Istennek parantolatiból való könyörgés, a' Töröknek dibösködése ellen: ki a' Cserpusnak szent Gyülekezetit, és a' Keresztyén, Belsődmakat, tellyessége el-akaria rentani, és pusztítani. A' Budai Czonka toronyban való raboknak és a' több nyomorult keresztyéneknek, szereztetett: Kiknek ez Imádság, nem olyan hosszú, mint a' keue telt telti Keresztyéneknek.

Mindenható őrc élő Isten, mi Időzött Vánc János Christusnak szent Atya, ki a te szerelmes fiaddal (mely teneked állot szerént való abazarca) és a' te Szent Lelkoddal egyetembe teremtetted a' mennyet, földet, Angyalokat, embereket, és minden fele állatokat: És a' te szabad tanatsoábol vicsisz, tartasz és igazgatsz mindeneket. Nem titkold a' te magadot, hanem a' te bősésségednek titoc székiből ki jön, a' te fiadnak általa szolai az emeri nemzetiel, és ez mondad. Nem akarom a' bűns embernek balálát, hanem hogy meg térien és éljen. Azt is mondod, hogy tégedet segitvél bizunk a' mi keserűségünknek idejen, és meg szabadíts bennünket. Anyanyalys férteimes bűnsőc, töredelmes szűnei és a' te bészédeatól való retteggessel, alázatossan lora-

mellyről én úgy vélekedek, hogy az Húszár Gál által szereztetett, mivel azonki-

lunc le a' te színyed előtt: Esmériük és sirattyc a' mi rettenetes bűneinket, mellyecel tégedet haragra indítottunc, és nyilván valync bogy igaz ítéllelből büntestz bennünket, 's méltan szennvedgyúc e' rettenetes nagy veszedelmeket, kikkel közönseges képpen ostromoszt bennünket. Hogy a' kegyetlen idegen népec toluay képpen batarinkba be iduen, a' mi tartományinkat ilyen kíméletlen pusztittyac: városinkat, jaluinkat, iskolainkat, szentegyházinkat és a' kosséget rabollyac; vágyac és vonittyac, 's-enni sóc ezer embert egymástól el-szággatván messze való idegen Országokra, holtig való kejerü rabságra elhordnac: oltira, hogy ki meg az halálnál is nevezéb: a' mint megmondottad, hogy a' Gog és Magog Mesech és Medar kegyetlen és istentelen poganockal állattz bojjant a' bűnökert, kikkel ez utolsó időben a' te nejed, ellened czelekedic. Teneked Vram igazság addasséc, nekűnc bedig ortza pirulas. Visellyúc az Vruc haragiát, mert vétkezűnc ellene. De mind az által, midőn a' sötétben ülünk is, az Vr a' mi világosságnac és ő a' mi megrigasztalónc. Te bozzad folyamunc azért kegyes Atyunc, kic kérűen és esedezűen teneked a' te szerelmes Fiadot nyuyttyc, kit igen szerettsz, és kiben azokat is szeretted, a' kic tebozzad igaz bűntel meg terneé. Legy irlalmas minékűnc a' te ígérteid szerént, mossmeg bennünket a' te fiadnac verénel, bozzásd meg bűneinket a' mi közbe iáronknac engedelmisségeiért: onts ki reánc a' te szent Lelkedet, ki mi bennűnc kezdgyen teneked ellyemetes örök életet, és oltson meg mi bennűnc, minden ellened való gonosz kinanságokat. Enyhítsd meg a' mi re nc bozz tott igaz büntetésedet, a' te egyetlen egy fiadnak könyörgéseiért, kinc ezac egyedől ő maganac arnyekaban maradunc meg, bogy a' te haragod mindenestől fogva el ne veszesse az emberi Nemzetet. Emlekezzél meg Vr Isten haragodnac ideien a' te irlalmasságodról: ne geriezd föl egyszer 's mind a' te haragodut. Mert te nem ember hanem Isten vagy. Vram mi te Sáfíd vagyunc, te kedig mi fázécgýartunc vagy. Ne haragudgyat

vül, hogy ez az ő Typografiájában nyomtatott ki, a Bullingerhez küldött Levelé-

azért igen reuinc. Mert ha a mi alnokságinkra szá-
mot tartandasz, vallyon Vram kiczoda alhattya
meg? Tarts meg b' te Fiadért, és gyűjts mindenkör
valami szent fereget e' tartományban te magadnac,
ki tegedet igazan esmerien és diczénjen. Viad távol
t lunc és a' mi magzatinktól a' kegyetlen Pogánoknak
etes jegueret: Ne badd el veszni az jó tanuságokat
és a' mennyei tudomant mi közöünc, mellyekből
a' te igaz esméretedre és Szent Nevednec segítsé-
göl való bivarára tanitatunc. Ne badd el bomlani
az jó törvényeket és tisztességes rendtartásokat a'
mi Várasinaktól és faluikból kic szállós, tartói és
feszkei a' te Anyu Szentegyhazadnac: És ne badd
a' mi lakóhelinket a' fértelmes undok Pogánoknak
istalloirná és toluailo barlangiudá lenni, kic teged örök
Atja Istent a' te szent fiaddal és szent Leikeddel
egyetembe tellyes torockal oda föl az Égbe is nem
szünnec kuramlani, atkozni és sziadalmazni, és a'
te fiadnak tagiait öldösní. Haszon föl immár e' föld-
ről a' te fiad vére nec kiáltása te hozzád Mennybe és
nyerjen lofszszu állást te téled. Tarts meg a' mi lo-
kóhelinket és a' Keresztyéneknek birodalmát, kic tene-
ked kasut nitnac, hogy ő hozzáok mennybe diczős-
ségnek Királlyá. Adgy te magád fegyvert a' mi ke-
resztyén Császáruknac jób kezébe, és azoknec a'
vitézeknec nyokat taníts meg badakozni, a' kic az
Venc hadában viwnac: Adgy igaz penitentiára és
imadkozásra való indulatot nekik, hogy ne talátas-
séc alnokrág ő benne, adgy erőt és bator szívet né-
kiec, hogy viuhassanak keményen a' Törököckel és
Tut. 10. kal, kic a' te fiadnac és Anya Szent Egy-
házadnac nyiluan való ellenségi: viseld mindenőt jó
nyereséggel ötet. Biryad és igazgassad az hartsón
az ő kezeket és rettent meg ő tőléc az ellenséget
a' te hatalmaddal: Hogy e' mostani veszedelmektől
meg - weneduén, mind a' mi iambor Fejedelminkel
egyetembe, te neked tellyes szíuünköl balakut ad-
gunc, és teneked mind éltig széntségben, és igaz-

ben a melly indúlattal írja a Keresztyéneknek a Törökök által való nyomorgatásait

ságban szolgálhassunk. Te-is kedig élő Istennek Fia, mi öröcké való Papunc és Királyunc, ki az örök Atya Istennek iobíara állasz, mindenkoron esedezuén mi érettűnc, azokáért kíséretetttel meg mindenképpen itt e földön életedben, hogy meg (zánhass bennünket, irgalmas Vruuc, a' mi veszedelműnkben. Te vagy amaz nagy Mihály az Angyaloknak fejedelme, ki a' Daniel Prophetának írása szerint a' te Anyaszente-gházadnac oltalmazója vagy. Kérűnc azért, hogy ally strá'sat a' te népednek jaiért, és végy hatalmat az ördögön a' te ellenségeden; ki az Isten ká. omló Törökökkel ugyan orditattya az iszentelen foc káromlásokat a' te diczösségednek és Isteni méltóságodnak ellene: és minden telettrégedvel azon ügyekszik, hogy a' te nevedet és esméreteact, ki pusztította az emberek közül. Vedd el fől godgyokat a' te nyaualyis inhaidnac, kic a' te nyakadon süggűnc, vagy kabeledbe, taplály melegségeddel bennünket, vigasztally a' te szent Lelkeddel e' foc keferűgec között, és ne hadgy ki ragadni kezedből minket az ellenségednek. Hadakozzál te magad a' te hatalmaddal az ellenség ellen; mert mi nem birunc véle. Segíts meg bennüket, a' mint megmondottad, valami kiczin segítettéggel, és adgy életmenetet a' mi Császárukknac az ő muakaiban. Indíts fől az ő szívet és adgy erőt öneki, hogy oltalmazza a' te diczösségedet, Anyaszente-gházadot, és a' mi házatskainkat, kikben a' te Tudományodnac szozattya zónógdógel, és kikben a' mi apró fiainc, Leányinc neked imakozuán, kezeket tehozad fől emelic: Hogy ecképpen a' mint teneked könyörgűnc, te imékűnc ezeket megadván, értsec meg mindenec, hogy el nem battál bennünket, ha nem a' te Szent Gyülekezetednek segítőie és szabadító Istene vagy. Ez végre, hogy a' te mi hozzanc való kegyelmességedért, a' Királyoc és Fejedelmec, a' kösséguel egyetembe, ő közölőc minden hamis Isteni tiszteleteket ki tisztitván, a' te parantsolatod szerint őszne gyűljenec és teneked szolgáljanac, Amen.

sokat

sokat, itt ezen könyörgés-írójában éppen olly indulatot veszek észre; de a Magyarság is az akkori időhöz való, és a Hufzár Kátéjabeli Magyarsághoz hasonlít.

Még egy nehezség van hátra, mellyet Hufzár Gálra különösen mint Püspökre nézve el kell igazítanunk, melly ebből áll: Nénelly Evangélikus Irók Hufzár Gált magok Superintendenseknek tartják; de ugyan ötet a Reformátusok is magokénak írják lenni: mitsoda Vallásbéli ember volt hát ő mikor Superintendens volt, és mitsoda Vallású Ekklesiák bizták magokat az ő igazgatása alá? — Bár eleinte, mikor a Reformáta Vallást hirdette a Luther értelmén lett legyen is Hufzár Gál: mindazáltal más részről azt lehet ő róla egész bizonyossággal állítani, hogy Superintendens korában ő már tökéletesen Református volt: mert az ő Superintendenséget minden Irók 1668-ra teszik: ugy de már ekkor a Helvétika Confessionak minden felé subscribáltak; és így az időre nézve ez az állítás lehetséges. — De az ő irásai is ezt mutatják: mert lám az ő töle készített Katekismust még 1630 után is a Reformáta Oskolákban a kisebb Gyermeknek taníttatták. — A Tigurumi Paphoz Bullingerhez írt Levele is ugyan ezt bizonyítja; mert Tigurum a Reformáta Vallás félzke volt, és különösen Bullinger egy volt a Helvétika Confessionak írói közül; de a levélnek foglalata is ezt mutatja, ugymint a mellyben azt írja Hufzár Gál, hogy az ő Ekklesiáikban a Kálvin és Bullin-

ger könyveit veszik be, azt olvassák, és mivel a Tigurumi Ekklesiával való egyformaságot akarják az Isteni tiszteletben és a Sákramentumokra nézve be venni's követni; tehát hogy az ő tudományokban annyi-val inkább meg is erősítsenek, az ő Ekklesiái, küldjön Bullinger edgy ily Tigurumi, Ritualét magában foglaló könyvet. — Ide járul az is, hogy ő egész Pápai Papsá-gáig mindég Reformáta Ekklesiáknak volt Prédikátora, t. i. Debreczenben, és Óváron; Pápára is a Reformáta Ekklesia hozta Pá-pának, de a Fiát Huszár Dávidot is a Refor-máta Vallásban nevelte, a ki az Attya se-gítségével is élván a Heidelbergai Katekhis-must is lefordította. — utoljára, a Huszár Gál által készített Énekeket mind e mái na-pig is a Reformáta Gyülekezetek énekelik: és így Huszár Gál a Reformáta Ekklesiák-nak Református Superintendense volt.

Valamint pedig Huszár Gál születésének, úgy halálának elztendejét is nem tudni, de hogy jó vénségben holt meg, onnét lehet hozzá vetni, hogy ötlet a legelsőbb Refor-mátorok közé számlálják az Írók, és hogy Páriz Pápai szerint az 1525-dik elztendő-be-li kemény törvényben ő reá is volt tze-lo-zás. (n)

(n) Van egy eredeti kézirás nálam, mellyben *Rákosi Márton* a régi Pápai Reformátum Collegium-nak 1696 dik elztendőben volt Seniora, a kié ma-gaé ez a kézirás, midőn a Pápai Ekklesiának Ma-triculájából, de a mellyről már ma senki sem tud semmit is, a Túl a Dunai Püspököknek *Laistromát*

kiírta, *Huszár Gálról* ugyan nem emlékezik; de a mellyből nem a következik, hogy *Huszár Gál* soha Püspök nem volt, hanem az, hogy a *Rákosi Jegyzéseiben* ő nem említetik. — Azomban *Rákosi Mártonnak* ezen Jegyzése bár némelly helyeken hibás is; mindazáltal méltó a megemlézésre, mivel ebben nem csak a van meghatározva, hogy ki, mikor, és hol tétetett Püspöknek, — hanem az is, hogy meddig viselte azt, mellynek a *Kronológiára* nézve nagy haszna van. *Rákosinak* a *Pápai Matriculából* kiírt Jegyzése szórúl szóra így van:

„In anno 1696 Cum essem Scholæ Papensis Senior indignus, hæc notavi ex Protocollo ejusdem Ecclesiæ Papensis.“

„1) Episcopus post Reformationem in hac Superiore Hungariæ parte erat Venerandus ac Doctissimus Dominus Stephanus Beythe. In Anno 1585 eligitur ad Episcopatum, qui gessit annos 26.“

„2) Episcopus Stephanus Pathainus, qui eligitur ad Episcopatum in Oppido Körnend in anno 1612, qui gessit officium annos 16.“

„3) Episcopus Joannes Paulides Canisæus, qui etiam in Templo Körmendiensi Creatur in anno 1627. Gessit Episcopatum annos 12.“

„4) Episcopus Paulus Czeglédi, qui ordinatur ad Superintendentiam in Pago Mezőlak Anno 1641 gessit Superintend. annos. 8.“

„5) Episcopus Emericus Gál, Aló Lindvánus. qui eligitur Papæ ad Episcopatum an. 1649. Gessit officium annos 6.“

„6) Episcopus Georgius Szely eligitur Papæ 1655. Templum Papense occupatus Pontifex an. 1660.“

„7) Stephanus Gál, eligitur 1661, mortuus
 „est Ministerii sui anno 40. & honeste est sepultus
 „in Templo Német Ujváriensi.“

„8) Episcopus Stephanus Sellyei, qui ordina-
 „tur ad Inspectionem Fraternitatis Mezzölak 1669.
 „Gessit Episcopatum 22. annos in Ecclesia Pa-
 „pensi satis laudabiliter. Mortuus est anno 1692
 „die 17. Novembris, ætatis suæ 66.“

„9) Episcopus Jacobus Cseh Csúzi, S. S. Th.
 „Doctor eligitur Veszpremini ad Episcopatum an.
 „1693 die Laurentii. Gessit an. 1. & mens. 8. obiit
 „in Domino 1695 die 22. Martii ætatis suæ 56.“

„10) Episcopus Joannes Farkas Lofontzy, eli-
 „gitur Veszpremini ad Episcopatum.“

II.

BEITHE ISTVÁN PÜSPÖKRŐL.

A Túl a Dunai Reformátusok Superintendenciájában második Püspök volt *Beithe István*, a Battyáni Grófoknak, kik a Reformáta Vallást követték, és a Német Ujvári Ekklesiának a hol született is (a) Predikátora. — Ugyan ő, mint *Bod*, és *Veszprémi* írják 1580. körül Református Superintendens is volt, (b) *Rákosinak* pedig mindjárt említett jegyzése szerén 1535-ben választott ezen Hivatalra. — De ha ezt állítjuk, úgy meg nem egyezünk az Evangélikus Irókkal, a kik azt tartják, hogy *Beithe* 1591-ben amaz úgy neveztetett *Tsepregi Colloquium* alkalmatosságával, melly bár soha ne esett volna, ment által a Reformáta Vallásra, (c) következésképpen 1591 után kellett né-

(a) *Klein Nachrichten. B. 2. Old. 114.* (b) *Magyar Athenás old. 35. Biog. Med. T. 4. old. 314.* (c) *Rib-
sui Tom. 1. old. 277—282.*

ki Református Superintendensé tétettetni, az előtt pedig, ugyan ő az Evangélikusok Superintendense volt.

Azt meglehet engedni, hogy Beithe először Evangélikus Püspök volt, de a minek 1580, és 1585 előtt kellett meg lenni. Mert minden Íróink Szerént, Beithe ezen a részen a Reformátusoknak második Püspöke volt; meghalálozván tehát az első Református Püspök *Huszár Gál* 1577. táján, Beithének, így kívánván az akkori sok zürzavarok, és még jó rendbe sem szedett állapotjok a Ref. Ekkle'siáknak, jóval is 1591 előtt Ref. Püspöknek kellett lenni. — E mellett Beithe a *Német - Uj - Vári* Gyülekezetnek, és a Gróf *Battyáni Familiának* Papja volt: úgy de Gróf Battyáni, és az Német Ujvári Ekklesia mellyben ő szolgált, a Reformáta Vallást követték, a mi avagy tsak abból is eléggé világos, hogy Beithe nemtsak a Tsepregi *Colloquiumban*, hanem a Historiák Szerént már az előtt is, és pedig több esztendőkkel, a Reformáta Vallást, melly akkor abban állott, ha valaki az Ur Vatsorájáról Kálvinnal edgyet értett, mind oltalmazta, mind hirdette: hogy szenvedték volna hát ötet meg a Német-Ujvári Ekkle'sia, és a Battyáni Grófok, ha ők mind Lutheránusok lévén, a Papjok Beithe az ő Vallások ellen tanító, és Kálvinista Pap lett volna, — kivált mikor abban az időben, az Evangélikusok, és Reformátusok edgy-másra az edgy-mástól való el-szakadásért felettébb haragudtak. Hogy ha tehát Beithe Ref. Ekklesiának,

és Ref. Grófoknak volt Papjok; azomhan ugyan ötöt 1591-ben még az Evangélikus Irók is Püspöknek írják lenni; látni való hogy már, a Tsepregi Colloquium előtt Ref. Püspöknek kellett lenni Beithének. — De ha még az a Német-Ujvári Ekklesiá mellyben Beithé tanított, feltéven, hogy Evangélika volt, és a Gróf Batthyániak meg-szenvedték volna is az őket Reformáta Vallásra tanító Beithét: de az Evangélika Vallást tartó egész kerületbéli Evang. Ekklesiák, és a Papok, és Evangélikus fő Urak, magok Fejeknek Református Püspököt se nem tettek, sem azt meg nem szenvedték volna, mivel még 1790-ben a Tsepregi Colloquium is arra való volt, hogy az Evangélikusok a Luther tudománnyában meg-tartassanak, és Kálvin tudománnyának gátot vélsenek. — Voltak is Beithének hatalmas ellenségei, mint *Retzés János*, *Tsepregi*, és *Muraközi György*, *Sárvári* Prédikátorok, és Seniori Hivatalban lévő emberek. — Sőt *Formula Concordiæ* szerént, melly 1576-ban alig készült meg, már Magyar Ország n, kivált a Túl a Dunai részen, hol az *symbolikus Könyvül* istartatott, lehetetlenség is lett volna Beithének a Lutheránus Superintendenséget 1591-ben is vinni; mivel abban a Reformátusok tudománya kárhoztatva lévén, és a Túl a Dunai Evang. Ekklesiák ahoz felettebb igen ragaszkodván, nem gondolhatni, hogy a Kálvinista Beithét a *Formula Concordiæ*-nél fogva az ahoz ragaszkodó egész rész, Lutheránus Superintendensnek meg tehetne volna, vagy, ha az előtt meg-

tette, ennek közönségesen lett bevétele után ötlet Lutheránus Superintendensnek, a ki a Formula Concordiænak leg jobban elene dolgozhatott, és a maga tekintete s példája által leg-több Evang. Püspökat, és más Személyeket az Evang. Vallástól elidegenithetett tovább is meg hagyta volna. — Annyival inkább, hogy ő a Tsepregi Colloquium előtt is sok Evangélikus Tudósokkal disputált a Luther Tudománya ellen (t. i. annak tsak azon része ellen, melyről való meg nem edgyezhetés meg-sirathatatlan kárt tett a két Ekklé'siának, és a melyről könnyen meg is edgyezhetek volna, s meg is lehetne edgyezni) mint *Reizés. Jánossal*, a kinek meg is ígérte, hogy valami közönséges Zsinatban is kész volna Luthernek némelly állítása ellen disputálni.

(d) Ily a Ref. Vallás meillet meg-átalkodott, és az Evangélikusok ellen annyira fel-fegyverkezett embert ki szenvedhetett volna meg Evangélikus Püspöknek? Ide járul az is, hogy *Ribini*, a ki az Evangélikusok Ekklé'siá'ára nézve olyan: sőt még fundamentomosabb Író, mint *Lámpe* a Református Ekklé'siákra nézve, azt állítja, hogy *Muraközi György*, a ki 1591 dik esztendőben tétetett meg Evangélikus Püspöknek, harmadik volt a Túl a Dunai Evangélikus Püspökök között, leg-elsőnek tévén ugyan ő *Szegedi Mátyást*: Ugy de más Evangélikus Írók mint *Vuifinger* és *Bellitz*, a Túl a Dunai Püspökök élete le írásában *Szegedi*

és Muraközi közt még Huszár Gál, Bornemisza, és Sibolti nevű Túl a Dunai Evangélikus Püspökökről is emlékeznek; következőképpen Muraközi a kiről Ribini azt mondja, hogy harmadik Evangélikus Püspök volt, elsőnek Szegedit, másodiknak Beithét is hozzá számlálván hatodik Püspök lelt. Külömben is a most még nevezett Evangélikus Püspököknek idejét Beilitz János elő adván így szól: Ez az állítás az idő számlálással is szépen egyez melly szerint: Huszár 1568. Szegedi 1576. Bornemisza 1584 tájra esnek. Hogy pedig Sibolti 1584 esztendőre tétetik azt annak lehet, és kell talán tulajdonítani, mivel a fenn nevezett Könnyve ebben az esztendőben jött ki a Sajtó alól, azért az Írók onnan függesztik fel az ő Superintendensi korát: úgy de meg lehet az, hogy ezen Könnyve vagy előbb vagy utóbb jött Világ eieibe mint Superintendens volt, melly gondolatunk szerint már a két tudos Hazánk fiainak (tudniillik Ribininek, a ki Muraközt teszi harmadik Püspöknek, és Hajnotzi Dánielnek Sopronyi Professornak, a ki Siboltit teszi harmadik Evangélikus Superintendensnek) hitelt lehet adni: Továbbá Beithe 1591, Muraközi pedig 1614 esztendőnek tályán voltak Superintendensek. Ezen három Evangélikus Íróknak meg nem egyezése, és a Kronológiának ekképpen való le-hozása hihetővé teszi újra azt a mit Bod és Veszprémi állítanak, hogy Beithe 1580 körül Református, és Lampe szerint második Püspök volt. A Pápai Régi

Protocollum pedig világosan mondja, hogy ő 1585-ben választott Református Superintendensé: és így nem 1591. után lett ő azzá — Azomban, Ribini is csak úgy mondja harmadik, és Beithe után való Püspöknek Muraközi, ha úgy mond igaz az az előadás, mellyet addig Beithéről és Muraköziől elbeszéltek, s a mellyből újra lehet gyanítani, hogy Beithének 1591. nél előbb kellett Superintendensnek lenni. — Klein pedig Evangyélíkus nevezetes Író világosan elenne mond annak, hogy Beithe a Csepregi Colloquium előtt, az Augusztai Vallást tételt követőknek Püspöke lett volna. (g) azután pedig hogy nem volt, azt a fellyebb említettek is állítják. — Végzetül Horányi a Beithe életében meg említvén Beithének egy *Liturgiás* könyvet, azt veti utánna, hogy abban ő a *Helvétika Confessi Tudományára* nézett: Ugy de ezt a könyvet Beithe 1582-ben nyomtatta ki Német Ujváronn: a vagy pedig lehet e gondolni, hogy olly embert Püspöknek megtegyen, vagy megtartson valamelly Felekezet, a ki még köny-

(f) *Quæ si vera est narratio, Georgius iste tertio in hoc Hungariæ Tractu Superintendens Lutheranus fuerit.*

(g) *Klein Nachrichten's a t. T. 2. old. 112. így szól: Dániel Haynóczy zählt ihn fälschlich in seiner Epistola Gratulatoria ad rev. Joann. Sipekovits Toth, die zu Halle 1742. gedruckt worden, unter die evangelischen Superintenden des Districts jenseit der Donau, vor der zu Csepreg gehaltenen Synodeda er doch ein geschworener Feind des Augsburgerischen Glaubensbekenntnisses gewesen. a a t.*

vében is azon Vallás ellen ir, a melyet vallóknak ő a Püspökje : Mind ezekből azt huzzuk ki, hogy Beithe lehetett Eva: gyélikus Püspök : de hogy a Reformátusok Püspökjévé, és Reformátussá 1590. után lett volna, és nem elébb, arról méltán kételkedhetünk.

Azt ugyan lehetne ezek ellen mondani, hogy a Reformátusok és Evangélikusok egymástól az igazgatásra nézve 1590-ig nem különbözvén, abban semmit sem tartottak, hogy Evangélikus, vagy Református Püspök által igazgattnak, — a mint hogy *Komáromi Pál* a Tul a Dunai Superintendentia Generalis Notáriussa 1745-ben egy rövid értekezést irván a *Veszprémi* és *Samarjai* Superintendentiák történeteiről melly a Superintendentia Jegyző köyvében is bé-iratott, erről így szoll: „Circa initium Reformationis in Hungaria, partem eam, quæ Lutheri amplectebatur placita cum Zvinglii & Calvinii asseclis in regimine Ecclesiastico, nihil habuisse differentię. Utraque enim pars nomine Evangelicorum veniebat & ab uno Superintendente regebatur. — — Hęc unio intemerate eo usque, duravit donec tandem in Synodo Csepregina Anno 1590. Formula Concordię institueretur, cui socii Augustanę Confessionis suum calculum adiicientes excluderunt ab hac societate omnes Calvinii institutionibus adhærentes, & Subscriptionem denegantes. — — Tali separatione facta ex Reformatorum Superintendentium ordine erant Stephanus Patayus, si non primus saltem secundus &c.” — — Beithe is hát ezek

Izerént mind az Evangélikusoknak mind a Reformátusoknak volt a Superintendenſek, maga is 1590-ig Evangélikus lévén. De ha azon hibákat fel nem fedezzük is, mellyek Komáromi Pálnak ezen elő adásában elő vehetők: azt tsak ugyan nem tagadhatni, hogy már 1590 előtt a Túl a Dunai Evangélikus Irók, más Püſpököket neveznek meg a magok részéről, másokat a Reformátusok, és ezek nem tartják azokat magok Püſpököknek, a kiket azok annak tartanak. p. o. *Szegedi Mátyást*, az Evangélikus Irók legelső Evangélikus Püſpököknek írják le ni, és az ő Püſpökségét 1576-ra teszik (h) a Reformátusok pedig *Szegedi Mátyást* Püſpököknek lenni meg nem esmerik. — *Bornemíſza Pétert* az Evangélikus Irók Túl a Dunai második Evang. Superintendensnek írják: a kit a Reformátusok Kronikáik a *Samarjai* nem pedig a Veszprémi Superintendensnek Laſſiromába tesznek, most pedig tsak ezen utolsóról van a szó. Hogy is lehetett volna ő itt Superintendens, mikor ő még 1584 után is élt; mert még ekkor könyvet is adott ki, — vagy ha a volt, tsak ugyan két edgymástól különböző Püſpök volt hát már ekkor a Reformátusoknak, és Evangélikusoknak, 's Bornemíſza, minekutánna Reformátusá lett azután ment által a Komáromi vagy még akkor Samariai Superintendenciában. — De az is igaz, hogy minekutánna előbb ugyan a *Tsengeri*, azután pedig három esztendővel még kö-

(h) *Ribini T. 1. p. 282.*

zönségesebben a *Helvétiai Vallástételek* vagy *Confessiók* 1567-ben a Túl a Dunai Reformáta Ekklesiáktól is bé-vétettek; nem lehetett tovább a két különböző, sőt az akkori környülállások szerént edgymást utálo, es motskoló Vallásbélieket azon edgy fő által igazgatni. — Annvival inkább nem jedig, mivel a *Herizag Szölösi Kánonok*, melyek az Református Prédikátorok által, e Református Superintendens előlülése alatt 1570-ban hozattattak, ezen Túl a Dunai Reformáta Superintendentiában is akkor mindjárt bé-vétettek, a melly nem tsak abból bizonyos, hogy a Túl a Dunai Reformáta Ekklesiáknak későbbi Kánonjai, melyek nálom kézírásban meg-vagynak, ezekenn fundáltatnak; hanem azon *Subscriptióból* is, melly szerént egész *Pápa Városa*, melly ezen a részen a Református-ság fészke vólt, — ennek Földes Ura, — 's a Várbéli Katona-ság Fő Tisztje alatt valóinak nevében, kívánván azok által igazgatni magokat ek képpen irták alá: „*Franciscus Szij Juxta* „*Papensis, & Coeteri Jurati, Cives Civita-* „*tis Papensis sub Sigillo Authentico ejusdem* „*Civitatis corroborarunt (L. S.).*“ Azakko-ri Földes Ura pedig Pápának Méltóságos *Theöreök István* ekképpen irta magát alá: „*Stephanus Theöreök, De Enningh manu* „*propria*“ (L. S.). (i) Ezen Kánonokat az

(i) Ezen kézírásokban álló *Subscriptiót* meg lehet látni a Túl a Dunai Reformáta Superintendencia Kánonos Könyvében; a hol a Vice-Kapitány *Subscriptiója* is találtatik.

Evangelikusok bé nem vehették: mert ezekben sok van ő ellenek: és így a Reformátusok vévén tsak bé; látni való, hogy már ekkor ő köztök az Igazgatásra nézve is megvölt a külömség, mivel ezen Kánonokban arról is vagyon emlékezet. — Külömben is ezen bé-vett Hertzegszöllösi Kánonoknak 24-dik ízámja alatt a van: *Se Predikátor, se Scólai Mester edgy Píjkség aiól, más Píspekség alá ne menjen, hanem attól, az melly Píspek alatt lakott levelet kérien iám-borsága felől. Ezt pedig akarjok az sok hamis Tanítókért, a kik alattomban közinkben be-másznak sat.* Ez az articulus nyilván fel-tésti, hogy a Baranyai Református Superintendencia mellett lévő Túl a Dunai Református Ekklesiáknak már ekkor Püspökjeiknek kellett lenni: 's így már ekkor a két vallásbéli Superintendensek meg különböztettek.

A mi pedig Beitke Istvánnak érdemeit illeti: ő tudós, és munkás ember lévén sok könyveket írt, mellyekkel a Keresztényen Valásnak, a Protestáns Papságnak, és a Magyar Litteraturának, nagy hasznára, és díszére völt. *Klusius Károly* Belga, ő róla mint nagy füvészléről szép ditséretet tett *Antwerpiában* 1583-ban ki-adott munkájában, és hogy azt meg is érdemlette, meg tetstik Beitkenek ama már ma igen ritka *Herbarium* vagy *Füveskert* Titulusu munkájából, mellyet ő a *Füveknck*, és *Fáknak Neveiről*, *Természeteokről*, és *Hasznokról* írt, 's *Német Új-Váron* 1595-ben ki is adott. Egyeb

munkáit, valamint ezt is előlszámlálja Veszprémi a Magyar Doctorokról írott könyvének első Réizében. Ide teszek bizonyos Kánonokat a nálam lévő kézírásból, melyeket ő 187-ben Mártius 12-dikén hirdettetett ki, melyeknek Tzikkelyei így következnek:

Canones Ecclesiastici p. D. Stephanum Böjthe promulgari.

- I. „Singuli Ministrorum Verbi vocationem
„suam sedulo obeant, doceant, & publicis
„precationibus in Templis semper
„adsint, secus facientes deferantur.“
- II. „Extra suam Parochiam nemo discurret,
„neque falcem suam in alienam messem
„inmittat, ne coeteri fratres conventus
„templi, a suis despecti habeantur,
„secus qui fecerit 3 flor. a suo Seniore
„convincatur, qui cedit in communem
„sustentationem tempore Synodi.“
- III. „Pastor Ecclesiae domi suae praesit, familiam
„cum timore Dei regat, ut vicinis,
„& externis bono exemplo sit,
„aliter faciens a Seniore suo puniatur.“
- IV. „Minister Ecclesiasticus ne sit ebriosus,
„gladiator aleator, adulator, fornicator,
„foenerator, nec cupidus opum.“
- V. „In vestitu, victu, incessu & conversatio-
„ne cum aliis humilitatem praeseferat,
„ne sit ambitiosus, nec honoris
„cupidus.“
- VI. „Nova mandata ex se excogitata nemo
„in medium proferat, abusus ne confirmet,
„neque scandalo sit coetui priorum.“

- „rum. Si quis non obediverit. 5. Flor.
 „multatur, deinde si non resipuerit,
 „deponitur.“
- VII. „In vera, recepta Confessione Ecclesiæ
 „quilibet perseveret, Christum uni-
 „cum salutem doceat, & vitet omnem
 „superstitionem. Si quis ad Idololatriam
 „desciverit, alias non recipitur.“
- VIII. „Ministri Verbi a vituperiis & diris in-
 „precationibus contineant se se, non
 „jurgentur, neque secularibus officiis,
 „& indecentibus se se immisceant.“
- IX. „Suis majoribus, & ab Ecclesia præpo-
 „sitis obediant, & cum vocati fuerint
 „compareant, contumaciores 6. Floren.
 „puniantur.
- X. „Quotidie ex Sacrisliteris unum, aut
 „alterum Caput legant, atque memo-
 „riæ mandent, præsertim Epistolas Pau-
 „linas.“
- XI. „Nemo absque scitu Senioris ex Paro-
 „chia sua alio transmigret, neque, aliam
 „conditionem adsumat.
- XII. „In Synodis semper comparento, ab-
 „sentes tribus Flor. prima vice multen-
 „tur, deinde id ipsum tentare pergen-
 „tes deponuntur.“
- XIII. „Rectores Scholarum suis Pastoribus
 „parento, & sua ministeria sedulo
 „obeunto.“
- XIV. „Omnes Magistri Scholarum, Colle-
 „giorum, & maiores Studiosi simili le-
 „ge cum suis Ministris Ecclesiarum in
 „synodis semper adsunto.“

- XV. „ Diebus Dominicis mane Conciones in-
 „ stituantur, vel ex Evangeliiis, vel ex
 „ libris Propheticiis. A prandio, vel ex
 „ Epistolis Paulinis Doctrina proponatur,
 „ vel Catechesis a pueris recitetur. “
- XVI. „ In coetu frequentiori diebus duobus
 „ in Septimana ad minus Conciones fiant,
 „ & Catechesis doceatur. “
- XVII. „ Studia litteraria, in Scholis ne neg-
 „ ligantur, sed ubique Rectores diligen-
 „ ter perficiant, ut Juventus in Religio-
 „ ne, & principiis Grammaticis institua-
 „ tur. “
- XVIII. „ Bis ad minus intra spatium anni
 „ synodi fiant, & tum omnes ad esse
 „ tenentur. “
- XIX. „ Superattendens omnium vitam dili-
 „ genter percontetur, & cum suis senio-
 „ ribus caveant, ut in notoria crimina
 „ nemo proruat. “
- XX. „ Nemo ausit conciones instituere in
 „ Parochiis sine permisso seniorum, &
 „ Sacramenta administrare nemo præsu-
 „ mat, sine publica ordinatione. “
- XXI. „ Ministri Verbi non contendant in iudi-
 „ cio cum secularibus, neque Procurato-
 „ rem agant. “
- XXII. „ Si quis eorum a suis Patronis, vel
 „ Laicis, damno adficatur, super id re-
 „ quirat suum Seniore, qui curet illos
 „ convenire & negotium illorum de-
 „ cidere. “
- XXIII. „ Si Pastores Ecclesiastici inebriati
 „ publico loco deprehendantur, prima

- „vice 3 floreni convicti sint, alias autem si idem tentent, deponuntur.“
- XXIV. „Rectores Scholarum ebriosi, & in
 „Vulgo commessantes, hec a suis Pa-
 „storibus semel, aut alias admoniti re-
 „sipiscant, suo munere Scholastico pri-
 „ventur.“
- XXV. „Minister Ecclesiæ foenerator depre-
 „hensus integro anno officio suo suspen-
 „datur.“
- XXVI. „Nuptiarum solennia promulgentur
 „antequam copulentur Coniuges, secus
 „facientes 3 floren. convicti teneantur,
 „neque nuptiæ diebus Dominicis cele-
 „brentur.“
- XXVII. „Ordinandi, victui & sustentationi
 „Dominorum Fratrum provideant, &
 „honorifice procurent. Similiter, & qui-
 „bus iudicia celebrantur, singuli flor. 1.
 „pendant. Sic & de reliquis iudican-
 „dum. *Acta Tsepregini 12. Martii An-
 „no 1787.*“ —

Ugyan Beitthe István 1597-ben adott ki Német Ujváron két Könyvet, egyiket: *Encomium ubiquinstiticum contra Brentianos*; másikat pedig *Confessio fidei Nemetújváriensis* titulus alatt. — Két fia maradtak, kik hogy a tudományban az Attyok' nyomdokit követték onnét tetszik meg mert *Beitthe* András derék Poéta lévén, mind azok ellen éles gúnyolo verseket írt, a kik az Attya értelmén nem voltak, de a mit ő véle *Nádasdi Fereniz*, a Csepregi nagy Tem-

plomban vizsgálva vonatott. (k) Kiadta ezen Verleket az Attya neve alatt, mivel az, esméretes Deák Poéta vólt; mint annak világos jeleit adta a Pathai tiszteletére írt *Carmen aggratulatorium* nevű munkájában; — de a *Fő Innep Napokra való Epistolák magyarázatiban* is, mellyeket 1584-ben adott ki, és a mellyek eleibe illy Verleker írt: *Ad Pastores Dominici Gregis*

*Vos sacer ordo Dei ratum, vos sacra propago.
Regni Coelestis Regio terra Dei.
Vobis hoc posui monumentum simplice filo:
Sed tamen ut Christi crescat et hinc bonitas.
Si placet hoc vobis, iacti Christo referatis
Gratifici cordis munera magna Deo. —*

*Ad Magnificum Dominum Balthasarem Battyáni.
Magnanime Heros! pace tua hoc opus ipse peregi
Pace perenni ergo tu quoque laetus eas.
Sis lumen cunctis, quod caetera turba sequatur.
In Domini ut laude serviat omnis Homo.
Mox aderit Christus, qui te accumulabit honore
Magno, pro tanta sedulitate pia.*

Egy könyvét pedig: *Keresztyén Tudománynak rövid summája*, titulus alatt 1582-be kiadván ajánlotta azt Gróf Battyáni Ferentz Úrsiának ezen verlekkel:

*Haec documenta legas animo favente Puella!
Haec tibi proponunt iussa verenda Dei
Vita bruto est similis, si non bis mens decoretur.
Notitiam summi Numinis ista dabunt.*

Második Fia vólt Beithe Imre, kiről ide lejjebb szóllunk. — Beithe, *Rákosi Márton-*

nak 'fellyebb említett jegyzése szerént 26 esztendőig viselte a Püspöki Hivatalt: és így 1611-ben holt meg.

III.

SZEGEDI GERGELY PÜSPÖKRŐL.

Harmadik Református Püspöke volt Lampe szerént a túl a Dunai Superintendentiának: *Szegedi Gergely*. a ki minekutánna magát először a Genevai, azután pedig a Vitembergai Academiában mellynek Mátriculájában 1556-ban írta bé a nevét, jól el-készítette volna, 1558 tájján *Debreczeni* Prédikátorságra meg-hivattatott. (a) Onnan jött a *Sárvári* Ref. Ekklesiába Prédikátornak (b) de mikor, nem lehet meg-határozni. Sárvári Prédikátor korában tétetett Lampe szerént Superintendensé, de a miről azért lehet kételkedni; mert tudtomra Lámpén kívül ötet senki mi Püspökünknek nem írta lenni: ellenben sok kéz írásban álló, 's Püspökeink Laistromát magokban foglaló Do-

(a) *Veszprémi Biogr. Med. T. 4. old. 362.*

(b) *Lampe old. 658.*

cumentumaink halgatnak ő rolla. — Rákosi Márton pedig Beithéről azt irván, hogy 26 eszt. Püspökösködött: látni való, hogy Beithe és Pathai közt több Superintendensünk nem vólt. — Szegedinek jó *Poétának* kellett lenni abban az időben: a honnan a 70, 71, 74, 98, 123, 141, 246 Ditséreteinkről, mellyek a mostani Énekes Könyveinkben is meg-vagynak, azt hagyták emlékezetben régi Iróink, hogy azok Szegedi Gergely által irattattak.

BEITHE IMRÉRŐL.

Lámpe, *Beithe Imrét* is, Beithe István Superintendens' Fiát a ki *Gróf Batthyáni Ferentz*-nek előszűzör Praeceptora és Nevelője, azután pedig Udvari Papja, és a Német Újvári Ref. Ekklesiának Tanítója volt, a túl a Dunai Ref. Superintendencia Püspökjei közzé számlálja. Sőt *Veszprémi* az időt is meg-határozza, mellyben Beithe Imre Superintendensé lett, tévén azt 1618-dik esztendőre. (a) De valósággal soha Beithe Imre a túl a Dunai Ref. Superintendenciának Püspökje nem volt: mert itt azon időbenn mikor ő élt Pathai István volt a Superintendens, — hanemhá valaki a mi minden

(a) *Veszprémi Biogr. Med. T. 4. old. 314.*

Íróinknak állításokat, és a miénket úgy egygyeztetné meg, hogy *Vas* és *Sopron* Vármegyékben volt lok számu Ref. Ekklesiáknak a XVI-dik Században, más Püspökjök vólt; más a *Veszprém*, *Szala*, és *Somogy* Vármegyebélieknek, a mire különöfenn akkor nagy szükség is volt, mikor a túl a Dunai Reformátusok az Evangélikusoktól egy átaljában el-váltak. Meg-halálozván pedig *Beithe Imre*, és az 1608-dik elztendőbeli *Diaeta Superintendenseinket* törvényes lábra állítván; azomban a Ref. Ekklesiák kevés idő múlva meg-is kevesedvén, úgy lett *Pathai István* a *Sopron*, *Vas*, *Szala*, *Veszprém* és *Somogy* Vármegyebéli Ekklesiáknak tsak maga a *Superintendensek*. — De ezen vélekedés mellett sem lehet *Beithe Imre* *Superintendensé*, 's bizonyosonn se *Lampe*, se más *Tüdöfsai Hazánknak* *Beithe Imrét* a túl a Dunai Ref. *Superintendensnek* nem irták volna, ha ők ezen *Beithe* idejebéli, és a túl a Dunai részen egy helyen is, más helyenn is minden hafzon-vétel nélkül lappangó kézírásokat láthattak volna.

Bizonyos és alább előlhozándó Documentumaink vagynak, mellyekből megtetszik, hogy *Pathai István* 1612-től fogva, 1629-ig vólt a túl a Dunai Ref. Ekklesiáknak Püspökje: *Beithe Imre* pedig 1626-ban holt meg (b) és így mint *Veszprémi* állítja

(b) *Kanisai Pálfi János* Pápai Prédikátor és Senior meg-hivattatván *Beithe Imre* hejében *Rajki Imre* levele által a' Német-Ujvári Ekklesiában

1619-ban Beithe a túl a Dunai Reformáta Superintendensévé nem lehetett,

Prédikátornak, mint hogy ara Superintendensi engedelm neki nem adódott, hogy Senior letére más Seniorágban menjen; azomban a Német Ujvári Ref. Ekklésia veszedelemben forgott: tehát a Rajki Levelét Pálfi János a magáéval által küldötte Veszprémben Pathainak, mellyben írja, hogy a Püspök tudta nélkül azon Ekklésiában nem mehet, és hogy ezen dologbann valamit annál nyomossabbann lehetne határozni, kéri Levelében hogy egy Ekklésiai Gyűlést hirdessen, mellynek következtét egy nálam lévő és ezen dologról szőlő Kézírás, melly a fellyebb említett Kanisai Levele után van téve így adja elől: „Hoc anno (1626) communi voto Claris. & doctis. Dominus Joannes P. Caniseus Német Ujvárium collocatus, deseruit Ecclesiam Papensem, obtinuit Ecclesiam & Senioratum Német Ujváriensem, cui successit in Ecclesia Papensi Clarissimus Dominus Stephanus Pathainus Superintendens, ei autem successit V. Dominus Emericus Gál in Ecclesia Veszpremiensi.“ —

Kanisainak pedig fentebb említett Levele így van: „Tibi Vener. Dom. Superintendens Pater in Christo observandissime una cum tuis exordium, medium & exodum huiusce novi anni felix, felicitius, quam felicissimum precor! Placuit mihi Patet eximie, ut novi huiusce anni vestibulo, loco Strenarum hacce Generosi Domini *Emerici Rejki* literas ad tua subsellia demisse transmitterem. Literae ipsae, quas his meis involvi, cuius sint argumenti legendo advertes. — — — Membro, rum capiti subglutinatorum ego sum unum: Cum ergo membrum sim, capite quiescente, vel coabnuente, aut saltem non annuente, quomodo me movere queam aut debeam, ego sufficienter transpicere nequeo. Et si quidam homines pro prae-gratuita gratiae Christi mensura mihi donata, quidam in me quoque habent sua lumina defixa,

mint hogy a rendes Püspök Pathai, Beithénél három esztendővel tovább élt. — De van ezen kívül magának Beithe Imrének nálam kézírásban edgy Levele, mellyet Német Ujvárból 1616-ban küldött Patainak, mellyben azt Superintendensnek, magát pedig az ő vigyázása alatt lévő Prédikátornak, és Seniornak írja (c) mellyben jelenti, hogy jól

„ut ex litteris Rajkianis elucet: Nihilominus Né-
 „met-Ujvárínæ Ecclesiae status cura, mihi, bene
 „quidem communi, in specie nec divinitus, nec
 „humanitus demandata est. — — Ego limites offi-
 „cii mei bene novi. — — Adversarii certe nostri
 „non quiescunt. Silentio nostro in ruinam Religio-
 „nis nostræ & Ecclesiarum abutimur. Superinten-
 „dens ipsorum (ut ex litteris Raikianis patet,
 „non vocatus ut fallat, suaque lolia disseminat,
 „accurrit. Nos vero silemus? — non accurrimus?
 „— Si jubeas me Ujvarinum Legatione tua abste-
 „credentionali instructus venire, morosa cervice
 „non detrectabo. — De Litteris istis Raikianis
 „Consilium tuum quodsit, audiam quam lubentis-
 „sime. Ego sane Conventum cuprem seniorum,
 „& quidem omnium primo quoque tempore cele-
 „brari, ut conjunctis votis, & suffragiis de tanto
 „negotio solidali quid decerneretur & Papæ 13.
 „die Januarii 1626. Venerab. T. D. Filiali obsequio-
 „colens Joan. P. Canisæus.“

(c) Beithének levele így van: „Sana coelesti
 „doctrina, adventu, morte, & ascensione Filii
 „Dei I. Christi Dom. nostri Ornatissimo ac Claris-
 „simo viro Rev. D. Steph. Pathaino Superattenden-
 „ti Ecclesiarum Helveticæ Confessioni Orthodoxæ
 „counatarum fidelissimo, & dignissimo, nec non Vesz-
 „primiensis præsidii in verbo Dei Antistiti, & Ec-
 „clesiastæ Vigilantissimo, tamquam Domino Patri
 „in Christo pie colendo, & sincere Charissimo,
 „Emericus Beithe Seniore et Minister Nemetujváriensis

esett, hogy mind eddig Ekklesiái Gyűlést Patai nem hirdetett: mert ő az ő betegsége miatt meg nem jelenhetett volna. — Az is igaz, hogy Patai mint Superintendens, még a *Rábán* túl lévő Reförmáta Ekklesiákat is visitálta, és pedig Beithe Imre idejében, 's az ő kérére, mint arról nem csak a mindjárt említett Levele Beithének hanem Patainak Kanisai Pálfi Jánoshoz 1616-ban írt több Levelei is bizonyítják. (d) Ugy de,

„ S. P. D. — Distantia incolatus nostri (ut verum
 „ fatear.) Vir Clarissime efficit, ut non tantum
 „ plurima; quæ indigentias nostras spectare debe-
 „ rent intermittantur, — — verum etiam' utrum
 „ supersimus interris, salvi an exstincti, hoc non
 „ constet ab utraque parte nostri. — — Nunc oc-
 „ casione a V. Claritate subministrata. — Cl. T.
 „ de constituendo generalis instituendæ Synodi
 „ tempore ac loco datur rescribere. Bonum quod hac-
 „ tenus non in dixerimus diem, quia jam octavam
 „ Septimanam lecto adixus hoereo. — — Interim
 „ Claritas tua visitare & velit, & commode occa-
 „ sionem quærat, ut cognoscere aliquid de nostris
 „ gravaminibus possit. — — Valere vos duo lu-
 „ mina Ecclesiarum *nostrarum* in spiritu Dei con-
 „ nexarum Te Clarissime Vir Stephane Pathaine
 „ Superintendens *nosser* & Reverend. Johan. Cani-
 „ sæe ex animi sinceritate discupio, cum his, qui
 „ ad vos sunt pertinentes in gratia, charitate, vir-
 „ tute, pace et Salute Dei perpetuo. Ujvarino 15.
 „ Julii Anno 1616. Cla. T. dignitatem Colens studio-
 „ sissime Emericus Bøjthe *Seniorac* Minißer Ujvá-
 „ riensis. “

(d) „ Veræ pietatis, & eximie eruditionis lau-
 „ de celebri viro D. Joh. Paulidi Canisæo S. P. P.
 „ &c. Dixeram fili nuper, me ad te hodie ventu-
 „ rum; sed propter inconstantiam sortis humanæ

ha Beithe Imre legalább a Rábánn túl lévő Ekklesiáknak Püspöke lett volna, ezt Pathai nem tselekedhette volna. — De bírok azokkal a Kánonokkal is, mellyeket másutt egéltz kiterjedésekben írók le, a mellyeket Pathai mint Superintendens, a Sopron, Vas, Szala Veszprim Vármegyékben fekvő 's Püspöki vigyázása alatt lévő Reformáta Ekklesiáknak 's Papoknak igazgatására hozott: a mit hasonlóképpen nem tehetett volna, ha a Rábántúl lévő Reformáta Ekklesiáknak az ő idejében más, nevezetessen Beithe Imre lett volna a Püspöke. — Világos Históriai Igazság az is, hogy Pálfi János 1629 ben lett a túl a Dunai Reformáta Ekklesiákban Superintendensé; az is igaz, hogy ő lett Pathai után való Püspök: következésképpen Beithe Imre Pathainak se előtte, sem alatta, sem utánna Püspök nem volt. — Pálfi ugyan, mikor Beithe Imre halálával Papát el hagyván Németujvárra ment Papnak; itt csak Pap, és azon Ekklesiái Megye Elpérestje volt, nem pedig annak Püspök-

„consilium mutandum censui. Veniam autem pro-
 „pe diem Jovis, melius rebus meis dispositis;
 „nam exire metuo ob trepidationem incendii. Tu
 „autem ita res tuas disponas interim, velut quocun-
 „que tempore ad te venero mihi te adpungere
 „queas. Visitandi, et animandi sunt Fratres ultra
 „Rabum manentes, ne se vel a nobis contemni
 „putent, vel ipsi, a nobis quasi concisa spe elang-
 „veant. Scis enim quorundam, animum varium
 „esse, quem diabolus flabello suo magis ac magis
 „urgere non desinit. Bene diuque vale mi Fili Dat.
 „Veszprém: 23. Julii 1616. tuus sine dolo Pathainus.“

je, mint ez, az ő Németujvárból Pataihoz, és ennek ahoz küldött leveleiből ki-tetszik (e) a mellyből újra a jön ki, hogy a Rábán tul, Beitke Imre idejében nekünk különös Superintendentiák nem volt, mellyben az ő halála után Pálfi Püspökösködött volna; mivel Pálfi itt is csak Senior volt, és Pathainak ezen Superintendentiából való el-menetelekör tétetett Püspökké. Bizonyára, ha a Német Ujvári Prédikátor, Püspök lett volna

(e) „Pathainus suo Johani Canisæu Salutem.—
 „Si vales charissime! tibi ex animo gratulor. Vi-
 „vo & ego laudetur D. ut solet valetudo Senectu-
 „tis lance metiri. Quia divina dispositione nos
 „quorum vota coniuncta esse debebant, corpore
 „disjuncti sumus, ita ut charitatis (qua sola Chri-
 „sti fideles conjunctos esse decet) officium coram
 „exerceri nequeat, debemus beneficio, & ministerio
 „litterarum defectum desiderii amicorum supplere.
 „Interim ne diu præsentis quoque solamine desti-
 „tuamur conveniendum esse duxi Papæ, idque
 „*solis Senioribus*, quorum maxime interesset, ut
 „consulemus de statu, & defectibus Ecclesiarum,
 „de loco & tempore generâis Synodi. Convenie-
 „mus ergo Deo favente ac juvante 18 currentis
 „Febr. Hanc ob rem te quoque Charissime monitum
 „ac rogatum volo, ne ad constitutum diem adesse
 „graveris. Scripsi ad D. Petr. Braccium et D. Sei-
 „lægyium quoque de hac eadem re, quos ut & tu
 „moneas, tibi que adjunctos, tecum nobis visen-
 „dos præbeas, rogo, vale diutissime ac felicissi-
 „me cum tuis. Dat. Papæ 5 Febr. 1627. Frater
 „in Domino & amicus Stephanus Patainus.—
 „Titulus: Eximie eruditionis laude celebri viro
 „Dom. Joh. P. Canisæu Német Ujváriensis Mini-
 „stro fidelissimo Districtusque ejusdem Seniori vi-
 „gilantissimo fratri suo in Christo & Symmiatre
 „honorandissimo.”

Patai idejében azzal, mint a maga kéze alá nem tartozóval Patai nem parantsolhatott volna, sem azt, úgy mint csak Seniorát, és mint maga Seniorát nem nézhette, 's nem titulálhatta, annyival inkább arra, hogy az ő általa kirendelt Superintendentiális Gyűlésen meg-jeljen, nem kényszerithette volna: úgy de Beithe Imréről még 1619-ben is úgy ír Pathai (holott Veszprémi Szerént 1618-ben már ennek Tul a Dunai Superintendensnek kellett lenni) mint a kinek, mint az ő Seniorának a Gyűlésen meg-kellene jelenni. (f) De az ő halála után Kanisai Pálfi János is, bár az ő helyében lett Német Ujváron Prédikátorrá, de minthogy csak Senior volt, köteles volt a Pathai rendelése alatt lenni, és az ő általa ki rendelt Gyűlésén meg-jelenni. — Utólyára, Pathai Superintendens Beithe Imre idejében Gróf Battyáni Ferentzel, a kinek Beithe Udvari Papja volt, mint a Ref. Vallásnak edgyik búzgó Fő oltalmazójával, fok izben tanáts-

(f) „Salve charissime! Laudetur Dominus sal-
 „vus redii, & domum meam sine damno salutavi.
 „Synodum particularem indicemus ad primam
 „diem, Papæ, quæso, quam potes citius & ex-
 „peditius ad Dominum Gasparum scribas, iubeas-
 „que ipsum adesse cum suis subiectis Ministris,
 „& Ordinandis. Ego Simigienses meos mature cer-
 „tificabo, tuorum curam ipse habebis, ut mature
 „certificentur. Gratum mihi foret, & etiam Domi-
 „num Emericum Beithe adesse, ad quem accepta
 „commoditate scribas. — Dat. Veszpr. 26 Martii
 „1619, tuus sine dolo Pathainus. — Titulus. — Rev.
 „ac luminæ Eruditionis Laude orn. V. D. Joh. P.
 „Canisæo Ecclesiæ Papensis Ministro DC.”

kozott arról, hogy hól, és mikor tartsák a Tul a Dunai Superintendentiának közönséges zsinatját: ugy de ha más Superintendentiának volt ő a Püspöke, Gróf Battyányinak is mint a kinek ő Udvari Papja volt, annak a Superintendentiának kellett volna Tagjának lenni, 's e szerént, minek kér attól Tanátsot Patai, hogy mikor, és hol tartsanak közönséges Ekklesiái Gyűlést a Superintendentiában? — Azóban pedig jussát is tartotta Gróf Battyáni ennek meghatározásához: mert Patait, mint az ő több Leveléből megtettzik (g) magához Német Ujvárra az effelől való tanátskozásra, Beithe the Imre még akkor is élvén, ki is hívta. Mind ezekből világoltsan kitettzik, hogy

(g) „ Veræ pietatis Viro Dom. Joh. P. Cani-
 „ fæo. Sat. A Dom. Francisco *Bottyánio* de tempo-
 „ re & loco Synodi, & de intentionis nostræ con-
 „ silio adhuc nihil accepi. Metuo ne rem abiectis-
 „ simam iudicet, ac furda prætereat aure. Exspe-
 „ cto nihilominus, vel si consulat, vel si meæ solli-
 „ citudines, quibus valde distrahor, permiserint, iter
 „ adgrediar coram acturus cum eo de hac re, nam cer-
 „ te res magni momenti est, nec tutum arbitror Patro-
 „ norum consilia, & consensum contemnere. DC. Dat.
 „ Veszpr. 6. Sept. Anno 1616. St. Pathainus. “

Ugyan erről más Levelében így ír Pálfi János-
 „ hoz Patai István Superintendens “ Ad 26 vel 27
 „ currentis mensis Sept. ad vos veniam. Evocor nam
 „ a Domino *Battyánio*, ad quem his diebus, dispo-
 „ nitis primum rebus reliquendis, exeundum mihi
 „ erit, nostræ illius Intentionis, de synodo cum con-
 „ sultatione promovendi ergo DC. Raptum Veszpr.
 „ 1616. 18 Sept Steph. Pathai,

Beithe Imre sem a Tul a Dunai Refórmátusok Superintendentiájában, sem a Rábaközi Egyházi Megyében soha Superintendens nem volt.

IV.

P Á T H A I I S T V Á N

P Ü S P Ö K R Ö L.

Negyedik Püspöke volt a Túl a Dnnai Superintendentiának *Páthai István* Pápai fi, a kiről, mivel 1631 után semmi emlékezet sints, azomban ugyan ezen esztendőben Augustus 5-dikén, mint maga *Belénesből* irta Kanisaihoz, már ő 76 esztendő volt: (a) látni való, hogy ő ezen feltételnél fogva 1555-ben született. Oskolai futasát magában a Pápai Oskolában kezdette, melly 1531-től fogva itt ugy virágzott, hogy 1585-ben már *Subscriptus*, vagy a nagyobb tudományokat tanuló Deákokról is van ezen oskola Historiájában emlékezet. Minekutánna pedig Páthai magát a Papi Tudományokban jól el-

(a) „Clarissime vir! Si vivis prospere, gratulor ex animo, & precor, ut vivas adhuc diutius, & felicius. Vivo & ego sine querela. Unice senectutis onere in dies premor, Septagesimum vitæ, & sextum annum proxime imminentis mensis Augusti 5. Clausurus, si Deus volet. Dat. Belenesii, 16 Maji an. 1631. memor amansque tui Stephanus Pathainus.“

készítette, a Prédikátori hivatalra 1572-ben fel-szenteltetett, a mi abból bizonyos: mert *Fogtői Máté*: 1613-ban azt mondja magáról, hogy annak akkor éppen 41-dik esztendeje, hogy ő már Prédikátor, és hogy ő Patai István Tul a Dunai Superintendenssel, együtt szenteltetett fel, (b) melynek e szerint 1575-ben kellett meg-esni. Feltéve hát, hogy Pathai 1631-ben meghalt, mivel azután ő róla nincs emlékezet; és maga is ezen Esztendőben írt levelében úgy ír Pálfinak, mint a ki már igen erőtelen öreg: tehát mind öszve 59. esztendeig folytatta ő a Prédikátori Szent Hivatalt, mely idő alatt lakott elsőben a *Rohontzi* Ref. Ekklesiában azután már 1592 *Pápai* Prédikátor volt, mivel ezen Esztendőben *Beithe István* ötet mint Pápai Prédikátort, és edgy alább megnevezendő Könyvnek ki-átalóját versekkel tisztelte meg. Pápáról 1612-ben ment ismét Rohontzra, melly abból világos, mivel onnan irogatott Leveleket Pápai Prédikátornak Pálfi Jánosnak, 's itt laktában látogatta ötet meg mint igen hires, és derék Embert, a Tudos *Molnár Albert*, a ki 1613-ban az ő itt lévő Joltévöit a Méltóságos Török Istvánt, Murai Szombatban lakó Méltóságos *Szétsi Tamást* 's ennek Prédikátorát *Szilágyi Istvánt* 's *Beithe Imrét* is meg kereste. (c) Rohontzról 1614-ben ment Veszprémbe, és

(b) *Lampe old. 668.*

(c) *Lampe Old. 744.* Patai így ír Rohontzról Pálfinak: „*D. Albertum Molnár*, exspecto: itaque „Syno

és ott 1624 ig lakott. 1624-ben Kis Komáromi, 1626-ban pedig Pálfi János Németujvárra menván, ismét Pápai Prédikátorrá lett, és itt lakott 1629-ig; ekkor pedig mind az Ekklesiájától, mind a Superintendentiától, tudva nem lévő, de nagy okból el-szökvén, és Papságát, 's Püspökségét el-hagyván *Belényesben* ment lakni (d) a hól, hogy még

„Synodi tempus, ad adventum ipsius protrahendum duxi. Dat. Rohontzini ultima Aprilis 1613.“ — Ugyan ezen Esztendőben Május 6 án irt Levelében azt írja: „D. *Albertus Molnár*, jam adest. Hisce diebus Convocatorias sinodales ad te perferri curabo. — Ezen utjáról *Móluár Albertnek Lampe* nem emlékezik.

(d) Kanisainak Pataihoz, *Belényesben* küldött, és edgy árkusból álló levele ezt a dolgot megvilágositja, de a Túl a Dunai Ekklesiáknak akkori állopotjáról is ezen levélből sokat ki tanulhatni. A Levél öszve szorítva így van: „Ven. Senex! &c. „A quo tu naviculæ Christi Tractus istius Cis „Danubiani Spiritualis in Stagno habitæ Primarius „post Archinauculerum Christum remex — insolentis „cujusdam procellæ contra te impetum saltem „præsubolsaciens, nobis tuis fratribus & sociis in „sciis, inconsultis, insalutatis, & navicula ipsa in „medio turbine & statione tua minus convenienter derelictis, nostro Consortio totaliter & finaliter excessisti, — — binas a te accepi litteras. — „Tibi Ven. Pater! — ob tam prosperum rerum „tuarum succesum — gratulor, & Dei paternam, „eamque singularem in te providentiam & amorem, non quidem rimor, sed miror, qui sub fera „hæc ætatis tuæ vespéra, te e mediis hujus Tractus „fluctibus ereptum, in eum locum & statum gratiose promovit, ut merito de te dicere queamus: „*Nisi perisisses, perisisses.* — — Quot ab eo tempore adversitatum telis expositus fuerim, enume-

1631-ben élt, arról oda fellyebb emlékezünk.

„rando haud par essem. — Ab eo tempore desle-
 „vi Apostasiam Juvenis mei Patroni, qui ante an-
 „num multorum exemplo motus Papisticæ se se
 „Religioni addixit. — Deslevi mutationem Papen-
 „sem in Capitaneatu factam; unde sit, ut ego re-
 „ductionem in hanc Ecclesiam in dies magis ac
 „magis desperare videar. — — In Causa Ecclesiæ
 „S. *Michælis* non Peterdorfensis sed ad *Arabum*
 „fluvium positæ, quam factiose *Ubiquitariorum*
 „manus nobis injuriose eripuit, aliquoties mihi
 „ad subsellia Palatinalia recurrendum fuit. Sunt
 „namque istarum partium Ecclesiæ fervidiori sub
 „æstu hoc tempore positæ, quam te Superintenden-
 „te exstiterant. — Status meus in Ecclesia *Ginsin-*
 „„*gensi* admodum tenuis, — duratio vero in eadem
 „incerta. Metuo nam ne Patroni defectio, muta-
 „tionem in religione secum trahat, & introducat.
 „Vocationem quidem in *Aulicum Concionatorem*
 „a Magnifico Domino *Michaele Zechy* in Synodo
 „generali, quam in Fæsto ascensionis Domini elap-
 „so *Kürmendini*, cum meis celebravi, honestam ac-
 „cepi, sed eam (Ecclesia *Ginsigensi* tam discrimi-
 „noso tempore emigrando, camque periculo ex-
 „ponendo) amplecti, & sequi nec debeo, nec
 „possum. In insula *Muraköziana* sicut *Ubiquitarii*
 „unam nempe *Legradiensem* ita & nos unam Ec-
 „clesiam, puta *Turnisceasem* hactenus possedimus,
 „sed eam Pastore ejus Rev. *Andrea Hidegkuti* de-
 „mortuo, mea ipsa Patrona patrocinate ipsumque
 „ea promovente Pastor *Ubiquitarius* occupavit, &
 „sic tota illa insula *Papistis* cessit & *Ubiquitariis*.
 „— Incomparabilis vir *Zelofusque Religionis* no-
 „stræ assertor generosus D. *Emericus Nádasdi* (qui
 „mediante Conjugio omnia Generosi. *Job: Deli*
 „in *Maria Szombat*, bona Consecutus præpingvem
 „in statum sublimatus fuerat) mense Febr. supe-
 „rioris anni fragilitatis humanæ exuvias deposuit.
 „— Ven. Senex: *Joh. Sz. Györgyi* in Ecclesia

Meg-halálzován az ő előtté volt Püspök :
a Túl a Duna Reformáta Ekklesiák Supe-

„Körmendiensi vivit. — Rev. D. *Franc. Domján*, quem
„te adhuc nobis præsidente Ecclesia Papensis una
„cum D. *Steph. Sáró* in Academiis Germaniæ
„promoverat, illincque reducem Presbyterium
„Ven. primum Scholæ *Körmendiensis* Rectorem, dein
„Ecclesiæ S. Laurentianæ Pastorem præfecerat,
„vix dum anno in Ministerio expleto anno præte-
„rito diem Supremum suum Clausit. Ven. *St. Szi-
„lágyi Senior Vépensis*, etiamnum in Ecclesia, ve-
„rum non in Parochiali antiqua (ea nam prout
„nostrum una cum Templo per Patroni Pontificii ty-
„rannidem ei adempta) sed noviter in rationem
„ejus & Ministerii ædificata quadam Domo ha-
„bitat, qui ea est indutus intentione, ut hac ipsa
„æstate rerum suarum quarundam exequendarum
„gratia in partes Hungariæ inferiores ad Magnifi-
„cos *Perenias* se se conferat. — Ven. D. *Petrus Bric-
„cius* Senior, in pago Sabariæ Vicino *Nárai* vo-
„cato, vivit. — Rev. *Nic Kotel*, quo in ministe-
„riali stadio nemo nostrum plures annos cucurrit,
„in Ecclesia *Trögleiensi* cursum suum feliciter con-
„sumavit. — — Celebris Ecclesia Papensis sub ju-
„go palmæ de more virentis vernaliter viret. Ci-
„vitati ipsi duplici jure, Capitaneatus nempe su-
„premi, & Domini terrestris magnificus D. *La-
„dislaus Trákus* Rom. Catholicæ Religioni addictus
„præsidet, inque arce suo a latere, Jesuitam
„Cognomine *Ketskemetium* alitque fovetque, qui
„tamen ejus Ecclesiæ membrorum nullum adhuc
„quod ego scirem — a simplicitate ea quæ est in
„Christo abstrahere potuit. — Primarium in Ec-
„clesia Pastorem vicinorumque Seniore agitur ad-
„huc Ven. *Paul. Czeglédi* tuus cum in ea floreret
„Collega. Utitur Collega de *Czeglédi* Rev. *St. Sá-
„rio*, Scholam vero ipsam moderatur Clariss. *St.
„Mosoni*. — *Vespremiersem* quod concernit Eccle-
„siam ea *Halcyonis* malatia utitur, post nubila,
„quibus ante biennium propter templi ædificatio-

rintendensévé 1612-ben Körmenden meg-tetett, mellyet bizonyitt Rákosinak a Pápai Protocollumból tett, és fellyebb már előmutatott Jegyzésein kívül az a *Papi Diploma*, mellyet ő a *Pétseli* Ref. Ekklesiától meghivattatott *Sz. Györgyi Gergeiy*, új Prédikátornak több Senioroknak, s *Molnár Albert-*

„nem furentibus adversariis erat obfuscata, mini-
 „ster ejus Dom. Emer. Gál, Prosenior, cum ma-
 „gno omnium Ecclesiæ ejus membrorum aplausu
 „moderatur. “

„Duplicem pecuniam ut postulas nempe Domus
 „pretium, & biennale ab exercitu Papensi solven-
 „dum Solarium, — ad te mittere non possum, cu-
 „jus Causas animo æquo exaudire dignare. Me-
 „mento te Pater, pecuniam elemosynolam in ra-
 „tionem & promotionem D. Steph. Mosony, qui
 „te discedente Francofurti ad Oderam versabatur,
 „collectam flor. 25. secum abstulisse, id quod tuo
 „Chirographo coram Presbyterio nostro Ven. D.
 „Czeplédi comprobavit. — Memento sigillum Cetus
 „publicam 12 ad minus flor. communiter collocatis;
 „ut ii, qui in Superintendentem cum inaugurareris
 „adfuere, nobisque publice retulerunt, Viennæ com-
 „paratum, tecum assumsisse. Memento Johanni Va-
 „radino 22 circiter flor: Kis-Komaromini mutuo
 „ab eo acceptis obligatum hinc discessisse. Me-
 „mento porro, quod tu Pater filios, pastor gregem,
 „remex naviculam, Superintendens Fratres, quam
 „tua persona indigne, & minus Convenienter! va-
 „rios inter fluctus jactatos deserueris. Tantum hoc
 „est mi Pater! quod nos stationemque tuam 16 an-
 „norum diis hominibusque applaudentibus obten-
 „tam, defensionem tam longe sub alterius Principis
 „ditionem clancularie discedendo (ita sentiunt
 „de te homines) ita inglorie deserueris! &c. Dat.
 „Grazinge Anno 1631. tuus in Domino Frater con-
 „servus filiali adfectu colens Job. P. Canisius.

nek, és a maga, mint Superintendensnek neve alá írásával 's a Püspöki Petsét alatt kiadott (e). A melly Diploma nem tsak

(e) A' nevezett *Pási Diploma*, melly eredeti formában a Veszprémi Esperekség Arkhivomában tartattatik, így van: „Omnibus electis & vocatis „Sanctis Christi Jesu fidelibus, nobis in Unitate „fidei per Charitatem conjunctionis præsentibus le- „cturis gratiam & pacem a Deo per communem „Dominum & Servatorem nostrum Jesum Christum „in sanctificatione Spiritus Sancti precamur: Quia „nemo sine certa, legitimaque vocatione sanctum „hoc munus sacerdotalis officii sibi usurpare po- „test. *H. br.* 5. & Apostolus serio præcipit; eum, „qui vocatus fuerit, bonum testimonium ab extra- „neis habere 1. *Tim.* 3. Eo propter venerant ad nos „cives oppidi *Petseliensis*, significantes virum hunc „Gregorium *Szent Georg* vacatum esse ad Ministe- „rium Evangelii ab Ecclesia *Petseliensi*; testa- „banturque dictum Gregorium *Szent Georg* piis, „& honestis moribus esse præditum. Petebant in- „super, ut publica ordinatione confirmaretur hu- „jus viri *Gregor. Szent György* vocatio: quorum „nos pia petitione adducti publici Examinis lance „exploravimus ejus eruditionem, cognovimusque „ipsum Gregorium *Szent Giorgium* puram & Ca- „tholicam Evangelii doctrinam, quam & Ecclesiæ „nostræ cum *Helveticis* & *Anglicis* Ecclesiis una- „nimi consensu docent, & profitentur, amplecti: & „ab omnibus phanaticis erroribus, quidam nati „sunt judicio Catholicæ Ecclesiæ, ab horrere. „Pollicitus est etiam, se puram hanc doctrinam, „quam professus est coram nobis, fideliter populo „traditurum, & nunquam ab eo ullo modo disces- „surum juravit. Quare cum officium nostrum vici- „nis Ecclesiis deesse non debeat, & *Nicæna syno- „dus* pie decrevit, ut a vicinis Ecclesiis ordina- „tio petatur: nos hunc Gregorium *Szent Giorgium*, „publicæ ordinationis ritu assumptum in Ecclesiam „*Petseliensem* commendavimus, ita ut Evangelium

azért nevezetes, hogy ennél régibb Papi Diplomát tudtomra ezen a részen nem mutathatunk, elveszvé a régibbek, de azért is, hogy ezt az Ország 1608-dik esztendőbeli törvénye által constituált Püspök adta ki, — ennek felette azért is, mivel abból ki-tetszik, hogy a Pétseli Ekklesia már 1612 előtt virágzó Városi Reformáta Ekklesia volt, — az is világos ebből, hogy a Reformatio elein az újj Prédikátor a Superintendentián vizgáltatott meg, és ott ordináltatott a Séniorok Collégiuma és Superintendentens által, — valamint az is, hogy akkor nem csak a Helvétziai, hanem az Angliai Ekklesiákról is volt a Papi Diplomák.

„Christi libere prædicet, & Sacramenta a Filio
 „Dei instituta juxta suam vocationem fideliter ad-
 „ministret. Precamur dein, ut Spiritus Sanctus
 „Author Ministerii, hujus Gregorii Sz. Georgi mi-
 „nisterium gubernet ad gloriam Dei, & Salvatoris
 „nostri Jesu Christi, & ædificationem Ecclesiæ ip-
 „sius. Commendamus itaque jam dictum Greg.
 „Sz. Georgium omnibus Christi fidelibus, roga-
 „musque, ut eum sine omni hæsitacione pro ve-
 „ro, & legitime ordinato Evangelii Christi Mini-
 „stro agnoscant & amplectentur. Cui in testimoni-
 „um legitimæ suæ Ordinationis, & Confessionis
 „hasce nostras litteras dandas esse duximus. Datæ
 „in Oppido Köveskút 12. die mensis Novembris
 „Anno Domini Millesimo sexcentesimo duodecimo.“

„Petrus AlsoLindvai

„Senior m. pr.

„Johan. PaulidesCa-

„nisæus Senior.

„m. pr.

„Johan. Soos Senior,

„m. pr.

„StephPathainusSu-

„perintendens

„m. pr.

„Albertus Molnár

„Szenciensis

„m. pr.

(L.S.)

ban emlékezet, nem tsak a tudományért, mellyben edgy mással most is meg edgyezünk, hanem hihető az Episcopális igazgatásra és hatalomra való tzelezésből is, mivel ezen a részén az Ekklesiái dolgokban, meg-kérdeztettek ugyan a főbb Uri Rendek, a Püspököktől, és azoknak tanátsokkal éltek, de még 1630-ban a Pálfi János alatt hozott Kánonokban is meg-határozatván a Papi Gyűlés, vagy Presbyteriumnak tagjai, mellyet későbbben neveztek Consistoriumnak, azoknak Seniorokból, Proséniorokból, Académián volt és nagyobb Oskolákban tanító Professzorokból, edgyfzoval tsupán a Papirendből való Személyekből kellett állni. Még az is nevezetes ezen Papi Diplomában, hogy itt a Reformá a Vallás *Katholikának* nevezetik. A mi Protestáns Magyar Eleink ugyan is a *Katholicus Titulust* mellyel Szent István Királyunk az általa meg-írt Kerelztyén Vallást titulálta abból azokból még ekkor is meg-tartották, hogy meg-mutassák, hogy attól a mi Vallásunk éppen nem különbözik, a mint hogy valósággal hiszik a Protestáns Ekklesiák azt a Vallást, mellyet Szent István leírt, és az Ország Törvényes Könyvében eleinkbe is tettek, 's ezen okból találunk is olyan Könyvekre, mellyekben a Reformáta Vallás tanítatván Katholikának iratott, példánakokáért a későbbi időben *Ketskeméti János* 1620-ban írt edgy Könyvet illy titulus alatt: *Catholicus Reformatus*. — Vévén észre a más felekezeti Atyafiak, hogy a Protestánsok a magok Vallása titulálására ezzel a szóval élnek: *Catholicus*,

a melly *Igazat*, és *közensége*st is tesz; tehát a meg különböztetésért, de azért is, hogy az illy fontos dologban minden szó meghatározva vétetessék, és a szó által, kivált a tudatlan emberek meg ne tsalattassanak, a magok, Ekklesiájokat már 1550 előtt *Római Catholika* Ekklesiának nevezték mellyet az 1550-dik Esztendői Diætának 12-dik Articulusában is már lehet találni. — Utóljára, azért is nevezetes Papi Diploma ez, mivel ez talán az a legelső Papi Diploma, mellyet Pathai Superintendens *közönséges* Superintendentialis, nevezetessén azon *Petséttei* adott ki, mellyel még mind e mai napig is él a Túl a Dunai Superintendencia, és a mellyet éppen az ő Superintendensé való létele előtt (lásd a mindgyárt említett Kanisai Levelét) vett ez a Superintendencia Bétsben 12 Forintokon, és az ő Püspöki Hivatalra való felizentelékor néki által adott, mellyel az akkor felizenteltetett Papoknak Diplomájokat megpétsételve kiadta: következőképpen majd 200 Esztendeje már hogy a Túl a Dunai Superintendencia ezen Petsétjével él, mellynek kerülete az 1612 Esztendő szám is reá van vágva illy fejjül irással: *Sigill. Orthodox. Eccles. Cis Danub. Auth. 1612.* A kerületen belől állának két jobban kitesző Olzlopok, mellyeknek felső része között a Szent Lélek leszálló galamb formában ábrázoltatván botsátja a világosságot, a két olzlop alatt álló Lelki-Pálztorokra. Ezek így lévén hiba van hát Lámpe előadásában midőn azt állítja, hogy Pathai a XVI dik Százbeli Püspökje volt a Tula Dunai Superintendenciának. — Ugyan ezen Köveskúti Si-

nathan, és a Pathai István új Püspök Elöl-
ülése alatt készítették a *Sopron, Vas, Vesz-*
prém és Szala Vármegyékben, 's a t. fekvő
Ref. Ekklesiákat illető, és még kézírás-
ban álló 's nálom is találtató *Kánonok*, mel-
lyekben a *Superintendentenről, Synodus ösz-*
vehívása módjáról, — Seniorokról, Visi-
tátióról, — Ordinációról 's a t. nevezetes
articulusok hoztattak, élvén ebbeli iussok-
kal a Protestáns Ekklesiák az 1608 Eszten-
döbeli Diaeta 1-ső Articulusa erejénél fogva
is, melly szerint az Evangélikus Atyafiak is
Szolnában 1610-ben bizonyos Ekklesiái tör-
vényeket hoztak, jelen lévén azon gyűlés-
ben sok világi Fő Urak is. (f) Ezen tör-
vények szerint ő a Ref. Ekklesiákra nézve
a Püspöki Visitációkat szorgalmasan vég-
hez vitte. — Sok házassági pereket eligazi-
tott mint az ezen dologban Pálfihoz irt
Levelei, mellyek kézírásban nálam meg vagy-
nak, erről elég tanubizonyságot tesznek. —
A Reformáta Ekklesiák és tudomány mellett
Püspöki buzgosággal hartzolt, megédgyz-
ván mintedgy ötöt a pennával való viasko-
dásra egyebek közt *Zwonarits Mihály*, a

(f) A Pathai előülése alatt hozott Kánonoknak
titulusa ez: „Articuli seu Canones Ecclesiarum in
„Comitatibus Soproniensi Castriferrei Veszpremi-
„ensi Saladiensi &c. constitutarum in Confessio-
„ne Helvetica verbo Dei Unitarum, & Christianæ
„Caritatis vinculo coniunctarum promulgati per
„Venerabilem Superintendentem D. Stephanum
„Pathainum in Synodo Köveskútiensi Novembris
„undecima die, celebrata anno Domini 1612“ —
Ezen Kánonokat más alkalmatossággal fogom kö-
zölni a tudós világgal.

ki ellen ez igen panaszkodó Levelet is küldött az Evangélikus Püspökhöz *Klaszkeovirshoz*, melyet *Wilfinger* már közlött a tudós Világgal, valamint *Zvonaritsnak* arra való feleletjét is. Kár, hogy az ő Hierárkiája, ottan ottan a Polgári hatalomba is is belevágott, a mit, a Krizztus Országá nem e Világból való lévén sem az Apostoloknak, sem azok által a tanításban az ő successoraiknak illy hatalom nem adattatván Pathainak, bár Püspök volt is, és az Angliai Püspöki igazgatást akarta is követni, tselekedni nem lett volna szabad. Illy hatalmát mutatta meg a *Kövágó Örsi* részeges Prédikátorra nézve, a kinek meg-fogására katonákat küldött; melly alkalmatossággal a Kövágó Örsi Ref. Ekklésia akár a Pap hibája miatt, akár Pathai keménységétől meg irtóztván, akár azon Ekklésiarendes Pap nélkül lévén, és mások által eszeltetvén a meg ijesztett Pappal edgyütt az Evangélikusok részére által ment. (g) Az engedetlen

(g) Bizonyos ez Pathainak Pálfihoz küldött ezen Leveléből: „*Literis iam obsignatis en reduntur Nobilium Kövágó Eörsiensium de ebriolopisforum Pastore Scriptæ literæ. Miseram quodam milites ad eum adducendum; sed defendunt ipsum iam factæ ordinationis prætextu. Arbitror iniquissimum Canem defecisse ad Ubiquitarios. Leniores si fuerimus abutuntur nostra lenitate, omnia fusque deque fient. Si severiores fuerimus deficient; Magno nobis sunt obstaculo Ubiquitariæ Harpiæ, non quærunt Gloriam Dei sed suæ ipsorum venantur nundinationis Gloriam, &c. Dat. Veszpr. 14 Julii 1614 St. Pathainus.*” Ezen Levél után e van vetve; „*Credibile est hac oc-*

Szent Gáli Pap Bakó Márton eránt pedig olly rendelést tett Pathai, hogy ha az Pápára megy, a Senior Pálfi János tételése a vár tömlötzébe. (h) Valamint azon Papot is megfogattatni parantsolta, a ki a hozzá vitt kisdedet, meg sem nézvén ha még él e vagy nem, meg kerefztelte. — Más oldalról, hogy Pathai okos, iselekedeteibe előre néző, igazgatásra termett, hivatalában nem rest, Superintendentiájában mindent tudni akaró, és tekintetet tartani tudó ember vólt meg tesszik némely Leveleiből, melyekben a rendes kenyérnek az Ostyá helyett a Kis-Komáromi Ref. Ekklesiában való bevitele módjáról, Házassági, vagy más fontos dolgok erántir ez, vagy amaz Sériornak. — (i) Az

„casione factam Ecclesiam Kövágó Eörsienfem „Lutheranam.“—De a mi Pathainak edgy más Leveléből, mellyet 1614-ben Aug. 20-dikán írt Kanisaihoz bizonyos is az. Abban ő így ír: „Dörgitseis „ensis non solum invitis nobis permanet, verum „& vicinos (præcipue in Kövágó Eörsiensi actum „est) Pastores ad defectionem sollicitat.“

(h) Így ír Pálfihoz Pathai edgy Levelében: „Præfractus ille Sz. Gáliensis, si ad te venerit, „dabo autem Operam ut veniat, vel venire cogatur, detineatur in vinculis; nam & meam piam „admonitionem, & frenum disciplinæ Ecclesiasticæ excutere parat. &c. — Dat. Veszpr. 1. Nov. „Anno 1615.“

(i) A mindgyárt említett Kerefztelés dolgait hírül adván Pathainak Pálfi János Senior a *Polyágyi* Ekklesiában tartott gyűlésből így ír vissza: „Casus ille de Cadavere pueri Baptisato, de quo „ad me scripsisti est sane rarus, & diligenti cir-

oskolákat mint okos Ember kerette, és apol-
gatta: a honnan *Rohonxi* Prédikátor korá-

„cumspectione ac Consilio in ordinem redigendus.
„Ex ignorantia Ministri profectum opinor. Ut ut
„sit factum doleo. Ut Ecclesiæ sua auctoritas in-
„tegra maneat, meo consilio captivandus est Mi-
„nister, & ad me per fideles deputatos homines
„mittendus, quem ego ad tempus Generalis deti-
„nebo, ubi tandem de hoc tam raro Casu collati
„consiliis communiter deliberemus. Hac ratione
„& adversariorum, qui & bonis causis inpias ca-
„lumniandi venantur occasiones ora obturabun-
„tur, & Ecclesiæ Christi, cui per gratiam Dei
„præluceamus perpetuum documentum, & posteri-
„tati audaciter imitandi præbebimus exemplum
„Nihil non in tam arduo negotio temere tentandum
„esse censeo. Hic neque vestra diligentia suo frau-
„dabitur tenore, nec Ecclesiæ auctoritas minuetur
„nec auditorum cætus scandalisabitur. Verum ta-
„men Minister accersitus non coram populo, nec
„hostili arguendus est indignatione, ne Ministerium
„male audiat. Etsi suo loco & tempore puniendus:
„honeste tamen tractandus præsertim coram popu-
„lo. Pax decet & pietas Christi Ministros. Omnia
„cum Charitate fiant in nomine Domini. — Deli-
„quit, sed Minister Verbi est. Peccavit inquam,
„sed Frater noster est. Erravit, sed ovis est, cor-
„rigenda, non necanda, reducenda, non abiicien-
„da. — — — Exempla hæc — — non eo refero
„Consilio, ut Fratris nostri Casum de cusem, pec-
„cavit enim: sed considerate agendum, lente festi-
„nandum & pie militantandum esse doceo. — Vi-
„sitationis & tempus & labores probo. Procedite,
„in Nomine Domini, qui vobis vestrisque sanctis
„laboribus suo adsit spiritu Amen. — Hanc ob rem
„ut in Vestro officio tutiores sitis, & animosius
„versemini, misi ad vos patentes meas literas Mi-
„nistris & Ecclesiarum primoribus offerendas, ut
„vestra auctoritas nostræ annuentiæ accessione au-
„geatur. Vale bene diuque. Dat. Zalonaki 30 Jan.
„Anno 1613 Steph. Pathainus.“

ban olly Oskolát állított ott fel, mellynek hire hallására, még a *Samariai* Oskolából is mentek oda tanulni, jól lehet ő azokat, mivel még a Rohontzi annyira nem nevekedett, hogy ott nagyobb tanulók is taníttathattak volna, a Pápi Collegiumban küldötte, melly eránt való szeretetét abban is megmutatta, hogy midőn ez 1616-ban megakarták nevelni *Hathalmi Sándor* nevű Veszprémi tehetős Urat reá birt, hogy ennek megépítésére adna 1000 téglát, a mit a meg is telekedett. A *Veszprémi Oskolát* is jobb rendben vette, és abban olly Rektorokat vitt be, kiket a tanításra alkalmasoknak lenni, tapasztalt. — Maga nagyon tudós ember lévén, a Superintendentiáján kívül lévő tudósokkal ugymint Molnár Albertel, Pétzeli Imrével, Czenével, Samariaival, Melotaival levelezett és barátságban élt. — Különöffen, azonkívül, hogy jó Deák volt, a Poésishez is értett mellynek Pálfi Jánoshoz írt Leveleiben szép jeleit adta. Nevezetesen, edgy Levelében így szollitja meg ötet:

„ Ut Cupis optatam fili mi Corde salutem
 „ Sic tibi non falso pectore fausta precor.
 „ Et precor Oh patriæ, purissima semina Verbi
 „ Spargendo vivas clara lucerna Tuæ! “

Mátszor pedig ujj Efstendő. elein írván néki így szólattja meg:

„ Salve Decus patriæ! præsentis sit Caput anni
 „ Felix, & veniant prospera Cuncta tibi
 „ Sit tibi salva domus, toto sis salvus in anno
 „ Felici Cursu transeat annus. Amen. “

Irt edgy Éneket is, mellyet Papszente-
léskor a Papi Gyűlésekben erre a Nótára:
Oh Izráel szerező népem szoktak a régi idők-
ben énekelni, a melly régi szokás ma is
meg van ugyan a Túl a Dunai Superinten-
dentiában: de nem a mindjárt előadandó éne-
két mondják Pathainak, — melly a Pápai
Esperefség régi Protocollumában ekképpen
van leírva:

„Cantio tempore Impositionis manuum
„Ministris ordinandis Canenda ad notam:
„*Oh Izrael szerező népem.* Clarissimi Do-
„mini Stephani Superintendentis.“

„Szent az Ur Isten és szent az ő neve
„Idvességes szent Igéje.
„Szentséges minden öfzerzése,
„Rettenetes ő Törvénye.
„Tellyes hatalma mindeneken,
„A' mennyei seregeken
„Birodalma mind mennyen földön
„És a' mélységes tengeren
„Ennec házába kic szolgáltoc,
„Mint pálma fák virágoztoc
„Ennec szóval vigadoztoc
„És szent nevét ugyáldjátoc!
„Parantsolatját fogadjátoc,
„Felelemmel imádjátoc,
„Aldomása ugy száll reátoc,
„Ha tisztetekben el jártoc.
„Ha értelem nélkül szükölködtoc,
„Azt az Urtól ti kériétec:
„Kéttség nélkül azt el - veszitec,
„Szent törvénytét őrizzétec.

- „ Az Ur megáldgyon titeket
- „ Igazgassa elméteket
- „ És bátoréttsa sziveket.
- „ Büntől őrizzen titeket.
- „ Nagy méltóság ez ám raitatoc ,
- „ Hogy Isten Papiai vadtoc :
- „ Azért nékie áldozzatoc
- „ Ötet naponként áldgyátoc.
- „ Uralkodik e' közöttetoc ,
- „ Mert lakozic ti bennec
- „ Örvendőzzön hát tisztivetec
- „ Oh menntei örökösoc !
- „ Sionban vagyon ő lakása
- „ Övé Sálemtiec Várofa
- „ Mondásában nints változása
- „ Néptének erős paizsa,
- „ Parantsol a' JEHOVA nektec
- „ E' világra ki menntetec
- „ És szent Igéiét hirdetsétec ,
- „ U lészén végigh veletoc.
- „ Azért vegyétec áldomását
- „ A' Szent Lélec ajándékát.
- „ Kivel az ördögnec Országát ,
- „ El - rontsátoc ő hatalmát.
- „ Tisztá életben ti éllyetec
- „ Edgymást igen szeressétec
- „ Az hitben egyesetgyetec ,
- „ Ezt hadgya az Ur tinektec.
- „ Hangossággal azt kiáltstátoc
- „ A' mit titkon hallottatoc ;
- „ Mint az égen fényes tsillagoc
- „ Ez Világon ugy járjatoc
- „ Az községnec szép tükörei
- „ Ez Világnac ő savai
- „ Mert ti vadtoc szövétneteci,
- „ Kikre szokott minden nézni.

- „Isten lévén is ti veletec
 „Nem áriht senki tinektec
 „Iofzan életet kövefsetec,
 „Hogy vétekbé ne efssetec.
 „Szent Irásnac szent igazsága
 „Menny Országának drága kultsa
 „Kezeteknél van gazdagsága
 „Minden jónak Sáfársága.
 „Vigyázzatoc hát sörénységgel,
 „Mert az ördög dühösséggel
 „Ólálkodic nagy mesteriséggel
 „Utánnatoc nappal, 's éjjel.
 „Prédikálljatoc, fáradjatoc
 „Istenért munkálódjatoc,
 „A szent hit mellett szenvedjete
 „Ditsőség lészén heletec.
 „Ez Világnac gyakor szidalmát
 „Meg vesétec káromlását,
 „Hidjük az Urnak igazságát
 „Meg-tapasztailya hatalmát.
 „Restec a ióra ne legyetec,
 „Hivolkodástól fussatoc
 „A' Szent Irást olvassátoc
 „Mellyet tisztán ki-adgyatoc.
 „Iregység és a' bozonkodás
 „Távol iáron átkozódás
 „Részegeskedés és tobzódás
 „Távol legyen harag tartás.
 „Ne rágalmazz és fösvény se légy.
 „Szódba tökéletes de légy.
 „Uzsorás, lopó, gyilkos ne légy
 „Istennél te kedves légy
 „Ti kevélyec is ne legyetek
 „Noha vagyon böltsességte,

- „Mert Isten léfzen ellenségtec
 „Ha alázatolsac nem léfztec
 „Egyetemben ezt mondjuk azért:
 „Áldott az Ur jó voltáért
 „Kit minden retteg hatalmáért
 „Inád fölséges voltáért.
 „No Istennec szent szép serege,
 „Kinec szent Lélec Vezére
 „Indully föl már uj ditséretre
 „S mondgyad áldott Urnac neve
 „Dávidnac a' ki meg esküdtél
 „Es véle minden iótt tettél
 „Christusban minket is szerettél
 „Es örökösiddé tettél
 „Erösétts meg te Sz. Lölköddel
 „Kazdagétts meg kegyelmeddel,
 „Aldj meg jó tizta értelemmel
 „Bátorággal szeretettel
 „Szent vagy Uram szent az te Neved.
 „Szentséges az te beszéded
 „Te seregedet öregbéttsed
 „Velunc magad tizteltefsed.
 „Nagy hatalom és nagy tiztesség
 „Néked adafséc ditsösség.
 „Te Vallásodban szépedgyesség
 „Légyen köztünk nagy tsendesség Am.“

Nyomtatásban álló munkái, mellyek tud-
 va vagynak e következendők: *A Sákra-
 mentomokról in genere, és kiváltképpen
 az Ur Vatsorájáról való könyvetske —*
Patai István Pápai Prédikátor által anno
 1592, mellyet ő a Nagyságos Enninghi Tö-
 rök Istvánnak ajánlott, mellynek ajánló le-
 vele a Túl a Dunai Ekklesiák Historiájára

nézve is betses. — Beithe István Ref. Supertendens azzal tette nevezetesebbé ezt, az abban az időben igen szükséges és könnyen érthető könyvet, hogy ezért Pathainak tisztelő Verseket irt illy titulussal: *Carmen aggratulatorium Steph. Pathay Ecclesiastæ Papensi scriptum, cum is librum de Sacramentis ingenere typis Papensibus ederet anno 1592.* Ugyan ez a Könyve Patainak olly betses volt még a későbbi időkben is, hogy az 1-ső Rákotzi György parantso-lattyából 1643-ban újra ki-nyomtatott!. E mellett *Vives Lajosnak a Keresztyén Férjeknek, edgymáshoz való Tisztekről és kötelességekről* irt munkáját magyarra fordította. —

Ekképpen fojtatván Patai István 16 Esztendőig az ő Püspöki hivatalát, le tette azt 1629-ben, és el ment lakni Belénesben, hol nagy vénségben meg-holt.

V.

KANISAI PÁLFI JÁNOS

P Ü S P Ö K R Ö L.

Ötödik Püspöke volt a Tul a Dunai Re-
formáta Superintendenciának *Kanisai Pálfi János*, kit Deákul *Johannes Paulides Canisæus*nak irtak. Születésére nézve Kanisai fi, és Evangélikus szüléktől való lévén taníttatott a kisebb tudományokra a *Csepregi Evangélikusok Oskolájában Duxneades Mihály* Oskola-Mester által, a helyeb való tudományokat pedig az *Érsek Ujvári*, és utóbb a *Rev. Kemáromi Reformatum* Gymnásiumban tanulta. Amabból akarván Pálfit az Evangélikus Atyafiak, mint nagyra született Embert magoknak vissza nyerni *Klaszsekovits* akkori Senior nevével is az *Sz. Miklósi* Evang. Oskola Rectorságára meg-hivattatott; emebből pedig a *Samariai* Ref. Oskola Rectorságára kérette-tett ki. Ezt el-fogadván 1698-ban itt Rectoroskodott, — a midőn egyfelől Gróf *Nádasdiné* az ő fő Udvar Birája Pásztori *Gergely* által, másfelől pedig *Zvonarics Mi-*

hály Sárvári Evangelikus Prédikátor és Senior ötöt szép Leveleikkel a Sárvári Eváng. Oskola igazgatására meg-hívták. Ugyan ekkor *Dobronaki Miklós* a Barsi Elperestség végzéséből és *Érsek Ujvárra*, — a *Nagy Szombat*i Reformátusok pedig *Nagy-Szombatban* hívták Oskola Tanítottának. (a) De ő sem edjik sem másik helyre nem ment, hanem minthogy magát olly nagy Emberré akarta formálni, mint a millyennek őtet a természet szülte, a külső Országai fő Oskolákban ment tanulni, a minthogy 1609-ben *Siderius Istvánnal*, *Dajka Keserői János-sal*, *Pétzeli Király Imrével*, és egyéb Református ifjakkal, edjött be is írta nevét a Heidelbergai Akadémia Matriculájában (b) és itt két Elztendeig tanulván s készítvén magát különösen a Prédikátori hivatalra, alig jött haza 1611-ben Akademiákról, midőn Samariából, hol meg állapodott, a Komáromi Református Ekklesiája a maga Kebelében lévő *Nagy Oskolájának*, melyben ő is végzette tudományát, legalább addig, még Pétzeli Király Imre, a már kinevezett, és külső Országokon taníttatott Professzorjok haza

(a) Kanisainak ezen Oskola Mesterségre lett hivattatását illető Levelei a nevezett Ekklesiának; és magános Személyeknek, meg-vagynak nálom *kézírásban*: hanem ezeket itt azért nem írom le; mivel itt tsak az ő Prédikátori és Superintendensi élete historiáját akarom megírni; de azért is nem, mert ezekkel a Protestáns főbb Oskolák Historiájában akarok idővel mint tulajdonképpen való magok helyén próbálni.

(b) *Veszprémi Biogr. Med* Tom. 4. Old. 466.

jönne, Professornak meg hívta; a hova el is ment. Azonban Pathai Superintendens 1612-ben a Pápai Prédikátorságot el-hagyván, a Pápai Ekklesia Kanisai Pálfi Jánost rendes, és második Prédikátornak *Miskolczi Péter* mellé meg-hívta, és ő ezt a hivatalt el is fogadta. Az ötlet meg-hívó levél e volt: „Tisztelendő 's minékünk min-denkor bethületes jó akaró Urunk! Mivel „hogy a mi Városunknak, régi szokása, „hogy miglen az Isten boldogobb állapot-ban, és a nyi sok romlás és veszedelem „alánem vetette volt, kiben az elmúlt idők-ben forgott, közöttünk mindenkor két Prédikátor lakott, úgy mint ilyen nagy Gyülekezetben, holott edgynek felette sok, „és elvifelhetetlen fáradsága vagyon. Im-már holott Isten ő Felsége annyi sok nyomoruságból meg-szabadított, és Gyülekezetünket meg-lzaporította, kinek igazgatására edgy Embert elégtelennek lenni állittunk mind az Igának nehézsége miatt, „mind pedig az ő kegyelme szokott, és következett vénsége miatt: mindnyájunknak „akarattjából mind Urunk ő Nagyságának „mind vitézlő Rendnek, és mind az egész Város akarattjából és önnön magának Prédikátor Urannak engedelmséből azt végeztük, hogy keresnénk valahol edgy jámbor, bölts, tudós Tanított ki ennek a Gyülekezetnek régállására elegendő lenne. Minekutánna hallottuk a kegyelmed bethületes hírét nevét, és sokan meg is próbáltuk, hogy kegyelmedet közinkben hozzuk. Azért ha kegyelmed nem utál-

„Iya e mi szegény Gyülekezetünket és ké-
 „résünket, ennyi sok szomjuhozó Lelkek-
 „hez, a kik az Isten Igéjét igen szomjuhoz-
 „zák, kérjük Kegyelmedet, mind betsületes
 „Urunkat, hogy ezen Levelünket látván jöj-
 „jön közinkbe kegyelmed, és legeltefsen a
 „kegyelmedre bízott Istennek drágalátos
 „Igéjével minket. Mellyet ha Kegyelmed
 „tselekezik, tudom hogy jövendőben meg
 „nem bánnya Kegyelmed, mi is betsület-
 „tel, oktalommal, és tisztességes fizetéssel
 „ajánlyuk minnen magunkat. E mellé botsá-
 „tattuk mi is a mi betsületes Embereinket,
 „Kotsinkal egyetemben, kiknek beszédek-
 „ből követségünket bővebben megértheti
 „Kegyelmed. Ezzel Isten tartsa és éltesse
 „Kegyelmedet, sok Esztendőig minden
 „Kegyelmed Házanépével egyetemben. Költ
 „Pápán 16 dik Majusban 1612-dik Eszten-
 „dőben, Kegyelmed Jó akarói, és Atyafiai,
 „Pápai Fő Biró *Podári István*, az egész
 „Tanáttal és Esküttekkel egyetemben örö-
 „meft szolgál.“

Bár a Pápaiak szentelték is fel a Pap-
 ságra Kanisai Pálfi Jánost: mindazonáltal Elz-
 tendeig is alig lévén ezen Ekklesiában ötet
 a Samáriai Ekklesia, — meg-hivattatván
 tőlök *Toinai István* Prédikátorjok Rév Ko-
 máromba, több izbéli Leveleivel Prédikátor-
 nak meg-hivta. De mivel 1613-ban már a
 Pápai Egyházi Megye Esperesijének, ámbár
 Ifjú Ember volt is, de arra alkalmas levén
 meg-tetett; és e mellett Patai erősen is

kérte, hogy maradjon meg, (c) a Nagyságos Török István pedig a maga részéről is bizonyos Conventiót ígért neki, mellyről szolló Levelét 1615-ben Kanisainak ki is adta, tovább is Pápán megmaradott. Ezen Levele Török Istvánnak e volt: „Mi En-
„ninghi Török István Hunyad Vármegyé-
„nek örökös, Fő Ispánnya, a Felséges Ró-
„mai Tsászárnak Talátsa, Pápának örökös
„Ura, és Fő Kapitánnya: Adjuk tudtára e

(c) Igy ír Patai: „Deinde de honestissima
„tua vocatione subiungis ad Ministerium Ecclesiae,
„Samaritensis, quærisque a me instrui an parendum
„censeam. Mi fili! gratulor tibi ex animo, &
„precor in dies feliciora. Vocatio quidem illa ho-
„nesta est, nec in utilem fore dixerim. Sed ab hac
„Ecclesia cuius pia vocatione Te Deus in Nume-
„rum Prædicatorum adscivit, tibi nec cito, nec
„temere discedendum consulo. Si enim celebrem
„hanc Ecclesiam, cuius honesta vocatione promo-
„tus es, desereres vix eliminandum ingratitude
„argumentum de te ipso præberes. Deinde in
„acie constitutus es a Domino; illic tibi militan-
„dum, hic adversus errores dimicandum. Quid de
„te diceretur, si clavum in medio Navigationis
„abiiceres. Ad portum ergo navis deducenda, ut
„tui laboris vestigia, & fidelitatis insignia mancant
„in bene disposita Ecclesia. Mei laboris vestigia
„vix supersunt, Tu cæpisti restituere. Dici non
„potest, quantopere gaudeam, si mansoris, (ma-
„nebis autem me Consultore,) meum gaudium per-
„ficies in Domino. Si discesseris, putas ne quan-
„tum addas meo dolori? metuo enim ne graves
„lupi dissipantes gregem Domini, subintrent. Cæ-
„terum, paucorum ingratus Te non moveat, nec
„a bene cepto opere dimoveat. Electorum quos
„novit, & custodit Dominus, maxima habenda ra-
„tio. — Dat. Rohentzii 20 Maii 1613. Tuus Pa-
„thainus “ m. pr.

„Levelünknek rendiben mindeneknek, a
 „kiknek illendőképpen e mi Levelünk eleik-
 „be vitettetik, hogy a Nagy Ur Istennek
 „reánk való gondviseléséből találtuk meg,
 „és hittuk, ez mi Pápai Városunknak vagy
 „Ekklesiánknak tanítására az Isten Igéivel
 „való igazgatására az tudós és isientfő
 „Férfiat Kanisai Pálfi Jánost Prédikátort.
 „Hittuk pedig illy conditióval ő Kegyel-
 „mét, hogy a Sz. Bibliában bé-foglaltatott
 „Istennek Idvezítő igéjjét a meg-nevezett
 „Pápai Ekklesiának, az ő nékie Isten Lel-
 „kétől nyújtatott kegyelemnek; mértéke
 „szerént, tisztán, igazán, hűséges szorgal-
 „matossággal szabadsággal hirdelse, prédi-
 „kállya, a tudatlanoknak, és ok nélkül ká-
 „romkodóknak (kiknek az Igazság ellen
 „való patvarkodásra szüntelen nyitva van
 „torkok) vízfzálkodásokkal, és méltatlan
 „káromlásokkal semmit nem gondolván, kik
 „ellen mi is a kegyelmes Istennek, enge-
 „delméből és az ő Szent Lelkének Vezér-
 „léséből az Evangéliumi igaz Tudomány-
 „nak szabadossabb fojásáért, és naponként
 „bővebben való terjedéséért, ő Kegyelme-
 „nek tejes, és hűséges Patrociniumára köt-
 „tyük magunkat, hogy minden tehétségünk
 „szerént mindenek ellen készek leszünk ő
 „Kegyelmét mind személlýében, mind hiva-
 „talában meg-oltalmazni (a mint minde-
 „nütt való jószágunkban egyéb K. Tanítók-
 „nak is mindenekben oltalmul szoktunk
 „lenni) és valamiben az Isten Igéje hirde-
 „tésének promotiojára kívántatik segítség-
 „günk, Istennak segítése által semmiben

„meg nem vonszuk magunkat. Ennek felet-
 „te ő Kegyelmének tőlünk rendeltetett tisz-
 „tességes fizetés, és ételre rendeltetett ke-
 „nyér, bor, hús, naponként megjárjon. Vi-
 „szontagsággal mi is ő Kegyelmetől azt ki-
 „ványuk, hogy ő Kegyelme az Isten igéj-
 „jét minden engedelem, barátság, vagy
 „valakinek személyére való tekintetin ki-
 „vül nagy bátran, szorgalmatosán, hivenn
 „hirdesse, tisztiben forgodjék, igaz Tüdo-
 „mányát egyenes erköltsével, és igaz Lel-
 „ki Tanitohoz illendő tisztességes maga
 „viseletével meg-ékesítvén, és meg-bizo-
 „nyítván. Kivánnjuk még azt is ő Kegyel-
 „metől, hogy az ő Kegyelme (noha Isten-
 „kinek szabadságát örökösképpen meg-nem
 „köthettyük) minden Esztendőnként ne bu-
 „tsúzzék, hanem mind addig butsuzás nél-
 „kül szárnyunk alatt meg-maradjon, vala-
 „meddig Istennek gondviseléséből az ígét
 „ez helyben az ő Kegyelme szájából veszik,
 „és az ő Kegyelmének betsületét és fizeté-
 „sét meg-adják. Ennek nagyobb bizonysa-
 „gára és erősségére adtuk ő Kegyelmének
 „a mi kezünk irásával es petsettyével meg-
 „erősített Levelünket. Dat. ex arce nostra
 „Papensi 29. d. Mensis Augusti 1615.“ —
 Ezeknél fogva Pálfi János továbbra is meg-
 maradt a Pápai Ekklesiában, a melyt őtet
 mint a Méltóságos Török István Leveléből
 is eléggé meg-tetszik nagyon kedvelte, és
 a mint az ő ténnyes Ekklesiája neki tekin-
 tetet; úgy ő annak nagyobb hirt nevet szer-
 zett. Abban az időben ugyan is, mindön a
 három Vallásbéliek szüntelen viaskodtak

edgymással, kit kit inkább a Vallásbéli hibás buzgóság, mint a Keresztyéni türedelem és Szeretet, melly egyedül való tizimere a Keresztyénnek vezérelvén, a vólt a leghiressebb ember a ki leg nagyobb disputáló volt. A Reformátusok közt Pálfi volt ez időben, 's ezen a fészken az illy tanult és beszéddel, 's pennával viaskodó szentelt vitéz, kinek az Evangélikusok részéről *Lethenyei István* volt csak a párja, a kivel ő igen nagy írásbéli hartzban keveredett, mivel azon könyvre, mellyet Lethenyei Pápán Lakó némelly Evangélikusoknak az Ur Vatsorájáról való értelemben leendő meg erősítésekre beküldött (mivel ugy látszik, hogy ez időben az Evangélikus Atyafiaknak közönséges gyülekezetjek Pápán nem volt, ugy hogy 1616-ban edgy idegen Evangélikus Prédikátort csak addig hoztak bé az Evangélikus Atyafiak, mig nekik valami magános háznál az Ur vatsoráját kiszolgáltatta.) (d) edgy táfoló Írást készített, mellyet így titulálva kiküldött. *Lethenyeinek : Sárvári Konyhá-
rul Lethenyei Istvántul Pápára némelly*

(d) Erről így ír Pathai Pálfinak: „Rem no-
„vam audio, an verum sit nescio. Gustanorum
„(Augustanorum) Concionatorem quemdam rumor
„est ad vos fuisse nuper introductum, qui illic
„quibusdam veritatem obliquo vultu spectantibus
„Sacramentum Coenæ D. administravit privatim —
„Quisnam is fuerit, per quem ad vos introdu-
„ctus, an tecum sit collocatus, — ad me, si me;
„amas perscribas diligenter. — Metuo ne felix
„Ecclesiæ status turbetur. &c. Dominica quinquagesima 1616. Tuus sine dolo Stephanus Pathainus “
m. pr.

tsége kívánoknacs valami *Speciale* gyanánt ajándékon edgy Hajdunacs ketséje alatt küldetett fekete lével fött nyulhusnacs abálása, vizsgálása és fűszerszámiban való fogatkozásainacs előlszámlállása. A melly Írásnak a lett a következőse, hogy midön Samaneus János a *Magyar Hármoniát* ki adta (e) mellyben az Augusztai, és Helvétziai Vallástételekből mutatta a meg, hogy a két Vallás a fundamentomban nem ellenkezik, és a két felek lépjenek edgyeségre, — a nem olly szelid lélektől vezéreltetett Lethenyei egy mérgés könyvet írt, mellyben a mit csak el-követhetett a Reformáta Valláson mind azt azon el-követte, a melly Könyvnek titulusa, ez: *A' Kálvinistác magyar Hármoniájának az az az Augusztána és Helvetica Confessio Articulusainacs Samariai János Kálvinista Prédikátor és Superintendens által lett. öszvehasználtásának meg-hamisétása, mellyet Lethenyei István Lethenyei Prédikátor, és Senior a Szent Írást magyarázó Luthránus Doctoroknacs közönséges írásokból magyar nyelven Világosságra borsátott Csepregben 1633 Esztendőben.* Illy következőse van a Izeretlenségnek, és a Vallásbéli gyűlölségnek

(e) A Nevezett Könyv titulusa ez: *Magyar Hármonia, az az Augusztána, és az Helvetica Confessio Articulusinak egyező értelme, mellyet Samaneus János Superintendens ilyen ockal rendelt öszve, hogy az Articulusokban Fundamentomos ellenkezés nem lévén a' két Confessiót követő Atyafiak is a' szeretet, által egyesek legyenek. Nyomtatott Pápar 1628 Esztendőben.*

melly az olly szivekben fészkei meg magát rendesen, mellyet a Felebaráti Szeretet előre meg nem szentelt! —

Annak pedig okát, hogy Pálfi olly erős bajnökká tette magát az Evang. Vallás ellen, nem csak abban kell keresni, hogy az Evangélikusok is illy indulattal viseltettek a Reformatusok ellen hanem főképpen abban, hogy ő maga Evangélikus Szüléktől szármozván azt a Vallást oda hagyta; azt pedig tapasztalhatni, hogy azokból teltek ki minden időben, és mindenütt a legnagyobb Vallásbéli üldözők, türelem nélkülvölők és az elhagyott Vallásbélieket motskolók, a kik Vallásokat meg-változtatták, holott valamint a Vallás változtatót nem szabad azon felekezetnek legkifisőbbé is bántani, mellyet oda hagyott mivel fel-kell tenni, hogy az ezt meggyőzöttetésből tselekedte: úgy csak azon Vallást változtatónak meggyőzöttetését lehet igaznak, és okosnak tartani, a ki akkor is szerez az általa oda hagyott Ekklésia tagjait, nóha azokat, mint tévejgöket úgy nézi, mikor már azokkal edgyütt nintsen. — Még Pápán laktában, maga oklából, mint hatalmas Papi személy a közönséges Isteni tiszteletre nézve változást akarván az Ekklésiában bevinni, azért ötöt Pathai egy hozzá küldött Levelében meg-feddette. (f) Meghalálozván pedig

(f) A Levél így van: „Audio te mi fili Canonicas Pygistarum horas nescio quo Pietatis zelo ductum sensim revocare, & precationis tuo

1626-ban *Beitné Imre* Érsek Ujváron, mivel azon a részen az Evangélikusok lévén inkább erősebbek, sok Reför. Ekklesiákat a magok vallására által vittek, a miben a Római Katholikus Atyafiak is már ekkor inkább foglalkozkodtak, mint az előtt: tehát *Pálfi János* mint a Reformáta Vallásnak nagy Olzlopa a Presbiterium akaratjából is, de az, *Érsek Ujváriaknak* ő hozzá való nagy ragaszkodásokat is észrevévén, valamint azt is, hogy azon a részen ő reá nagy szükség volna: 1626-ban. Érsek Ujvarra Pápáról elment, a hol *Beithének* nem csak a Prédikátorságban, hanem a Seniorságban is helyében állott. El-hagyván pedig *Pathai István* a Túl a Dunai Superintendentiát 1629-ben ő tétetett meg *Körmenden Püspöknek*, 's Püspöki, fővel 1634-ig Érsek Ujváron lakott, de *Gróf Bottyáni Adám*, a kinek Eleji a

„ipsius consilio compositæ horam plane ad lucer-
 „nam restringere. Mi fili! adsidua quidem pre-
 „catio coram Deo & necessaria, & grata est: sed
 „in Ecclesiis novorum rituum institutiones, idque
 „a privato aliquo, sive is summus, sive infimus
 „— fiat, quanto cum reliquorum ministrorum
 „præiudicio, & Ecclesiarum scandalo fiat, & qua-
 „le præsumptionis argumentum inde eliciant ad-
 „versarii, tuum ipsius iudicium adpello, tibi que
 „considerandum relinquo. Hac ratione, hac via
 „inductæ sunt olim — varietates Ceremonia-
 „rum, dum quisque pro suo Zelo, & Consilio so-
 „lito ministerio aliquid adjicere studebat, — uno hoc
 „te cautius, quod consuetas a se ceremonias con-
 „ciliis excutiendas primum obserebant, & persua-
 „debant. — Dat. Veszpr. 8. Decembris anno 1620
 „Stehanus Pathainus.

Reformáta Vallást követték, 1630-ban a Római Katholika Vallásra által menvén, mint Pálfi ezt Pathainak edgy fellyebb elő-hozott Levelében megírta, 1634 ben pedig Februarius 9-dikén a Német Ujvári Várban költ parantsolatja szerént minden Protestáns Prédikátornak 15 napok alatt az ő Birtokaiból kikelvén takarodni; Kanisai Pálfi János is ekkor ment a *Kis-Komáromi* fényes Ekklesiába Prédikátornak, a midőn így írta bé nevét a Kis-Komáromi Matrikulában:

„Ego Johannes Paulides Canisæus Ecclesiæ
 „rum Orthodoxarum Helveticæ Confessionis
 „in Comitatus Cis Danubianis existentium
 „Episcopus indignus in præsidii Kis-Koma-
 „roniensis Ecclesiæ Pastoratu Deo annu-
 „ente, successi Reverendo viro *Stephano*
 „*Paxio*, anno Ministerii mei XXI, mensē
 „Septimo currente, Episcopatus quinto, men-
 „se tertio ineunte, Salutis autem per Chri-
 „stum Dominum partæ 1634.“ (g) Mindjárt,
 hogy a Püspöki Kormányt kézére vette,
 tartatott Pápán 1630-dik Esztendőben edgy
 Zsinatot, mellyben a *Presbyterium*ról vagy
 a Superintendentiále Consistoriumról, a *Se-
 niorokról*, a *Profeniorokról*, a *Presbyte-
 rekről* kiken ő csak Prédikátorokat ért,
 (mellyből világos, hogy abban az Időben
 még a *mixtum Presbyterium* ebben a Su-
 perintendentiában sem állott-fel) a *Prédiká-
 torokról* közönségessen, a *Zsinatokról*, az
Oskolák Rectoriról és a *Deákokról* Káno-

(g) *Kis Komáromi Ekklesiái Matrikulájának* 16-dik oldalán.

nokat hozott, (h) melly Ekklesiái Törvényekkel a Pathaitól hozott Kánonoknak folytatkozásai potoltatnak ki. — Senior korában *Pápán és Polyánban*, Püspök korában pedig egyebek közt *Körmenden 's Mezzölakon* tartotta a Gyüléseket. Nevezetesen 1636-ban a Mezzölaki Egyházi Gyülésben adott ő a *Vámosi* Ekklesiában Prédikátori hivatalra felszenteltetett *Soós Istvánnak* egy *Papi Diplomát*, melly az eredeti Kézírás szerént így van: „Nos Ecclesiarum Orthodoxarum Helveticæ Confessionis in Comitibus cis Danubianis existentium Episcopus, Seniores, coeterique Ministri, partiali in hac Synodo, in nomine Domini congregato devota salutis a Patre omnis misericordiæ Deo appreciatione, debite præmissa: nos præsentium exhibitorem, modestum, pium, & gloriæ Christi promovendæ Zelo ferventem virum *Stephanum Soos* ab Ecclesia *Vamosiensi* in Comitatu Veszpremiensi existente, honesta a nobis vocatione expetitum, in hac Synodo, Examine publici de more præhabito, uno omnium nostrum, consensu ritu Apostolico, hoc est, solemni Presbyterii manuum cum precibus votivis ad Deum conceptis impositio-

(h) Ezen Kanonok Titulusa ez: „Articuli Ecclesiarum Orthodoxarum Cis-Danubianarum in Comitatibus Somogiensi, Veszpremiensi, Szaladiens, Soproniensi, & Castriterrei existentium per Venerab. D. Johannem Paulidem Canicæum earundem Ecclesiarum, Episcopum in Synodo Generali Papensi anno 1630 die 18 & 19. Junii celebrata promulgati.

„ne, in legitimorum Verbi Ministrorum Ca-
 „talogum adsumpsisse, ordinavisse, primo
 „quidem in dicta Ecclesia Vamosiensi, de-
 „inceps autem in ea, in quam ipsum divina
 „providentia, ordinaria per media direxerit
 „& deduxerit, verbum Dei in Veteri, &
 „Novo Testamento comprehensum, iuxta
 „(post Apostolicum, Athanasianum Nicænum,
 „cæteraque sobriorum Veteris Ecclesiæ Con-
 „ciliorum Symbola) Helveticæ nostræ Con-
 „fessionis sensum, publice prædicandi; duo
 „hæc Sacramenta, S. nempe Baptismum,
 „& Sanctam Eucharistiam, secundum insti-
 „tutionem Servatoris Christi Domini admi-
 „nistrandi aliosque ritus a quovis legitimo
 „Verbi Ministro ex officio usurpari solitos
 „usurpandi auctoritatem, facultatem, licen-
 „tiam, & potestatem in nomine Jesu Chri-
 „sti, qui est unicus Sancti Ministerii Auctor,
 „contulisse, dedisse, tradidisse tenore, &
 „vigore præsentium nostrarum Testimonia-
 „lium: quorum interest universis, pro me-
 „meria damus, & graviter testamur, eun-
 „demque iam dictum Stephanum Soos omni-
 „bus Christi Domini fidelibus præcipue ve-
 „ro, hoc tempore dictæ Ecclesiæ Vamosi-
 „ensi, deinceps autem eis omnibus ac sin-
 „gulis, quibus operam suam suorum ex
 „Superiorum annuentia & permisso adduxe-
 „rit, & locaverit, legitimo pro Domini Je-
 „su Christi Ministro habendum & agnoscen-
 „dum, & iuxta memorabile illud Salvato-
 „ris eiusdem Christi dictum: *qui vos au-*
 „dit, *me audit*, fideliter audiendum Chri-
 „stiano amore, debitoque honore & favo-

„re amplectendum, & prosequendum eius-
 „dem Domini Jesu Christi Passorum Princi-
 „pis nomine officiosissime comendamus. Cui
 „has etiam Testimoniales Sigillo nostri Cæ-
 „tus Publico, manuumque nostrarum subscrip-
 „tione munitas, certissimam horum inom-
 „nium fidem, futuramque rerum ipsius cau-
 „telam extradandas, concedendas esse du-
 „ximus. Datum in Synodo nostra partiali
 „in Oppido *Mező-Lak* celebrata d. 29. Sep-
 „tembris & Anno Salutis per Dominum Chri-
 „stum reparate 1635. “

„Johannes Paulides
 „Canisæus Episco-
 „pus Ecclesiæque
 „Confinii Kis Co
 „maromiensis Mi-
 „nister m. pr.

(L.S.)

„Paulus Czeglédinus
 „Pastor, & Senior
 „Papensis m. pr.
 „Emericus Gál Mini-
 „ster Ecclesiæ
 „Veszpr. Sen. m. pr.

Hogy Pálfi János igen *tudós Ember* volt,
 azt a Leveleinél fogva is meg kell neki ad-
 ni: de irt ő Könyveket is, jöllehet ő rola
 mint Iróról 's az ő munkáiról a Magyar Tu-
 dósok Historiáját megíró *Bod* és *Horányi* nem
 emlékeztek. Lethenyei a már meg nevezett
 könyvének Elöljáró-Beszédében ezt mondja:
Emberi természetiben való jelenlétét a Kri-
stusnak e földön Kanisai János is Német
Ujvári Prédikátor és Superintendens tagad-
ja az Ur vatsorájáru l irott Pápai Táblá-
jának 15 és 16-dik kérdésére való Feleleté-
ben. — A Veszprémi Esperestségnek edgyik
 Protocolluma pedig azt a Jedgyeztetési Pál-
 fi Jánosról, hogy 1632-ben Német-Ujvári
 Prédikátor korában írta az *Aranytömjén-*

25 Nevü *Könyörgésses könyvet.* — Mitsoda Titulus alatt adta ki, vagy ki-adta e azon *Verséket*, mellyeket néki Pathai, a kinél azok vizsgálás végett voltak, azzal az ítélettel küldött vissza, hogy azok néki tettzenek, és alkalmazatosok arra, hogy az Auctor nevét sok Esztendőig feltartsák, nem tudni. (i) Azokkal a Tudos Emberekkel, kikről a Pathai életében szollottunk, ő is levelezett, és barátkozott, sőt még az Erdélyi Professorokkal is, a Tudos *Alftediussal*, *Piscatorral*, 's *Bislerfeldel*, a kiknek szárnyok alá küldötte a keze alatt lévő Oskolákból a Superintendentia Alumnussait *Látrányi Tamást*, és *Soós Istvánt*, 's azzal, hogy ezeknek ott Patronulokat és Alumniumottsinált, eléggé megmutatta azt is, hogy az Oskolákat 's Tanulókat szerette. De másunnan is ki-tettzik ez: Ő ugyan is az ő Kánonaiban Pápai, és más főbb Oskolákról 's azoknak Professorairól szép rendelést tévén eléggé megmutatta, hogy azok néki szíven feküdtek. De a *Kis-Komáromi* Oskolát is jó lábra állította. Midőn ugyan is a maga Superintendentiájábéli Oskolákban a maga tzelja szerint való Tanított nem talált volna: fojamodott a *Rév-Komáromi Collegiumhoz*, melyből, a nagyobb Tudományokat tanuló Deákok közül edgy *Gondán István* neve

(i) Így ír Pathai Pálfinak: „*Propriis sumtibus Liber imprimendus est. Carmina placent, & digna videntur, quæ memoriam auctoris multo conferrent in annos.* — Dat. Veszpr. die Martini 1615. Steph. Pathainus.”

Tatai fit a Kis-Komáromi Oskola taníttására meg hívott, a mit a Kis-Komáromi Ekklesia matriculálynak 17-dik Oldalán így hagyott ugyan tsak Kani'sai emlékezetben: „Anno „1634. die 19 Julii Steph Gondán Tatensis, „ex Illustri Rév Komáromiensi Schola huc „adductus, inque huius Scholæ Kis-Komáromiensi Rectorem conductus, & in eam „introducitur est.“

Mikor holt meg ez a Pathainak nem tsak Püspöki Hivatalában, hanem minéműségeire nézve is Succesora, a kihez és Pathaihoz hasonlókát talán nem sokat tudunk mutatni, világosan nem tudhatni. Annyi bizonyos a *Kis-Komáromi Mátriculának* 29 és 33-dik oldalain tett Jegyzéseiből, hogy ő 1638-ban még élt: de azonban az is bizonyos, hogy 1639-ben *Briccius Dániel* volt már a Kis-Komáromi Predikátor. — Rákosinak Jegyzései szerént, mivel Pálfi János 12 Eszten-deig viselte a Püspökséget, melyre 1629-ben lépett: látnivaló, hogy ő 1641-ben holt meg. — Volt két felesége. Az elsőt hívták *Botló Ersebernek* kitől való *Anna* nevű leányokat *Briccius*, vagy *Beretz Dániel* Kis-Komáromi Predikátor vette feleségül. Ez 1629-ben meghalálózván Rév-Komáromból Fő Szolga Biró *Thali Györgynek* Katalin nevű Leányát, vette feleségül, a kitől *Pál* és *János* nevű árvai maradtanak.

VI.

T Z E G L É D I P Á L

P Ü S P Ö K R Ö L.

Hatodik Püspöke volt a Túl a Dunai Superintendenciának *Tzegledi Pál*, a ki ide haza elvégezvén Oskolai pályáját, a küllő Országai Akademiákra ment ki, és a Heidelbergai Akadémia Matriculájában 1613-ban irta be magát. (a) Onnan le-jöven a Komáromi vagy felső Duna mellyéki Superintendenciában vitélt Prédikátori hivatalt. Meghalálozván pedig a Pápai Prédikátor *Miskolczy Péter* 1625-ben, a Pápai Ekklesia a Komáromi Superintendenciából kívánt magának Prédikátort, és hogy ezen lépése szerentsés lehessen, a Túl a Dunai Superintendenciát meg-kérte, hogy az oda való Püspöknek *Samareus*, vagy *Samarjai Jánosnak* az ő kérését különös Levéllel aján-

(a) *Veszprémi Biogr. Med. T. 4. old. 467* melyben a Heidelbergai Akadémia Mátrikulájja 1568 kezdődik.

loná. A mellyet Pathai István a Superintendia nevében telyesitvén (b) Czeplédi Pál

(b) „Venerande Domine &c.! Quod celebris
 „ista Ecclesia Papensis a duobus Ministris hactenus
 „fuerit regi solita Tuae pietati id liquidissimum
 „esse non dubitamus. Alterum eorum videlicet
 „Rev. Petrum Miskoltzium bonae reminiscen-
 „tiae virum, multos post labores non sine fructu exant-
 „lato princeps Pastorum, hac ex lacrymarum val-
 „le, continuorum e laborum medio 25 die Ja-
 „nuarii praesentis anni, placide evocatum, in coe-
 „lestem Patriam transtulit. Ex cuius a nobis abi-
 „tuetobitu, regiminis praenominatae Ecclesiae onus
 „prae grande & praegrave alterius, qui adhuc Dei
 „benignitate inter nos superest unius & solius in
 „humeros est devolutum, cui ipsum portando esse
 „imparem, optimates dictae Ecclesiae animadver-
 „tentes proposuerunt se cum animis, demortuo il-
 „li substituendo Coadiutore se prima quaque occa-
 „sione diligenter prospicere. Consiliis etiam alio-
 „rum pervasi D. T. Venerandum hac sua in ne-
 „cessitate, legatis suis honestis honorifice requiren-
 „dum, Pastoremque ex eiusdem Inspectione peten-
 „dum & conducendum esse unanimiter censuerunt.
 „Quod ipsorum propositum ut feliciter sortiretur
 „exodum, priusquam illud executioni demandare
 „inciperent nos Generali in Synodo hic *Papa* in
 „N. D. una constitutos petierunt officiosissime, ut
 „nos quoque id ipsum litteris nostris ad Charita-
 „tem tuam inspecie scriptis amanter promovere stu-
 „deremus. Quam eorum petitionem nos iussissi-
 „mam, gloriaeque Christi Dei inservientem esse,
 „prospicientes, operam nostram, huic negotio non
 „interponere, ut non debuimus, ita nec potuimus.
 „Quare tuam serve Christi eximie! charitatem ve-
 „nerandam tenore praesentium observanter oramus,
 „ut habito huiusce celebris Ecclesiae modernae ne-
 „cessitatis speciali respectu, petitioni eiusdem per-
 „legatos praesentium exhibitores tibi proponendae
 „benigne annuere, eosque cum relatione plausi-

jött Prédikátornak Pápára, 's itt Pálfinak, Pathainak és Sári, Prédikátoroknak hivatalbéli társok volt. Elmenvén pedig 1626-ban Pálfi János Pápáról Német Ujjvárra, és ott Beithe Imre helyében Esperésié-lévén, Tzeglédi Pál 1626-ban a Pápai Egyházi Megyének Esperesijévé tétetett, melyet mind addig viselt, míg Püspöki hivattal is meg nem ékesítetett, a mi 1641-ben előtt meg, 's már 1642-ben, ő előtte mint Püspök előtt úgy fojt a Pálfi János árváinak osztásbéli dolgok, melynek szép módjával való eligazíttására ő, és *Győr Vári István, Mező-Laki* Prédikátorok kértették meg az osztó felektől, mely Levél még ma is meg van a Pápai Ekklesia Arkhivumá-

„bili ad suos redire facere non dedignere, facturus
 „dubio procul rem ipsi cum primis servatori Chri-
 „sto gratam, & gloriosam, eiusdemque huic Ecclesiae
 „saluberrimam, nobis autem totique nostro Presbyte-
 „rio omnibus charitatis Christianae officii in simili-
 „bus pro virili reddendam & recompensandam.
 „Plura ex Legatis ipsis viva voce, quibus te pro
 „candore & humanitate tua incredibili fidem adhi-
 „bituram plane nihil diffidimus. — His, dilectis-
 „sime nobis in Domino Frater! Deus pacis & di-
 „lectionis sit tecum, & dirigat cor tuum in cha-
 „ritate & patientia Christi, tuisque laboribus san-
 „ctis in regimine Ecclesiarum tuae fidei concredita-
 „rum in dies exantlandis benedicat quam clemen-
 „tissime, & cumulatissime. Datum Papae in Ge-
 „nerali nostra Synodo 25. die Junii, Anno Messiae
 „exhibiti 1625. Venerandae D. T. amici & fratres
 „in Christo devinctissimi Episcopus, Seniores,
 „Proseniores, atque adeo tota universitas Mini-
 „strorum Helveticae Confessionis in Synodo Ge-
 „nerali Papensi Congregatorum.“

ban. A mely osztály el-igazításában megmutattatott böltsessége és Igasságossága Tze-glédinek jut ad arra is, hogy ötét a maga Püspöki hivatalában is ilyennek tartjuk. — Már az öltdejében a Püspöki Hivatal nehezebb volt ezen a részen: mivel a Protestáns Mágnások, kik az Ekklesiák Oszlopi voltak, és tsupa tekinteteknél fogva is, melyre az illy nagy dologban is a Nép halgatni szokott, a Vallásbeli megmaradásra és békeségre nézve fokattettek, vagy elhaltak, vagy a Romai KatholikaHitre által-mentek, — 's ezeknek által menetelek után a Vallásbeli háborgattatások tüzessebben el-kezdöttek, és gyakoroltattak, mellyek a Kegyelmes Királyi Felség által miképpen igazítottak el, az 1646, 1647, és 1649-dik esztendőbeli Országgyűlésének Vallást illető actáiból, de a melyeket kéntelenségből sem kíván az ember meg-empliteni, eléggé meg-láthatni. Annyi igaz, hogy a vizsiza adándó 90 Protestáns Templomok közül a Helv. Vallástételt tartó Túl a Dunai Superintendenciában is adattattak vizsiza nemélyek ö alatta. Nevezetesen a Kis-Komáromit illető *Restitutionalis Levél*, az akkori Superintendens Czeglédi Pál lakhelyéről Pápáról küldetett el *Gróf Nádásdi Boldi sár*, és *Szeghi János* által Kis-Komáromba, mivel a Töröktől való félelemnek miatta magok ezen *Királyi Biztosok* személy szerint a nevezett helyre el-nem mehettek. Ezen Restitutionális Levél, mellyet a Kis-Komáromi Ekklesia Matrikulájának 157-dik Oldalán a maga *eredeti* voltában láthatni, így van: „Mi Nádósi

„ Boldésár és Szeghi János az Országtól De-
 „ putátus Commissáriussáruok, adgyuk em-
 „ lékezetül a kiknek illik, hogy mi az Or-
 „ szágh Commissiójából Palatinus Urunk ö Nagy-
 „ sága Patens Mandatuma mellett, secundum
 „ puncta per suam Maiestatem & Status Or-
 „ dinesque Regni accordata, & in eodem
 „ mandato in scripta, Somogy Vármegyében
 „ Kis-Komáromi Városban azt a házat mely a
 „ 90 Restituciólandó Templomok közül való,
 „ és ennek előtte is az Evangélikus Minister
 „ birta, és Tiszte szerint való Hivatallyát
 „ peragálta, minden pertinentiával, úgy mint
 „ földével vetéseivel, erdejével, és akár mi
 „ néven nevezendő proventusival együtt, miért
 „ hogy a Töröknek felelme miat ad faciem
 „ loci nem mehettünk; azért innen Pápáról Re-
 „ stitucióltuk, úgy hogy az Evangélikus Minister
 „ azon meg-nevezett házban ezután minden
 „ megháborítás nélkül lakhassék, 's tiszti sze-
 „ rént való Hivatallyát libere peragálhassa, 's
 „ predikálhassa és proventusát percipiálhas-
 „ sa. Milynek nagyobb bizonyására 's erős-
 „ ségére attuk ezen Restituciónalis Testimo-
 „ niális Levelünket kezünk Írásával 's Pétsé-
 „ tünkkel meg erősítvén.“ Dát. Papæ d. 19 Apr.
 Anno 1647 (L. S.) (L. S.)

Megholt Czeglédi Pál 1649 ben mely on-
 nan bizonyos mivel 1639 ben találunk olly Le-
 velre, melyben Gál Imre magát Túl a Du-
 nai Püspöknek írja lenni: de a régi Pápai
 Protokollumból ki-írt jegyzése szerint is Rá-
 kosinak, Czeglédi, mivel csak *nyolcz esz-*
tendeig Püspökösködöt: világos, hogy ő
 1649-ben meg-szünt élni.

VII.

G Á L I M R E

P Ü S P Ö K R Ö L.

Hetedik Püspöke volt a Túl a Dunai Superintendentiának *Gál Imre*, a ki 1596-dik évtizedben *Alsó Lindván* született. Édes Attya volt *Gál János* Alsó Lindvai Református Prédikátor, a honnan magát így szokta írni: *Emericus Gál Alsó-Lindvënsis*. Ezen *Gál János* és *Alsó-Lindvai Prédikátor*nak a ki még 1616-ben is élt, és ugyan *Alsó-Lindván* folytatta Prédikátori Hivatalát (a) az Attya hasonlóképpen volt *Gál János*, a ki a *Familia Genealogiájának Historiája* szerint *Jakí* Licentiatuſ Prédikátor volt. Hogy pedig *Gál Imre* Püspöknek az Attya, sőt még a Nagy Attya is Református Prédikátorok voltak, megtet-

(a) Pathai erről így tesz bizonyyságot Pálfihoz írt levelében: „Convocatoriarum quatuor exemplaria en ad te mitto, tu eas expeditius, ut opinor, transmittere potes. — *Szetsénienses* ad D. Joh. *Gál Lynduæ* pervenient, is *Körmenadinum* commodissime perferri curabit.“ &c. Dat. Veszpr. 13. Julii 1615. Stephanus Pathai.

szik ugyan Gál Imrének azon Verseiből, mellyeket edgy *Antverpiában* 1567-ben kiött *Concordantia Bibliorum* nevű Könyvben, tulajdon kezeivel, a titulus eleiben így írt fel:

„Patrem post, & Avum, sibi grato redditur usu
 „Sacrum mi Emericus Gál, cui nomen adest.
 „Faxit Jova meus, Stephanellus scribere possit,
 „Post Proavos, & Avos, quod suus iste liber.

„Veszpremini anno 1625 Octo-
 „bris 6. d. ætatis meæ 29.
 „Stephanelli mei primoge-
 „niti quarto, scribebam.“

A mely alá írásból, és Versekből, a fellyebb elől-hozattakon kívül az is világos, hogy Gál István Püspökünk a kiról Lámpc nem emékezik 1621-ben lett e világrá.

Gál Imréből, hogy vala mi lesz, az Atya hamar élzre véven a helybéli Oskolában, mely *Kultsár György* (b) és *Gál János* munkájok által, s az Alsó-Lindvai *Bá. ro Bánfiak* alatt szépen meg-nevekedhetett.

(b) Erről mint Református Prédikátorról említetté Katona Gelei a *Præconi Evangelici* nevű munkájának 2-dik Darabjának *Elöljáró Beszédében* azt mondván, hogy az ő Püspöki Visitációjakor, sajnálkozva tapasztalta, hogy a keze alatt levő sok Reform. Papoknak Bibliothékája már telyesnek gondoltatott lenni, ha abban *Sculteti és Kultsár Magyar Prédikációji*, mellyek pedig igen tsekéllyek mehettek. Lásd ide, *Ribini T. 1. old. 246 247.*

szorgalmatosan taníttatta. Hogy Ifjabb korában is különösen a Papi tudományokhoz leg-jobb kedve volt, abból lehet hozzá vetni, hogy az azokat tanító könyveken igen kapott. Nevezetesen van egy Könyve a Succesorinál, mellyben *veres betűkkel* ezt írta: „Sum ex libris selectioribus Emerici „Gál Alsó Lyndv. A.D. — MDCXVII“ — A mi pedig további tanulását illeti: arról ezenn Familia Historiája eképpen szól: „Észre vévén némely Debretzeni Deákok, „hogy jó elméjje volna, magokkal el-vitték, „s igen jó elméje lévén addig tanult, míg nem „öreg Deáká lett. Ott el-töltvén Deáki ide- „jét, onnén Academiákra ment, onnén pe- „dig alá jövéen lett Veszprémi Prédikátor- „rá.“ — Mivel pedig 1624-ig Pathai István volt a Veszprémi Prédikátor; és mivel 1625-ben a fellyebb elől hozott Documentum- nál fogva Gál Imrének első született fia István, már négy esztendő volt: látni való, hogy Gál Imre Academiákról való lejövése után, nem lett egyenesen Veszprémi Prédikátorrá, hanem ezen Hivatalt más Ekklesia kebelében kezdte elsőben folytatni, a mikor ő 20 vagy 25 esztendő volt. — Azom- ban Gál Imre, az ő tudománya, szelid maga viselete, Hivatalbeli buzgósága, és tanításhéli épületes voltánál fogva tsak hamar el-híresedvén, 1624-ben Pathai helyében Veszprém- ben vitétetett, a hól 1629-ben a Várban egy szép Templomot építtetett, melynek fundamentoma 1627-ben October 6-kán tétetett le, és a melyben egy 1631-béli Levél szerént, Gál Imre, mint már Pro-Senior,

megszünvén azon viszályok, mellyek
 őtet is azért érdekelték, hogy az Istenni tisz-
 teletnek illendőbben való végben vitelére Tem-
 plomot építtetett, az Isten igéjét békesség-
 ben és nagy haszonnal hirdette. (c) Gál Im-
 rét ezen Templom építésében való munkás-
 és buzgó voltiár (a mely Templom előző-
 1710-ben, azután végképpen 1716-ban elvé-
 tetett) egy szép Levelében Kani'sai Pálfi
 János különösen meg-ditsérte, és meg-igér-
 te néki hogyminekutánna az elkészül, azt Püs-
 pöki Prédikatiojával ő maga szentelné fel.
 (d) Meghalálozván *Tholnai István* a *Tsopa-*

(c) Pálfi Püspök Pathainak Belénesbe küldött
 Levelében így ír „Veszpremienssem iam quod con-
 „cernit Ecclesiam ea haleyoniis & malatia utitur,
 „post nubila, quibus ante biennium propter Tem-
 „pli edificationem furentibus adversariis erat ob-
 „scurata, Minister eius Zelo gloriæ Christi fer-
 „vens vir D. Emericus Gál Prosenior eam magno
 „omnium eius Ecclesiæ membrorum applausu,
 „nec minori cum fructu moderatur.

(d) Pálfi Levele így van: „Tibi venerande
 „Emerice tuisque pacem. &c. Laudo quod domus
 „Domini non mysticæ tantum, verum etiam ma-
 „terialis ædificationi, iugi eaque indefessa solici-
 „tudine inhæreas & insudes. Perge viriliter, ut
 „incepisti, & Christum peculiarem electorum sos-
 „pitatorem reciproca vicissitudine tibi in cœlis
 „æternam domum ædificare, nihil est, quod dubi-
 „tes. Pater misericordiarum Deus sanctis tuis la-
 „boribus ex alto cumulatissime benedicat idque
 „Paterne faxit, ut Auditorii vestri ædificationem
 „per te laudabiliter promotam ego aliquando co-
 „ram oculis hisce meis intueri votivaque & gra-
 „tulatoria possim concione sacrare & cohonestare.

ki Prédikátor és a Veszprémi Ekklesiái Vidéknek Előrejelője, (e) Gál Imre tétetett rendes Előrejelő. Minekutánna pedig Czeglédi Pál Püspök, életének pályáját megfűtötte volna, 1649-ben Gál Imre tétetett helyében Püspökké, 's 1650-ben mint Püspök úgy volt jelen a Pápai Ekklesiának egy Gyűlésében, melyben ezen Ekklesia tagjai két kézzel hozzá nyulván azon híjjánosságoknak meg orvoslásához, mellyek ebben éltre vetettek, neki mint Püspöknek, a Nemesi, Vitézlő Lovas, és Gyalog, 's a Városi Rendből lévő fő személyek azoknak, mellyeket vé-

„Histe una cum tuis, quos devote saluto; in Ecclesiarum Christi rem, & ornamentum feliciter pervivere, sincerè exopto.“ Joh. P. Canisæus m. pr.

(e) *T Inai István*, hogy még 1630-ban élt és Senior volt, 's ugyan ekkor *Gál Imre* Proseniori titulust viselt meg tesszik *Pálfi János*, Püspöknek Gál Imréhez 1630-ban a *Pap-kézfű* Prédikátor *Rozgonyi* György ügyében írt Leveléből mellynek ide illő része így van: „Tristis Ministri infelicis causus, quem mihi Charissime D. Emerice ex Venerandi Senioris nutu literarum tuarum admircolo intimasti, me quoque officio id exigente, tristem, impendioque sollicitum efficit. — Quid facto opus sit, quisque processus observari debeat, fuisse in literis ad Vener. D. *Tholneum Seniore* scriptis intimavi &c. Dat. *Gixingæ* 1630. Tuus in Domino frater nec non etiam affinis Joh. Paul. Canisæus. — Titulus Rev. a Clar. Viro Domino Emerico Gál, celebris Ecclesiæ Veszpremiensis Ministro fideli, vicinarumque Proseniori vigilantissimo.“ &c.

geztek végre hajtását megígérték. (f) Superintendentiális Gyűléseket, mint az azok-

(f) Ezen Gyűlésről ekképpen van edgy azon időbeli kézírásban emlékezet. „Anno 1650 3. Julii „*Consules Ecclesiastici ad regimen Ecclesiæ Pa-*
„*pensis constituti:*“

„*Ex Ordine Nobilium: Hegyi István Uram pro*
„*ædili primario.*“ 's a t.

„*A Vitézlő Rendről, és Lovasok közül Tódi*
„*Márton*“ 's a t.

„*A Gyalogok köz Csizmazia Benedek.*“ 's a t.

„*Városi Rendről: Szabó Gergely.* 's a t. —
„*Eodem die postulata ad Ecclesiæ bonum & com-*
„*mune utilitatem spectantia:*“

1. „*Az Ekklesiának jórendel való igazgatására*
„*mind a három Statusból bizonyos Gondviselők*
„*rendeltessenek.*“

2. „*Legyenek három hites Egyházfiak, min-*
„*denik Statusból edgy edgy, kik a közönséges jó-*
„*nak Gondviselésében a Prédikátor mellet légye-*
„*nek.*“ Nro. 3 — 4 — 5 — 6 — 's a t.

Ezeknek e van utánnok írva: „*Omnes Sta-*
„*tus, has conditiones honeste & plenarie imple-*
„*turos se promiserunt; Præsides Clarissimo Domi-*
„*no Episcopo Emerico Gál.*“ — A Pápai Ekklesiának ezen végzését magába foglaló documentumból nem csak az világos, hogy Gál Imre 1650-ben Püspök volt; hanem az is, hogy a Pápai Ekklesia még ekkor is fényes és virágzó állapotban volt, mikor tudniillik annak három Statusbeli Tagjai voltak, és pedig olyanok, kik a magok végzéseiket Deákul jegyzették fel. — De a Pápai Ekklesiáról is a *Protestáns Ekklesiái Archivum* nevű munkámban fogok bővebben szólni.

ra meg-hívó, és még ma is kéz írásban meg-lévő Püspöki Levelei mutatják tartott *Sze-tödön*, hol 1650-ben Januárius 31-ken *Sze-remlei János*, Felső Öri Prédikátor Senior-rá tétetett, a kiről *Lámpe* nem emlékezik. — *Csöglén*, a mely Ekklesia a maga Papjait a XVI-dik század Végétől fogva Név Izerént meg-tudja nevezni. *Kajdon* a Rabán tul, és *Mezö-Lakon*, mellyekben való Disputá-tióknak, valamint a fel-szentelendő Prédiká-torok meg-visgáltatása Præfessévé is a Pápai Oskola Professzorait tette, de a mely *Cen-surán* való megjelenhetésre az alkalmatos-sabb Deákoknak is engedelem adattatott. (g) Megholt Gál Imre Püspökségének hatodik, életének pedig 59 dik Elztendéjében 1655-ben hagyván életben a leány gyermekein kívül *István*, és *Imre* nevű fiait, kik közzül, amaz hogy Superintendensé is lett, oda lej-

(g) Így ír Gál Imre edgy Gyülésre meghívó Levelében ezen dologról: „Reverendi ac Clarissi-mi Viri DC. — Quare idoneum esse duxi, ut „hac occasione ultra *Rabum*. *Kaydinum*, Concurfus „locum Fraternitatibus nostris ad diem 23 Maii „designarem, & in gratiam Ordinandorum locum „communem de *Justificatione nostri coram Deo* ad „Examen proponerem. Præsidis viri provinciam „*Johanni Kálmán* Rectori Scholæ *Papensis* Clarissi-mo Doctissimo obferam. Dat. ex Bass Anno 1652 ultimo die Aprilis. “ — Azon levélben pedig, melly-ben 1651-ben *Csöglére* rendelte a Gyülést így szól: „Scholarum Humanissimi Rectores & bonæ indo-lis Juvenes studiosi, si sua præsentia coetum no-strum illustrare non dedignabuntur, facient rem „Deo nostro gratam, &c. Emericus Gál M. E. Vesz-primiensis indignus Episcopus. “

jebb megmutatjuk, jollehet Ekklesiái Kronikáink róla halgatnak, Imre pedig a S. Pataki Collegiumban elvégezvén tudományos futását 1666-ban a Pápai Oskolában (leszállván már ekkor ez az Oskola, mivel a Reformációtól fogva fenn álló Templom és Oskolák 1660-ban elvétettek) Rectornak hoztatott, mellyet elvégezvén, és *Alsó Orsi* Præpost János Leánnyát Katát elvévén feleségül lett *Felső Orsi* Prédikátorrá, hol 15 esztendőket eltöltvén *Alsó Orse* ment által, hol egész haláláig lakott.

J e g y z é s.

A Gál Familia, azon kívül hogy illy derék emberekkel szolgált a Reformáta Ekklesiáknak, azért is nevezetes a mi Ekklesiái Historiánkban, hogy abból a Magyar Országai Vallásbéli Reformációtól fogva e mai időig, és így 287. Esztendők alatt *Szaka-datlanúl* voltak Prédikátorok, a melly Familiából valo a mostani Latrányi Prédikátor Gál Péter is.

VIII.

S Z E L I G Y Ö R G Y
P Ü S P Ö K R Ö L.

Nyoltzadik Püspökje volt a Tul a Dunai Ref. Superintendentiájának *Szeli György*, a kiről mint Püspökről sem Lámpe, sem más Iróink leg-kisebb említést sem tesznek. Azomban, mivel a fellyebb már említett, és a Pápai régi Protocollumból 1696-ban kiirt jegyzésein kívül Rákosinak a Tul a Dunai Superintendentiának egy 1708-tól fogva folytatott Protocollumának első Levelén (a) mellyen t. i. a. Reformátusok Túl a Du-

(a) Az megemlített Protocollum. Titulusa, és annak első Levelén való Jegyzés így következik: „Protocollum Ecclesiarum Cis Danubianarum Orthodoxarum Annalibus Ecclesiarum Cis Danubianarum Helveticæ Confessionis vinculo unitarum (quos piæ memoriæ Prædecessores nostri, signanter vero fidei Ecclesiarum Generales, qui ex parte, nostra ætate, partim vero ante nos vixerunt, aputa: Venerandus Dominus Stephanus Beithe,

H

nai Püspökeiknek nevei a régibb Protocollu-
 mokból feljegyeztettek Szeli György is, mint
 Superintendens úgy nevezetik meg, a kit,
 megillet, hogy a még 1708-ban élt T. Atyák
 közül Izemélye szerént is esmérhettek né-
 mellyek: tehát bár *Ember Pál* nem emléke-
 zek is Szeli Püspökről, mivel ő a mint ma-
 ga is mondja a Túl a Dunai dolgokról na-
 gyobb részént csak hallomásból tudott vala-
 mit: mind az által ötet hiteles Documentu-
 mainknál fogva a Túl a Dunai Superinten-
 densek Laistromában be-kell tennünk. — A
 Sopron Vármegyei Ekklesiák Senior-i között
 csak ugyan emlékezik Lámpe Szeli György-
 ről, de csak mind Köveskúti Papról, és a
 Sopron's Vas-Vármegyékben fekvő Ekkle-

„Johannes Paulides, Canisæus, Paulus Czegledi,
 „Emericus Gál Alsó Lyndvæus, Georgius Szeli,
 „Stephanus Gál Emerici filius, Stephanus Sellyei,
 „Arenuus Jesu Christi Confessor, & ex Triremibus
 „Hispanico Neopolitanis, in quibus propter Con-
 „fessionem veritatis Evangelicæ dira & mira per-
 „pessus, divina tamen manu una cum suis sociis
 „liberatus Coelitibus iamque annumeratus est (1692
 „—1695) haud secus Jacobus Cseh Csuzi S. S.
 „Theologiæ Doctor, Johanes F. Lofontzi 1702 ab
 „ipso Reformationis tempore magna cura, & ea,
 „qua par erat fidelitate ad hæc usque tempora in
 „varia, eaque grandia Volumina adornata, &
 „transmisa nobis tradiderunt) occasione Armorum
 „a Serenissimo Principe Francisco Rákotzi eiusdem
 „Nominis secundo excitatorum per Sibertum Hei-
 „ster exercituum Cæsareorum Leopoldi & Josephi
 „Marshallum, & Rascianam tyrannidem in fune-
 „sta Oppidorum, & Arcis Papensis & Veszpremi-
 „ensis Conflagratione & devallatione, orbat, in
 „cidimus in hoc Album, quod sacræ consecramus
 „posteritati.“ &c.

siáknak Esperestjéről. Azomban mivel ugyan ő a Túl a Dunai Püspököknek 's Senioroknak Khronologiáját fel nem rakja; egész bizonyossággal nehéz meghatározni az ő Esperestségének idejét. A tagadhatatlan dolog, hogy *Szeremlei János* Felső Öri Prédikátor 1650-ben tétetett Esperestjévé a *Sopron és Vas Vármegyei Ekklesiáknak* (b); az is bizonyos, a következő Püspök élete Historiájában elől adandó bizonyosságok szerint, hogy ugyan ő még 1663-ban is élt: következésképpen Szelinek 1651 előtt kellett a nevezett részben Esperestséget viselni. Követekütről Szeli György *Csegiédi Pál* Pápai Prédikátor hejében 1649-ben Pápára el-vitettet-

(b) A Veszprémi Esperestség Arkhivumában van edgy Gaál Imre idejebeli Protocollum mellyben e következő Jegyzés és Circulare taláztatnak: „Anno 1650 ultima Januarii Rev. D. *Johannes Szeremlei* Minister F. Oriensis in Generali Synodo *Szécsődi* habita eligitur in Seniores, & primo cursum in Rádótz Particularem Synodum ita indixit: „Rev. ac Cl. Viri, Fratres in Christo eiusdem fidei &c. Gratia vobis & pax a Domino &c. Moris erat ab antiquo a fidelibus Ecclesiae Ministris annuatim in Ecclesia Particulares, Generalesque Synodos celebrare. — Ego quoque laudabile hoc exemplum imitari volens — ad ultimum praesentis mensis Jan. diem in *Egyházas Rádótz* in hoc Comitatu Castriferrei, particularem vobis promulgare constitui, &c. Quare omnes & singulos Inspectioni huic addictos fratres admonere, ut ea qua par est obedientia & praeparatu, una cum Reverendis Scholarum Rectoribus comparere studeatis, &c. Datum F. Öri 29 die Decembris Anno 1650 *Johannes Szeremlei* Minister F. Oriensis. “ — Lampe, Szeremleiről, az Esperestek Laistromában nem emlékezik.

vén; Sári István is pedig ugyan Pápai Prédikátor és az ő Hivatalbéli Társa 1652-ben meghalározván (c) így lett ő 1652-ben, és Pápai Pap korában a Pápai Eklelsiai Vidéknek Esperesfjéve, míg nem Gál Imre Püspök is 1655-ben a más Világra által költözvén ugyan azon észtendőben, a Pápán tartott Papi Gyűlésben a Püspöki méltóságot is elérte.

A mi pedig az ő Pápai Papságát illeti: az hiteles Írásokból bizonyos, hogy az ő idejében nevezetesen 1660-ban és azután itt nagy Vallásbéli Zürzavarok voltak, a midőn a Reformátusoknak a Parokhián és Oskolán kívül az a Templomjok is, mellyben a Reformációtól fogva jártak, és a melly azon a helyen allott hol most a k. Catholicus Atyafiaknak szép két tornyú, és jó izléssel épített Templomjok ékeskedik elvetetett, a Prédikátorok is, ugymint Szely György és Laki Márton 1662-ben a *Szemptei* székre tztáltattak, de a hol ő helyettek az Eklelsia végezte el a dolgot, mivel az ötet, nem pedig annak Prédikátorait illette.— Megholt Szely György 1662-ben Püspökségének 7-dik Észtendőjében.

(c) Erről, a Pápai Eklelsia, és annak Prédikátorainak általam készített Historiájában, mellyet a maga helyén közlök idővel a tudós Világgal, lehet bővebben látni.

IX.

G Á L I S T V Á N P Ü S P Ö K R Ö L.

Kilentzedik Püspöke volt a Túl a Dunai Superintendentiáknak *Gál István*, Gál Imre Püspöknek Fia, a ki mint a Gál Imre életében előhozott documentumból világos 1621-ben született. Tanulását kezdette a Veszprémi Oskolában, a melly annyi hányattatások után is még 1697-ben olly virágzó állapotban volt, hogy a mint Gál János annak a Gál Imrénnek Fia, a ki Pápai Professor volt, magáról tett jegyzéseiben meg-írta, ott *öreg Deák*-ok is voltak: „Én úgy mond az Oskolában való járást Alsó Örsön kezdtem Losontzi Mihály, akkori Mester idejében az után, vizsont continuáltam Veszprémben, holott ugyan *öreg Deákká* is lettem Csuzi János, akkori Mester idejében, melly is esett Anno 1697.” (a) Meg-halálozván 1655-ben az

(a) A Familia Historiájában, melly az Alsó Örsi Gáloknál tartatik ez ekképpen iratott le.

édes Attya, Veszprémi Prédikátorságra meg-
hivattatott, a hol Seniorságot is viselt. Sze-
li György Superintendens halálával pedig
és 1663-ban (mivel Szeli mint a Pápai Ek-
klésia Arkhivumában lévő Levelekből vilá-
gos még 1662-ben élt) a Püspöki hivatalra
is fel-emeltetett, a mit a fellyebb elől ho-
zott Superintendentiális Mátriculán, és Rá-
kosi Jegyzésein kívül, mellyekben Gál Ist-
ván mint Szeli után való Püspök ugy em-
littetik, azon *Papi Diploma* is megbizo-
nyitt, mellyet ő a Szent Király Szabadi
nevezetes, és régi (b) Ekklesiában meg-hivat-
tatott új Predikátornak Chok Mó'sesnek a fel-
szenteltetés alkalmatosságával 1663-ban adott,
melly így van: *Lecturis omnibus Salutem.*
Quoniam fidelis ille Jesu Christi Præco, &
Apostolus Paulus gravissime præcipit, ne
cui cito manus imponantur, sed ut ii, qui
Episcopatum desiderant honestum Testimo-
nium ab extraneis habentes probentur prius
deinde sic ministrent. Significamus harum
serie hunc fratrem nostrum Mo'sem Chok
legitimam ab Ecclesia Szent Király Szaba-
diensi vocationem habuisse, & eòdem de
sana ipsius Conversatione honestum testi-
monium tulisse, ac sic tandem in frequen-

(b) Pápai István Püspök 1621-ben November
1-sőjén írván edgy Levelet Pálfi Jánoshoz a Sz. K.
Szabadi Ref. Ekklesiáról így emlékezik: „Stepha-
„ num illum Győrvárium Proselytum occasione quæ-
„ sita, ad me, quam potes citissime venire iubeas.
„ Sz. Király Szabadiensibus enim recomendavi. Ego
„ deinceps curam illius in me recipiam, si negli-
„ gentius solverint.

in synodo nostra celebrata, diligenter a nobis probatum & examinatum fuisse, ac secundum ritum & Consuetudinem Ecclesiæ solemniter ordinatum & ad docendum, administrandumque Sacramenta, communi Ecclesiæ suffragio emissum esse. In Cuius rei firmitus testimonium, has nostras litteras authentico dioeceseos nostræ sigillo munitas, eidem dedimus, & Ecclesiis omnibus vigore præsentium ipsum Commendamus, Datæ in Papo Kaid Anno Domini 1663 die 17. Mensis Junii

„Stephanus Gál servus
„Christi humilis in
„Ecclesia Veszpré-
„miensi Orthodoxa,
„& Episcopus m. pr.

„Georgius Ratkai, Mi-
„nister Ecclesiæ Kör-
„mendiensis & se-
„nior.“

„Joannes Szeremlei Minister (L.S.)
„Ecclesiæ Felső Örien. &
„Senior“ m. pr.

Ezen *Papi Diploma* nem csak azért fontos, mivel a Chronológiára, melyet Ekklesiái Iroink annyira, és a Historiáknak Züzavarban való hozásával közönségesen elmellöztek, ebből bizonyos világosságot vehetünk; hanem azért is hogy tudtomra a Túl a Dunai Superintendentiában ez a leg első nyomtatott, *Papi Diploma*, a mi a jó Rendnek jele, és már ezután illyeket emlittünk meg, de a mellyek csak ugyan formájokra nézve edgymástól különböznek. Utoljára még azért is nevezetes ez a Diploma: mivel az az alatt lévő Seniorok alá irásából látni

való, hogy még Gál István Püspökségében 1663. táján *három Seniorságra* volt felosztva, a mostani *Pápai Tractus* tudniillik a *Rába közire*, *Mura közire*, és *Pápaira*, s hogy ily elnevezéseket találunk is a Tul a Dunai Ekleziákban világos Pálfinak Gál Imréhez ezen Gál István Áttyához írt Leveléből. (c)

Meghalt Gál István Püspök 1668-ban, a mi abból világos: még ő Sellyei előtt való Superintendens lévén, tovább 1668-nál a Püspöki hivatalt nem viselhette: mivel Sellyei Istvánról az iratik a felette elmondott *Halotti Beszéd* titulussában, hogy ő az Egy-

(c) Így szól Pálfi 1630. dik Esztendőbeli Levelében: „Die quo priores tuæ literæ huc *transmissæ* allatæ fuerunt, ego in *Tractum Muraközium* ad Turniscensis Ecclesiæ visitationem iter suscepseram.“ Pathai pedig az ő Pálfihoz Pápára írt Leveléinek titulussaiban ötöt a *Pápai Districtus*beli Ekleziák Esperestjének írja. Egy 1616-ban írt Levelében pedig Pálfit visitálni kíván a *Rába köz*i *Tractusban* így ír neki: „Visitandi & animandi sunt Fratres *ultra Rábam* manentes.“ &c. — Azonban, hogy a mostani Pápai Esperestség a régi időkben három Esperestségekre osztott fel, az onnan is bizonyos, hogy mikor *Pálfi János* 1612-től fogva 1626-ig Pápai Esperest volt: ugyan akkor a Vas és Sopron Vármegyei Ekleziáknak *Beitbe Imre* volt az Esperestjek. Mikor *Szeremlei János* 1650-ben a Vas Vármegyei Ekleziáknak Esperestje volt; akkor a Pápai Ekleziákban *Sári István*, a Szala Vármegyei Ekleziákban pedig *Katkai György* voltak az Esperestek. Ezen három Esperestségből 1710 után, mikor a Reformáta Ekleziák ezekben nagyon el fogytak, lett a mostani Pápai Esperestség.

háza Társaságnak majd 24 Esztendőktől fogva való Generális Inspectorá volt: Sellyei pedig 1692 ben halálozván meg: látni való, hogy Gál István Püspök 1668-on túl nem volt többé ez életben. — Rákosinak fellyebb említett 's a Pápai Protocollumból ki írt jegyzései szerént el-temettetett a *Németh Ujvári Templomban*.

X.

S E L L Y E I I S T Á N
P Ü S P Ö K R Ő L.

Tizedik Püspökje volt a Túl a Dunai Superintendentiának *Sellyei István*. Ennek nagy tudományú, 's tapasztalásu embernek kellett lenni, mivel azon kívül, hogy a maga Valásabeliektől Professori, Papi, és Püspöki hivatalokra emeltetett, mikor a Posonyi ugy nevezett *Delegatum Judiciumon* folyt az oda fel-tzítált Papoknak dolgok, Sellyei István volt az, a ki disputatiojjaért 's más okos, és fontos beszédeért inkább magára vonta mindeneknek figyelmetességét. De a Gállyákról meg-szabadulván, és másokkal Helvetiában fel-fordulván, az ott lévő tudos Professzorok, Papok, és fő Urak előtt is Sellyei

különös tiszteletben és betsületben tartatott. — (a) Mikor kezdett pedig ő Hivatalokat viselni, — mitsoda vizsontagságok közt folytatta azokat, 's mikor szünt meg-élni, ezt leg-jobbban ki lehet tanulni az ő felette 1692-dik Esztendőben elmondott Halotti Prédikációjából Hodosi Sámuelnek, a mellyben így butsúzik el Halgatóitól: *Édes nyájjam Pápai Sz. Gyülekezet, kihez negyven Esztendőktől fogva való kötelességemet az irigy halál el-szakasztotta.* — Másutt: *Noha 40 Esztendők teldegelének el Isten kegyelméből, a miolta a Pápai Helvética Confession lévő Gyülekezethez relatiojja 's körelessége volt, mellyek közül két ízben négyet a Deáki Seregnek ditséretessen való igazgatásában, a többit pedig az Edgyházi Sz. Hivatalban tölte el.* — Másutt: *Ezen Hét rekesztibe keserves rabságából 's szomorú számkivetéséből az Urnak nyájja 's édes gyámmoltalan tselédi közé való haza jövede-*

(a) A Séllyei meg-tiszteltetésének nagy jele az, hogy az ő képét a Tigurumiak kimenesztvén mai napig ugyan a Tigurumi Akadémia Bibliothecájában tartatik, melly alá e-van írva: *Vir plurimum Reverendus D. Stephanns Séllyei, Ecclesiae Papensis in Hungaria quondam Pastor, & Superintendens, nunc Tiguri pronomine Christi Exul. Aetatis 49. Anno Christi 1676.*

*Hungaricos inter Papensis Mystra Ministros
Sellens Stephanus tollis ad astra caput.
Verbera tonsuras, ergastula, vincla, trivemes
Pro Christo Martyr vivus, ovensque tulit.*

*Joann Huldricus,
Conr. Meyer, pinxit.*

lének tizenötödik Esztendejét. Ha tehát ő 40 Esztendőt töltött el Pápán Papi, és Professori hivatalban: 1652-ben kellett neki az éppen ekkor meghalálozott (b) Prédikátor Sári István helyében menni Pápára. — A mi pedig az ő Pápai Professorságát illeti: a régi Pápai Oskola Protocollumából bizonyos, hogy ő 1656-ban volt Pápán Rector Professor (c) melyet ez uttal 1658 ig viselt, mivel ezen Esztendőben ugyan azon Protocollum szerint Kóródi János tétetett Professorrá. Hihető azomban, hogy azon Oskolának, melyet a Pápai Reformátusok, a Reformátiotól fogva birtak, 1660-ban lett el vételekor, az Oskolának újabban rendbe való szedettetéséért, mint ahhoz értő ember újra meg-tétetett Professornak, a melly hivatalát, hogy 1662-ben kellett neki viselni onnan lehet ki-hozni; mert ezen Esztendőben az Ekklésiai Arkhivum Levelei-

(b) Az Oskolának régi Protocolluma így szoll erről: „Anno 1652. Rectore Domino Stephano „Sári Juniore ampliata est Schola Domicilio defuncti Clarissimi Domini Seniori Sáári.“

(c) Séllyeiről e van az Oskola Protocollumában: „1656. Rectore Clarissimo Stephano Séllyei „(subscripterunt sequentes) Johanes Szent Péteri, „Paulus Muraközi, Gasparus Gombai, Georgius „Szönyi, Stephanus Körmendi, Stephanus Gyömöri, Georgius Füsi, Stephanus Pápai, Georgius Verebi, Georgius Szigethi, Daniel Horváth, „Michael Szeremlei, almæ Scholæ Rector, Johanes Légrádi, Martinus Muraközi, Johanes Sz. Péteri, Paulus Tormaföldi, Johannes Gombai, Gasparus Szönyi, Georgius Körmendi.“

nek bizonyíttások szerént Szeli György, és Laki Márton voltak a Prédikátorok, kik ezen Esztendőben mint Pápai Prédikátorok a Szemiptai Törvény Székre edgyütt Citáltak. Meg halálozván pedig Szeli György Pülpök, 1663-ban, Sellyei István újra Pápai Prédikátorrá lett. — Mivel pedig a fent elé hozott Halotti Prédikationak titulussábar világossan mondatik, hogy: az Egyház. Sz. Társaságnak majd huszonnéggy Esztendőktől fogva borránkozás nélkül való jó lelki esmerettel szolgált fedhetetlen életű Generális Inspectorak volt: (d) látni való,

(d) A Sellyei felett elmondott Prédikáztiónak egész titulussa, így van: Pályáját állhatatosan megjutó Isten bü szolgájának eltéteztett IGAZSÁG KÖKONAJA, az az olly szomorú alkalmatossággal tétett égyügyü taníttás, wellyben a Szent Pül Apostolnak. 2. Tim. 4 v. 6. 7. 8. Letótt szavainak alkalmatossággal, rövideden és együgyüen; de a mennyire lehet világossan meg-mutogattatik; hogy valakik amaz Nemes-hartztot meg-hartzollyák, pallájokat meg-futják, biteket meg-tarttyák, mind azok tsalhatatlan reménséggel várhattyyák az életnek koronáját: egyszer 's mind ez is, hogy az igaz Egyházi szolgáknak valósgos igaz jutalmok nem találattatik e földön, hanem Mennyecken tartatik a Christusnál amaznapra. 2. Tim. 1. 12. melyet amaz bol. em. Kegyes Férfiunnak: néhai Tiszt. Sellyei István Uramnak, a Papai H. C. L. K. Gyülekezetben közel Negyven esztendőkig izsadott, és sok kísérteteken megfordult JESUS Christus Tanujának 's huszolgájának; az Egyházi szent Társaságnak pedig majd huszon négy Esztendőktől fogva borránkoztatás nélkül való jó lelki esmerettel szolgált fedhetetlen életű GENERALIS INSPECTORANAK, éitében sok nyomoruságok által gyalulódozt, immar pedig minden fáradságtól megnyugodott testének, nyugovó Boltyában való térszállittásakor a Pápai Tanító

Rákosinak Jegyzése szerint is, hogy Sellyei 1669-dik Esztendőben tiszteltetett meg ezzel az Ekklesiái leg-főbb hivatallal, és a Pápai Ekklesia Protocollumából ki irt Jegyzés szerint a *Mezőlaki* Superintendentiális Gyűlésben. Következésképpen, hiba van abban, midőn *Lampe* és *Veszprémi* Sellyeiről azt írják, hogy ő Gál Imre helyében tétetett Püspökké: mert Gál Imrétől fogva Sellyeiig mint már láttuk, Szeli és Gál István Superintendensi hivatalt viselték ezen Superintendenciában; és Gál Istvánról a ki fia volt Gál Imrének 1663-dik esztendőbeli tsalhatatlan bizonyoságnál fogva tudjuk, hogy azon esztendőben Püspök volt: e szerint az Attyának már ekkor meg kellett halni, hogy ő utánna a fia Püspök lehessen. De különben is majd 24 esztendeig viselvén mint látánk Sellyei a Superintendenséget; 1669-ben kellett azt neki fel-venni: Gál Imre pedig 1655-ben meg szűnt élni, sőt a fia Gál István már 1663-ban Püspök volt; melyekből látni való, hogy nem Gál Imre helyében tétetett Sellyei Püspöknek.

Kertben az ott lévő Egyházi, Nemesi, és Vitézlő Rendeiből álló Gyülekezet előtt, az seilgyebb el-folyt 1692-dik esztendőben Mindfszent Havának 19-dik Napján szomorúan elprédikáltott, mostan pedig Isten áitsőségére az megholtnak halhatatlan boldog emlékezetinek fen tartására az igen nagy keserűséggel illettetett Özvegynek vigasztalására, és az Gyengébbeknek az Öök élet felől való reménységekben megerősítésekre, küönségessé tött, és szem eleiben terjesztett HODOSI SAMUEL, Az VESZPRÉMI H. C. L. K. G. E. M. L. P. Debretzenben Vintze György által 1693. eszt.

Negyven esztendőök alatt Pápán Prédikátor, Professor, és Superintendens levén Séllyei, mind a Pápai, mind a keze alatt lévő egyéb Ekklesiáknak 's Oskoláknak azon szomorú időkben (mellyeknek keserves Historiáját a ki meg írná, az csak a hosszú és Istené legyen a ditsőség jobbra változott idő által begyógyított sebet vakarná fel, 's az abból vett fájdalom érzését nyersesítené ki) sokat szolgált. A mi Pápát illeti: az ő Prédikátorságában építette a Pápai Ref. Ekklesia a maga második Templomát „Ne-
 „mes fundusokra ott, a mint a Piatz felől a
 „mostani Plébániá ház mellett (melly ház
 „az előbbi Ref. Templomhoz tartozó Pa-
 „rochia volt) a kis közönn a Tó felé (melly-
 „nek helyén már most kertek vagynak) ép-
 „pen azon a helyen a hol most az új mé-
 „lyárfzékek fekszenek, két contignátios Pa-
 „rochiális házokat, egy fedél alatt öszve
 „ragasztva, mellyben két Prédikátorok lak-
 „tak. Ezen Parochiális háznak által ellené-
 „be fél-szélről (csak a mostani kis közle-
 „lévén közöttök) a hol most a Pápiſta Plé-
 „bánus istállója vagyon, építettek egy kö-
 „Templomot toronnyal edgyütt, a mellet-
 „től szomszédjában mindjárt a Tó felé edgy
 „Oskolát két Contignátiora, mellyben volt
 „edgy nagy Auditorium, Togátus Déákok
 „nak való öt nagy szobák, Tanuló Ifiak-
 „nak hét Cláſſisai, edgy Bibliothéka, Tíz
 „Professor Urnak edgy szobája, konyhája,
 „és a felső Contignatióban egy Muſeuma.
 „Kántornak is edgy különös szobája. A Cu-
 „ria közepén volt edgy nagy terebélyes sze-

„derfa, melly a Pápai Oskola azon Petsét-
 „jére, mellyel az most is él, mint annak
 „edgyik tzimere fel-mettzetetett. Ezen fel-
 „lyül, volt edgy kitsiny földfelet való bó-
 „tos áristom vagy is Tömlözt. Ezen épü-
 „letekben a közönséges Isteni tisztelet vagy
 „is Publicum religionis exercitium egész
 „1718. esztendeig békességessen gyakorol-
 „tatott.“

Történt pedig 1674. Esztendőben, hogy
 ő is egyébb Prédikátorokkal, és a Pápai
 Oskola Professorával *Kotsi Bálintal*, mint
 a Hazabeli Fő Embereknek, és a népnek
 prédikátziók által a Zenebonára gondolt fel-
 lázzosztója Posonyban feltzítáltatott. Az Ite-
 lö szék'eleiben állittatván az Istenre, Lelke-
 esméretére, és minden halgatóinak bizony-
 ságára, eddig való tsendes életére, 's a Ke-
 resztyén vallásra mellyet tanított, és a melly-
 nek az ilyen dolog ellene van, apellálván
 álihatatossan tagadta mind azokat, mellyek
 ő ellene vádul feltétettek. Mind azonáltal
 ugyan ezen Esztendőben Aprilisben a Sen-
 tentia Séllyeire ki-mondatvan, Május-
 ban pedig békokban verettetvén, a *Berén-
 zsi* tömlöztben addig tartatott, míg nem,
 1675-ben Vallását meg nem változtatván melly
 ötet mint egyebeket is meg-tarthatta volna,
 Hazájából kivitetett és *Morván, Austrián,
 Styrián Cárniolián* gyalog, katonák által haj-
 tatván, és a többekkel edgyütt sok ütést ve-
 rést szenvedén *Triesztben* bevitetett, a hon-
 nan hajón Olasz Országban által tétetett, és
Nápolyban hoszszas, és fájdalmas gyaloglá-

sa után bé hajtattott. Itt 50 Aranyért el-adattatván a Gályákra vitettetett, és minekutánna ott, Pap létere, a meg nem szokott, és mindenféle nehéz munkát kéntelen volt vala tenni 1676-ban Februárius 11-dikén *Ruyter* Belga Tengeri fő Vezér által a Belgiumi Rendek parantsolatjából kiszabadittatván (a kinek hajójára midőn a Gálya rabságból egyebekkel ment vala, a 46-dik 124-dik 'Sol-tárokat énekelték magyar nyelven) alkalmatos hajon *Velentzében* által küldetett, onnan *Patávián*, *Vintzentzián*, *Veronánn*, *Brescián*, *Clavenán*, keresztül Helvetziában megérkezett, és Tigurumban a társaival nagy örömmel és tisztelettel fogadtatott. (e)

Vévén

(e) Mikor ez esett éppen akkor tartott Gyöngyösi István Magyar Akademikus *De Clavibus Regni Dei Apostolis traditis*, Tigurumban edgy Disputatiót, a melyet ki nyomtattatván azt egyebek közt *Séllyeinek*, és *Harsányinak* ajánlotta, a több ott lévő Gálya rab Papok pedig ezen Disputatiót verseikkel meg tisztelették, kik közt volt *Kotsi Balint* Pápai Professor is, a ki Séllyei és Harsányi 's más öregebbek eránt olly szeretettel viseltetett, hogy midőn Nápolly felé hajtották őket, és a febesen nem mehető beteges öregeket a kísérő katonák ütnék, mindég ő maradt hátul, hogy őket üssek inkább, mint azon öregeket. — Azon Gálya-rab Prédikátoroknak neveik, kik a Gályákról megszabadulván Tigurumba felmentek, a Gyöngyösi Dissertatióját verseikkel meg tisztelették ezek: *Körmenői György Barsi*, *Komáromi István Győri*, *Szomodai János Szendi*, *Bátorkeszi István Veszprémi*, *Leporinus Miklós Potári*, *Czeglédi Péter Lévai*, *Karaszuai Mihály*, *Keleméri*, *Szaltsai Mihály Zubogi*, *Jabiontzai Bélyei*, *Zedényi István Dörgötsei*, *Sze t Péteri Márton Hetényi*, *Steller Tamás Uj Zolyomi*, *Bugányi*

Vévén pedig Felséges 1-ső Leopold Királyunknak szabad és bátorságos haza jöhetélt ígérő Királyi engedelmet, (f) még azon Eiztendőben gyászban öltözött, 's árvaságra jutott feleségéhez, gyermekeihez és halgatoihoz viszsza jött 1677-ben, és Pápán a rendes Prédikátori hivatal folytatásához hozzá is fogott, 's így a Gályákról lett viszsza jövele után még 15 Esztendőig legeltette az Istennek nyáját a Pápai Gyülekezetet. De a Superintendensi hivatalt is, melyet a dolognak végképpen való eldüléséig csak a Séniorok folytattak, mindgyárt megérke-

gányi Miklos Gömöri, Ekklesiák Prédikátori, a már említett Sellyei Istvánt Pápai, és Harsányi Istvánt Rimazombati Prédikátorokat Kotsi Istvánt Pápai Professort, ki viszsza jövéen is Pápai Professorrá lett, és az akkor tartott Inauguralis Oratiojával birunk, ki-vévén.

(f) Ezen Királyi kegyelmes engedelmet, maga az Ország is a Gályarab Prédikátorokat ártatlanoknak tartván, a Sopronban tartott 1681-dik Diätának 26-dik Articulusában örök emlékezetnek okáért e képpen tette bé: *Confirmato hoc loco primo Pacificationis Viennensis Articulo, exercitium Religionis omnibus iuxta Articulum primum Anno 1608 liberum permittitur, ac Prædicantibus quæque & Scholarum Magistris alias vel proscriptis, vel propter certas re-
versales munia suæ professionis exercere non valentibus liber in Regnum reditus, liberæque Religionis suæ professio & Exercitium, cassatis eatenus etiam ipsorum reversalibus conceditur.* Ha azok a Protestáns Papok, kik Zenebona támasztóknak adattak ki, valóban pártoskodó emberek lettek volna, azt soha meg nem érdemlették volna, hogy illy közönsegek könyvben, mint az Ország könyve az ő viszsza hivattatásokról csak leg-kisebb szó is tétetett volna. —

zésekör 1676-ban felvette lévén ezen Superintendentiában lévő Ekklesiáknak mind holtáiglan hűséges, buzgó, és fáradhatatlan Superintendensek. — Meg-holt életének 65-dik elzdendejében, 1692 ben Octobernek 17 dik Napján, 19-dikén pedig a Pápai Teintő keriben *Hodosi Sámuel* által ezen Textusról: *En immár meg-áldoztatom* &c. 2 Tim. 4: 6, 7, 8: el-prédikálltatván el-temettetett, molli már utoljára válván - el kedves Özvegyétől, kivel 39 elztendőig házassági életet elt, kedves Leánytól, kik ekkor már férjhez mentek, és edgy férjü gyermekétől Séilyei Istvántól, ki az Anya halálakor Akademiákon járt, idővel pedig *Bitskei* Prédikátorrá lett. Ennek özvegyéről azt írja Veszprémi, hogy N. *Csernel János* Prókátorhoz ment volna férjhez, és hogy ettől lett volna edgy Leányok, a kit *Szondi János* először Komáromi, azután Miskoltzi Prédikátor vett el feleségül, kiknek edgyetlen edgy Leányok *Szondi 'Susánna*, a ma hires Kenesei Istvánnak feleségévé lett. De Veszpréminek ezen állítását, mint ha a Séilyei István özvegye Csernel Jánoshoz ment volna férjhez azért lehet kétségsben hozni: mivel ő a férje halálakor 39 Elztendeig házasságban élt Aszfizony lévén lehet gondolni, hogy ezen ő másodszori házassága táján 60 Elztendő felé lehetett, a mikor hogy neki 'Susánna nevű leánya született volna, nem egészen hihető. — De Veszprémi is mint írja, tsak hallomásból tudja ezt: azomban a Pápai 1702-diktől fog a való Mátriculában Séilyei István özvegye kereszt Anyá-

nak hivattatván meg, csak özvegy Sellyei Istvánnak irattatik. — Az inkább meg lehet, hogy Sellyeinek a Leánya ment Csernelhez, és ezeknek Leányokat vette el Szondi János.

J e g y z é s.

Bod Péter az ő M. Áthenássában, Benkő József, pedig az ő Transilvania nondum cognita nevű Munkájában, és Veszprémi István Biographia Medicorum titulusu könyvében, másképp írják le Sellyei Istvánnak életét mint én elő adtam. Azok azt mondják: Sellyei Balog István Sellyéről a hazájáról nevezetlően Sellyeinek előbb a hazájában Sellyén volt Prédikátor, onnan vitetett Husztra, hol a Máramarosi Egyházi Megyének Esperefljevé is tétet etett, úgy hogy már ő a Szathmár Németi Nemzeti Zsinatban 1646-ban mint Senior jelen is volt. Azután lett Erdélyben Fehérvári Prédikátorrá, utóbb pedig 2 dik Rákóczi György Udvari Papjává. Midőn pedig 1657-ben Rákóczi, Lengyel Országban megverettetett, Sellyei a megmaradt fő Urakkal a Tatárok rabságába esett, és nagy summa pénzért bocsáttatott világra. Erdélyből ismét ki jött Husztra, s ott Prédikátorrá, 1658-ben pedig a Tisza mellyéki Püspökségbeli Ekklesiának Fő Nótáriussává lett. Azután ment Pápára, és ott Gál Imre után lett Püspökké.

De ezen előadás nem hiteles, — a mit maga Veszprémi is gyanítván megígérte, hogy ezt a hibát megjobbitja; de mikor Könyvének más hibáit a megnevezett *Biographia* utolsó darabjában megjobbitotta, ezt pedig elhagyta: úgy kell vélekedni, hogy a fellyebb megnevezett könyvének harmadik Darabjában a 24 - 35 oldalakon előbeírált Historiáját Séllyeinek igaznak ítélte lenni. — Ez a Tévelyedés két *Séllyeinek* öltve zavarásából esett. Más volt az a Séllyei a ki Erdélyben járt, és Nyitra Vármegegyéből Séllyeről való, 's a Török rabságában is volt, más ez, a miénk. Azt *Balog Istvánnak* hívták, *Séllyeinek* pedig csak a Hazájáról, — de ennek a mi Séllyeinknek nem *Balog*, hanem *Séllyei István* volt a neve. En több írásbéli documentumokat láttam a Pápai Ekklesia Arkhivumában, melyekben Séllyeiről volt szó: de ő azokban sehol *Balog Istvánnak* nem iratik. De a melyek Séllyeiről nyomtatásban állanak, azokban is, mint az *Ígasság Koronájában*, a melly titulussa az ő felette elmondott Halotti Prédikátióznak, a hol pedig már csak meg kellett volna őtet egészen nevezni, sem *Lámpében*, sem *Heiddeggerben* *Balog* névvel nevezetni őtet nem tapasztaltam. A Pápai Oskola régi Protocollumában is, mint ide való Rectornak csak *Séllyei* az ő neve. — Azon ki ~~mettett~~ képe alá tett aláírásban is, a melly a Tigurumi Bibliothekában tartatik, és a mellyről oda feljebb emlékeztünk, csak *Séllyei Istvánnak* irattatik ő. — Idjárul az is, hogy *Séllyei István* Püspökünk-

nek még ma is van Pápán maradéka: az is csak Sellyeinek nevezetik, nem Balognak. — Utoljára *Bod*, Sellyei Balog István Pápa mellett való Sellyéről nevezi Sellyeinek; itt pedig ilyen nevű helység nincsen, *Veszprémi* pedig Nyitra Vármegyében fekvő Sellyéről: és így két Sellyéit írván ezek a két egymással ellenkező Írók egynek, a mit a két Sellyeiről tudtak, mind edgyről beszélnek elő: s ezzel tették a Sellyeiről vala Historiájokat hihetatlenné. — Ennek felelete, az Sellyei *Butszxtatójában* a van hogy ő 40 *Észteendőig* lakott Pápán; és így 1652-től fogva: úgy de *Bod*, és *Veszprémi* szerént 1637. rabolta el Sellyeit a Tatar, — *Bod* szerént pedig ugyan ő 1665-ben a Tisza melléki Superintendenzianak volt Generális Notáriussa. Azomban a Pápai Oskola Protocollumából bizonyos, hogy Sellyei 1656-tól fogva volt Professzor egész 1658-ig: és így a Khronologia szerént sem igaz *Bod* és *Veszprémi* előadása. Ugyan ez jó ki azon állításból is, melly szerént Sellyei 1646-ban már Senior volt. Mert a feljebb említett Sellyeinek képe alá *Tigurumban* a van írva, hogy ő 1676-ban 49 *Észteendő*s volt: meghalátozván hát 1692-ben 1627-ben kellett neki születetnie, ugy de ha Sellyei 1646-ban már Senior volt; látni való, hogy 19 *Észteendő*s korában lett ő *Huszton* Seniorrá, a mi pedig meg nem eshetett. De sohol is nem emlittetik ezen mi Sellyeink Historiájában, hogy ő *Huszti* Pap, Gen. Notárius és *Rákóti* Papja, valamint az sem hogy ő a *Tatar* rabságában is lett volna, — a mit pe-

dig ha egyéb nem is, az ő Gálya rabi alapotja valakinek tsak eszében juttathatott volna. — Végzetre, hogy az is helytelen állítás, mint ha Sellyei Gál Imre, helyében lett volna Püspökké, oda feliebb már meg mutattuk: és így a mi Sellyei Istvánunk Historiája sem Bodban, sem Veszprémiben nem hitelesen van elő adva, — a mit itt illy nevezetes emberről még-jegyezni, méltónak 's szükségesnek tartottam. —

XI.

C S U Z I C S E H J A K A B

P Ü S P Ö K R Ö L.

Tizen edgyedig Superintendens vólt a Túl a Dunai Superintendenciában *Csúzi Cseh Jakab*, a ki 1639 ben születetvén tanulását kezdette a Pápai Oskolában, 's itt a nagyobb Deákok ieregében 1652-ben a szokott *Subscriptionál* fogva bévettetvén, minekutánna ide haza a nagyobb Tudományokban is szép elő menetelt tett volna, Akadémiákra ment ki. Nevezetesen az Ultrajectumi Akadémia Matrikulájában 1665-ben írta be a nevét (a) hol kivált a Papi Tudományokban annyira tökéletesítette magát, hogy a Theológiában, a Doktori titulust is el nyerte. Haza jövéen Akadémiákról lett a Losontzi Ekklesiának Prédikátora; de ő is mint gondolt pártoskodó 1674 ben Posonyban tzeitáltván a több szerez-

(a) *Veszprémi Biographia Medicorum T. 4. Old. 139.*

tsétlen Prédikátorokkal a Nápolyi Gályákra eladattatott, a honnan Ruyter által meg-izabadítottván (b) 16. 6. ban vizsgálta jött, és ugyan a Lofonzi Ekklesiában folytatta félben szakasztott Prédikátori hivatalát. Vizsgálta iöven a több Gályarab Papokkal Magyar Országban Vátról 16. 6. ban 1-ső Novemberben írt a Helvétiai Társaságnak edgy köszönő Levelet, mellyben a Helvétusoknak, egyebek közt ő hozzá is megmutatott jóságokat köszöni, és hogy tovább is a Magyarokhoz, mint nagyobb részén az ő Hiteknek sorfosihoz jó indulattal legyenek, azon okból is kéri, hogy a *Magyar Nemzet* 1567-től fogva az ő *Vallásteteleket* követi (c) a melyből nem a következik a mint *Schmál* az ő Ekklesiái Historiájában vélekedik mintha a Magyar Országi Reformátusok csak 1567 től

(b) Mindenik Gályarab Papnak adatott egy ezüst *Emlékeztető Pénz*, mellynek egyik oldalán a Ruyter Tengeri fő-Vezérnek, és az ő megizabadi-tójoknak képe láttzik Belga nyelven való illy fellyül irással: DE RUYTER DIE DEN BRIT SYN MOET GETE VPELT HEEFT ALDVS DOOR MULLERS HANDT INT GOVTEN SILVER LE-EFT AO. MDLXXVI DEN XIV IVNY. A másik oldalán pedig ábrázaltatnak a Nápolyi Gályák e e következő fellyül irással hasonlóképpen Belga nyelven: HIER STRYCKT HET BRITSCH GEVVELT VOOR NEDERLANDT DE VLAGH DIE ZEE HEEFT NOIT GEVVAEGHT VAN ZVLKEEN ZVVAEREN SLAGH.

(c) Így szól Csúzi azon Levelében; *Pergite nationem nostram, & Ecclesias perantiquæ Confessioni vestræ ab anno 1567 intergrum jam seculum addictas diligere & promovere.*

fogva kezdtek volna lenni az Országban, 's annál fogva a Luther követői elsőbbek az Országban mint a Kálvin követői; mert ebből csak a következők a mit *Klein* nevezetes Evangélikus Író megjegyeztet hogy 1567ben lett olztán az, hogy a *Németek és Tótok az Evangélika Vallásban meg-maradtak, de a született valóságos Magyarok többnyire, 's így hát a Magyar Nemzet Reformátussá, vagy a Helvétiaiaknak követőjévé lett.* (d) Losontzról 1684-ben a Debretzeni Ekklesiában vitetett, onnan pedig Séllyei István helyében Pápára hozatlatott, és 1693-ban a Veszprémi Superintendentialis Gyűlésben Lörintz Napján Püspökké is tétetett, 's még azon Esztendőben Hodosi 'Sámuel az Igasság Koronájja nevű munkáját nyomtatás alá akarván adni, azt ekképpen hagyta helyben: *Aprobatio. Conceptus Sacros in Textus 2 Tim. 4:7. 8. Gen. 22. 11. 12. & Rúth. 1. 20. occasione lugubri a Reverendo, ac Clarissimo viro Domino Samuele Hodosi V. D.*

(d) Így ír erről *Klein*: So wurden nun die meisten Gemeinen dits und jenseits der Theiss, und jenseits der Donau reformirt, und die königlichen freyen Städte, die Gespanschaften disseit der Donau, und einige wenige unter ihnen blieben der evangelischen Religion zugethan. Oder Klärer: Deutsche und Slovacken des Königreichs blieben evangelisch, und die übrigen Ungarn wurden grössten theils reformirt. — Länd: Nachrichten von den Lebensumständen und Schicksalen evangelischer Prediger in allen Gemeinen des Königreichs Ungarn von Joh. Sam. Klein, 2ter B. Leipzig 1789. — Innen az Alföldön még ma is ez a kifejezés: Magyar Templom, annyit tesz, mint: Reformátusok vagy Kálvinisták Temploma.

XII.

LOSONTZI FARKAS JÁNOS

P Ü S P Ö K R Ő L.

Tizenkettődik Püspökje volt a Túl a Duna Superintendentiának *Losontzi Farkas János*, a Veszprémi Reformáta Ekklesiának Prédikátora. Ez a Magyar Országgi Oskoláit elvégezvén Akadémiákra ment ki, nevezetesen 1655 ben írta be magát az Ultrajectumi Akadémia Matrikuláájában. Onnan lejöven először a *Nagy Szombati Reformáta Ekklesia* Prédikátorává lett, a hol minnekutánna 13 Esztendőig szolgált volna, elvétetvén a Nagyszombati Reformátusok Temploma, onnan kiverettetett, és veszedelmes bujkállodásban lévén, mivel sokan élete után is intselkedtek, a *Kotsi Ekklesia* maga kebelében vette, a hol esztendeig szolgált. 1673-dikban pedig a *Veszprémi Ekklesia Bátorkefzi István* Prédikátora helyében, ugymint a ki a Nápolyi Galyákra elvitetett, ezen nagy hírű és ékeesen szóló, de a Vallásért is sokat szenvedett emberi Kots-

Ministro Vesprensi propositos, quia nihil Scripturæ Sacræ, & Confessioni nostræ Helveticæ contrarium continent Impressione dignos iudico, utilesque ædificationi lectorum in fide & pietate. Papæ a. d. 17. Decembris Anno 1693. Jacobus C. Csuzi S. Th. D. Eccles. R. Papensis Pastor, & Superintendens. — Irt ő könyveket is. Nevezetessen ő írta az: *Lelki böltsességre tanító Oskolát*, mely 1680-ban Debretzenben, — és az *Edom Ostorát* mely ugyan ott 1682-ben nyomtatott ki. — Losontzi Pap korában ízültett néki edgy *Csuzi Cseh János* nevű fia, a ki Györi Pap korában gyakorolta a Doktorságot, 1701-ben pedig ama nevezetes öfzve ragadt két testü Szőnyi gyermekeket magogatni ment Európában. Ez írta az *Isten eleiben vitett Lelkiáldozatok vagy könyörgéseket*, és azokat, Györben 1736-ban ki is adta: de a mellyekkel jó, hogy már ma kevés Prédikátorok élnek. — Megholt Csuzi Jakab Superintendens 1695-ben Martius 22-dikén Pápán, életének 56-dik esztendejében, minekutánna a Püspöki hivatalt edgy esztendeig, és nyolcz holdnapokig viselte volna.

XII.

LOSONTZI FARKAS JÁNOS

P Ü S P Ö K R Ő L.

Tizenkettődik Püspöke volt a Túl a Duna Superintendentiának *Losontzi Farkas János*, a Veszprémi Reformáta Ekklesiának Prédikátora. Ez a Magyar Országai Oskoláit elvégezvén Akadémiákra ment ki, nevezetesen 1655 ben írta be magát az Ultrajectumi Akadémia Matrikuláájában. Onnan lejöven először a *Nagy Szombati Reformáta Ekklesia* Prédikátorává lett, a hol minnekutána 13 Elztendőig szolgált volna, elvétetvén a NagySzombati Reformátusok Temploma, onnan kiverettetett, és vezedelmes bujkállodásban lévén, mivel sokan élete után is intselkedtek, a *Kotsi Ekklesia* maga kebelében vette, a hol esztendeig szolgált. 1673-dikban pedig a *Veszprémi Ekklesia Bátorkefzi István* Prédikátora helyében, ugymint a ki a Nápolyi Gályákra elvitetett, ezen nagy hírű és ékeissen szólló, de a Vallásért is sokat szenvedett embert Kots-

ról maga Tanítottójának meghivta, és el-vitte, a hol ők éltendőkig leg-letvén az Istennek nyáját (a) 1695-ben a Veszprémi Egyházi Gyűlésben Superintendensi rangra emeltetett, a melly hivatalát csak hét éltendeig viselte, mivel 1702 éltendőben Januáriusnak nyoltzadikán e világból ki-költözött.

Az ő hálála után a Püspöki Szék egész 1708 dik éltendeig üressen állott, melyben nem valami Vallásbéli üldözés, hanem a nyughatatlan Rákóczi Ferentz, által támasztott zenebona volt az oka. Féltek ugyan is attól a Protestáns Prédikátorok, hogy valaki őket ezen Zenebonában vagy ez vagy másképpen bele elegyeteknek költené, mint ez 1674 táján már meg esett: tehát Papjaink Ekklesiáikat is oda hagyták, és idebb odébb bujdokoltak 's lappangottak. Ezen zürzavaros időben a Püspöki válóztást megtenni lehetetlen volt: mivel sem a voksokat öfzve szedni, sem olly nagy számmal, mint az illy Solennis dologban megszokott esni öfzve gyűlni nem lehetett: innen lett, hogy 1702-től fogva egész 1703-ig ebben a Superintendenciában rendes Püspök nem volt, hanem a Püspöki foglalatosságokat az Esperestek vitték és gyakorolták. — Hogy pedig a Superintendencia törvényes fő nélkül tovább ne légyen, de a Zenebona is megtsendesülvén, és hogy az ezen zürzavarban esett hijjánosságok helyre hozattassanak 1708-dik

(a) Lásd. a Kotsi, és Veszprémi Ekklesiák Mátriculáit.

elzrendőben Augustus 8-dik napjára közönséges Egyházi Gyűlés hirdettetett, a midőn az Egyházi Rend a Püf. ök válaszfásra a Pápai Templomban, mellynek helyéül a rendeltetett, meg is jelent.

XIII.

H O D O S I S Á M U E L

P Ü S P Ö K R Ö L.

Tizenharmadik Püspökje volt a Tul a Duna Superintendentiának *Hodosi Sámuel*, Veszprémi Prédikátor, a ki hogy nagy becsületű, tekintetű, és ékessen ízólló tudós Lelki Tanító volt akkor ezen a részzen, a vagy tsak abból is meg tettik, hogy Séllyei Püspököt ő vele papoltatta el a Pápai Ekleziái és a Superintendencia. De vagynak a Séllyei felett tartott, és ki is nyomtattott Prédikátziója mellé, még egyéb *hálor-ti Prédikáriói* is ragasztva, mellyek a Séllyeiével 1693-ban Debretzembem nyomtatnak ki, mellyekből, mivel azok is nevezeteseb alkalmatosságokra készítettetek, azt lehet ki-hozni, hogy közönséges kedvességet nyert Prédikátor volt ő akkor ezen a részzen. Történt azomban még közönséges.

Prédikátor korában, hogy mindjárt a Rákotzi Zenebonája kezdetében el-fogattatott, és az Esztergomi tömlöztben vettettetett, a honnan nem előbb mint 1703 dikban szabadult ki, irván a tömlöztből, hol erős rabságban tartatott, 1-ső *Leopold* Kegy: lmes Királyunkhoz három rendbéli Instantziákat, mellyekben magát azon gyanu alól, mellyért befogták kimentti, és a Felség igasságos volta-ra keserves szívvel apellálván, szabadon való botsáttatását kéri. (a) Harmadik Instántiá-

(a) A Hodosi utolsó Instántiája az Esztergomi Tömlöztből e volt: „*Supplex Libellus Augustissimo Imperatori Leopoldo 1 mo &c. Domino Domino Naturaliter Clementissimo, de humili poplite exhibendus. — Oh Deus! Judicia tua da Regi, & Justitiam Filio Regis! ut iudicet populum tuum in iustitia & pauperes tuos in iudicio. Proferant montes pacem, & colles iustitiam. Vindictet pauperes populi, & servet filios adstricti, & confringat oppressores. Coram ipso incurvent se barbari, & inimici ejus pulverem lingant. Mittas ei auxilium de Sancto, & e Sione sustineas eum. Exaudias in die tribulationis, & in excelso collocabis eum, Amen.*

„*Augustissime Imperator, Domine Domine naturaliter colendissime! Tertia jam vice ex his durissimis Carceris Strigoniensis angustis ad pedes Sacros suæ Majestatis Sacratissimæ, tanquam unici, & summi post Deum omnipotentem doctorum meorum, & immeritorum vulnerum medicum humillimis, ac lamentabilibus meis Libellis provolvor atque prosternor, sitiens benignitatem, ac misericordiam Domini mei naturaliter Clementissimi. Ad quas supplices Instantias quin Sua Majestas Sacratissima clementissime pro innata sua ad benignitatem propensione se resolve-*

Jára ki is eresztetett a tömlöztből, és visszazart Veszprémben, a hol mint Prédikátor és

„rit, nullus dubito: interim tamen nullam alleviationem, nedum optatam vinculorum meorum solutionem. verum maiorem in dies aggravationem experior. A die enim 2 da Mensis Novembris anni proxime evoluti 1702-di trahi cuidam prægrandi in terram, ad mei solius mortificationem in conspectu meo defossæ tanquam immitis indomitaque aliqua bestia Catena ferrea in Compeditibus obvinctus, inter variorum captivorum sætorem, pedorem, excrementa, nunquam e carcere extrahi solita, hæreo. Unde sanitatis Corruptionem, Virium debilitationem, & vitæ abbreviationem mihi inevitabiliter imminere (nisi sua Maiestas sacratissima mihi afflictissimo, & plurima indigne patienti perpetuo tamen suo fidei subdito, & servo opem ferat tempestivam, imploranti.) Continuus membrorum langvor, Capitis dolor, vertigo, aliaque incommoda portendunt. — Potentissime Imperator! Domine Domine Naturaliter Clementissime! — Si esset in me aliquod delictum vel minimum, quod mihi obijci ab aliquo posset, esset, quod audaculam, eamque hac vice iam tertiam apud Augustissimum suæ Maiestatis Thronum Comparitionem mihi disvaderet. Ast quia bona Conscientia, nullius mali sibi Conscia murus ahenus est. Coram Augustissimæ suæ Maiestatis Sacratissimæ Conspectu, fretus tam Naturali Clementia, innataque suæ Maiestatis ad benignitatem, & Condolentiam propensione, quam vero personæ & causæ meæ innocentia; audeo asserere me nemini unquam ad hanc mei Coarctationem Causam præbuisse, ideoque non minus indigne, quam olim Sanctus Josephus a fratribus venditus, & Compeditibus afflictus. hunc Carcerem, hos Compedes, has Catenas ferreas, hoc manu strictorium, hanc nuniellam, aliaque mille in Commoda sustinere, — cum nihil unquam contra quemquam, Carcere,

Sénior lakván igazgatta a keze alatt lévő
Ekklesiákat. Mivel pedig, mint fellyebb is
említettük

„& vinculis, ne dum tam duris angustiiis dignum
„commiserim.“

„Augustissimæ Imperator! Domine Domine
„Clementissimæ! Vices Dei omnipotentis (Cuius
„nutu & gratia etiam regnas) geris in terris. Mi-
„nistes es, neque frustra gladium geris, verum ad
„vindicans eum, qui malum fecerit; imo ab
„ipso Deo appellaris Deus in terris, & filius Ex-
„celsi ad liberandum afflictum, inopem, & ege-
„num ab ipso ordinatus. Dignetur itaque sua Ma-
„iestas Sacratissima, sol de Cælo, infra quasi so-
„lium suum Maiestaticum descendendo me afflictum,
„in opem, & egenum indigna quæque iam ab un-
„decim mensibus, continuos inter gemitus ac la-
„crymas, tolerantem, fidelem suum subditum ac
„servum favonio Clementiæ suæ Cæsareo regio
„adspirare ac refocillare, a misæque libertati, ac
„habitationis loco post liminio restituere, superin-
„deque Clementissimum suum mandatum Libera-
„torium, & Protectorium extra dare, ne inter vin-
„cula teterrimi huius ergastuli nulla certe mea
„Culpa promeriti Vitam morti viciniorem diutius
„trahere necessiter Misereatur sua Maiestas secun-
„dum innatam suam Clementiam mihi; Misereatur
„familiæ meæ, coniungis, & Liberorum omni
„ope humana & patrocínio destitutorum, & cum ex-
„trema egestate Colluctantium. Fessa mea anima tam
„quam terra siticulosa imbrem fertilem, enixissime
„anhelat Clementissimæ suæ Maiestatis gratiam! Deus
„Omnipotens gloriosissimus suæ Maiestatis Solium
„fundet ac stabiliat! Victricia suæ Maiestatis arma
„triumpho invincibili secundet!“

„Tandem post varios in administratione Reg-
„norum suorum exantlatos, & in posterum exant-
„landos labores immarcescibili illa vitæ æternæ
Cognita

említettük 1702-diktől fogva Superintendens nélkül volt a Túl a Du ai Superintendensia 1708 ban Augustus Holdnap 8-dikán a Pápai Templomban, a Tiszt. Egyházi Rend, mint a ki által még eddig az ideig is a Püspökök választottak, megjelent. A hol az a felöl való tanátskozást, a Sz. Léleknek segítségül való hívása meg-előzvé *Kies Rimaszombathi István*, a Kotsi Ekklesiának Prédikátora, és a Tatai Ekklesiái Vidéknek Esperestje, a ki a Komáromi Superintendenshiából Környei Prédikátor *Sattai András*sal a Püspök tételre meghívattatott, az első helyet, mint *Elöljáró* el-foglalta, meg-kérvén a jelen való Atyafiakat, hogy, a mit a Sz. Lelek igazgatása alatt, és a Kánonok szerént a Gyűlés végezend, abban mindenek meg-nyugodjanak, mellyben hogy ők meg-is nyugolznak, magokat neveknek egy papirosra való fel-írásával kötelezték. (b)

„Corona Sacrum Maieftatis suæ Caput redimitum
„efficiat! ubi cum omnibus piæ recordationis suis
„Prædecessoribus, inque Domino quiescentibus
„Beatis Imperatoribus, Regibus, ac Principibus
„fulgeat, tamquam sol & stella primæ magnitudi-
„nis in sempiterna secula. Ita vovet

„adilictissimus, perpetuo ta-
„men fidelis suæ Maiesta-
„tis Sanctissimæ subditus,
„ac servus Samuel Hodosi,
„inter varia Carceris Stri-
„goniensis incommoda vix
„habitum trahens Captivus
„miserabilis m. pr.

(b) Ezen magokat alá írt Prédikátoroknak neveik így következnek: „Samuel Hodosi Verbi Di-

Ekkor a Candidatusok neve fel-olvastott: t. i. a Pápai Elperefiség, ki nevezte

„vini, Minister in Ecclesia Reformata Velzpré-
„miensi, eiusdemque Dioeceseos Senior.

Gregorius Lepsényi V. D. M. in Eccl. R.
Papensi, Tractusque Senior.

Stephanus Csoo M. Eccl. Veres Berény & Pro-
senior.

Nicolaus S. Dobravitzai M. Eccl. Polgardiensis
& Prosenior.

Joh. Szeremlyei. M. Eccl. Szemere, & Pro
senior.

Steph. Gyimothi Mi. Felső Örsiensis.

Joh. Ujjvári M. Tapiensis.

Mich. Szikszai M. Redeiensis.

Joh. Czene M. Csajágiensis.

Andr. S. Patai M. Tátziensis & Synodi Paß.
Scriba.

Joh. B. Komáromi M. Enyingiensis.

Petr. Peleskei M. Eccl. Vallis. Sz. Györgyien-
sis & Prosenior.

Georg. Szent Györgyi M. Papkesiensis.

Mart. Kabai M. Petseliensis.

Math. Bogdányi M. Szöllősiensis.

Joh. Kádártai M. Fürediensis.

Franc. Pete Debretzini, Minister Fok-Szaba-
diensis.

Mich. Batai M. Aszáriensis.

Joh. P. Ketskeméti M. Sz. Istvániensis.

Petr. Fehérvizi M. Sz. Miklosiensis.

Mich. Létai M. Hidvégiensis.

Petr. Gál M. Kajáriensis.

Joh. Kovács Veszprémini, M. N. Vásonyiensis.

Sam. Ujjvári M. Hencseiensis.

Joh. L. C. Pápai M. Szilasiensis.

Joh. Gyöngyösi M. Simontornyensis.

Stephanus Herendi M. Sz. Páliensis.

Sam. Szeli M. Pázmándiensis.

And. Komáromi M. Gyimotiensis.

Mich. Veresmarti M. Mező Örsiensis.

azon hivatalra *Hodosi 'Sámuel* a Veszprémi Prédikátort és Seniort. A Veszprémi

Joh. Halasi M. Kádártaiensis.
 Georg. Rátzkomáromi M.
 Joh. Kolosvári M. Kupiensis.
 Nicol. Baliko M. Patriæ Oriensis.
 Mich. Pápai M. Káloziensis.
 Andr. Kálnai M. Görsönyiensis.
 Paul. Sellyei M. Csöglyeiensis.
 Mich. Váfonyi M. Peremartóniensis.
 Joh. Mikolai M. Tsopakiensis.
 Joh. Csóó. M. Füleiensis.
 Mich. Sziráki Mező Sz. Györgyiensis.
 Mich. Vátzi M. Lepsényiensis.
 Moiss. Vásárhelyi M. Szetsödiensis.
 Nicol. Polgárdi M. Padraghiensis.
 Joh. Ketskeméti M. Kovátsiensis.
 Dán Megyeri M. Vilonyaiensis.
 Thomas M. Pápai M. Tsurgoiensis.
 Paul. Onadi M. Csák Berényiensis.
 Casp. Hollósy. M. Ivántziensis.
 Mich. Pataki M. Sz. Péteriensis.
 Joh. Dömsödi M. Toviensis.
 Petr. Tokai M. Aratsiensis.
 Georg. Gyöngyösi M. Mező-Lakiensis.
 Adam. Pápai M. Tsefznegiensis.
 Joh. Kisvárdai. M. Tevelyiensis.
 Paul. Sz. Péteri. M. Sz. Mihályiensis.
 Steph. Bán Horváthi. M. Iízka. Sz. Györgyiensis.
 Joh. K. Veszprími M. Palotensis.
 Pet. Ötvös. Veszprími. M. Tihanyiensis.
 Steph. L. Csopaki M. Köveskáliensis.
 Ge rg Sz. Istványi M. Betsföldiensis.
 Franc. Ori M. Kertzaiensis.
 Stephanus P. Sziklizi M. Tsetényiensis.
 Michaél Viskoltzi Legrádi M. Ladanyiensis.
 Michaél B. Rádóti M. Hollosiensis.
 Michaél Dávidházy M. Kápolnaiensis.
 Johannes Kellai M. Kesztesiensis.
 Stephanus Pápai M. Nyáradiensis.

Esperettség pedig *Lepsényi Gergely* Pápai Prédikátort és Elperesítet, a midőn a Voklok meglzámláltatván azok három felé intéztettek: de mivel egyre csak két, — másokra négy, — Hodosira pedig száz tizen négy Voklok mentek volna, *Hodosi 'Sámuel* Püspöknek kikiáltatott, és a rendes tzeremoniával azon hivatalra fel-szenteltetett. E meglévén ugyan ezen Zsinatban *Dobrovizai Sáfár Miklós* Generális Notáriusnak meg-tetett, az újj Püspök által pedig némely újj Prédikátorok fel-szenteltettek, kik közt a Rákosi Ekklesiában meg-hivott *S. Rákosi Mártonnak* illy *Papi Diplomát* adott ki nyomtatásban: *Lecturis omnibus salutem. Quoniam fidelis ille Jesu Christi Præco, & Apostolus Paulus, grauissime præcipit, ne cui cito manus imponantur, sed ut ii, qui Episcopatum desiderant, honestum testimonium ab extraneis habentes probentur prius, deinde sic ministrent. 1 Tim. 5: 22. 1 Tim. 3: 7, 10. Jerem. 23: 21.*

Significamus harum serie, hunc Fratrem nostrum Martinum S. Rákosi, Legitimam ab Ecclesia Rakosiensi vocationem habuisse, et eosdem de sana ipsius conversatione honestum Testimonium tulisse, ac sic tandem in frequenti Synodo nostra celebrata, diligenter a nobis probatum & exami-

Paulus Sz. Péteri M. Tsitsoiensis.
 Michaël Böszörményi Magister Norapiensis.
 Stephanus Vere-edgvházi L. Almasiensis.
 Paulus Rákosi M. Rádotziensis &c.

natum fuisse, ac secundum ritum & consuetudinem Ecclesiæ, solemniter ordinatum, & ad docendum, administrandumque Sacramenta, communi Ecclesiæ suffragio emissum esse. In cuius rei firmitus Testimonium has nostras Literas authentico diæceseos nostræ sigillo munitas, eidem dedimus, & Ecclesiis omnibus vigore præsentium ipsum Commendamus. Datæ Papæ Anno Domini 1708 die 9 Mensis Augusti,

„ Samuel Hodosi
„ Inspector Ge-
„ neralis Fra-
„ trum m. pr.

(L.S.)

„ Steph. Rima Szom-
„ bati Senior.
„ Gregorius Lepsé-
„ nyi Senior m. pr.

Ugyan ezen esztendőben hozzá kezdett Hodosi 'Sámuel a Püspöki Visitatióhoz, 's legelsőben is az Örségi Ekklesiákat látogatta meg, ezen esztendőnek October holdnapjában, a hol még akkor is e következendő Anya és Leány (Mater, Filia) Ekklesiák voltak: Szentgyörgyvölgye, Sz. László, Dobrafölde, Felső Sz. Erősbeth, Ramotsa, Nemes Nép, Baglád, Resznek, Jakabfa, Keriza, Szomorotz, Bükallya, Szerdahely, Szombatfa, Bajánháza, Nagy Rákos, Kis Rákos, Ispánk, Pankász Pátzod, Kerkás Kápolna, Szata, Sz. Péter, Szalasej, Dávidháza, Sanyaháza, Velemér, Gödörháza, Szent László, Kandorfa, Börze, Szaknyér, Körmönd, Edgyházás Szetsöd, Mona Szetsöd, Terestyénsa, Egyházás Rádor, Pusza Rádor, Kis Sáros Lak, Mátéfa, Kis Ujfalú, Kis Kölyköd, Egy-

házas Hollós, Hidas Hollós, Rempe Hollós, Pelán, Kápolna, Totfalu, Kis Unyom, Nagy Unyom, Kota, Felső Úr, Betsvölgye, Dörög, Milej. — Avagy tsak ezen Ekklesiáknak elől számlállásából is világos, hogy a Reformáta Ekklesiáknak azon Laisiroma, melly *Lámpéban* elő adatik, igen hijjános. (c)

Nem soká birhatta Hodosi Sámuel a Püspöki Hivatait, mivel ő az Elztergomitömlötzből való kiszabadulásakor magáról olly reversalist adott, hogy soha olly dolgokban nem fog keveredni, mint a millyenekkel vádoltatott; azonban a zenebonás Rákotzinak erőszakoskodó seregeitől kényszerítettett, hogy nekik prédikállyon, és így kéntelen kellett *Veszprémben, Lovason, és Alsó Örsön* erővel vitetvénn fel a Kathedraban, papolni kellett neki; de az akkori Veszprémi Püspök *Volkra* ötet nem szenvedhetvén, Reversalissának erejénél fogva is Veszprémből kiüzte, és hogy ujra bajban ne keveredjen, ezt a Superintendentiát ide hagyta, és a Tiszamellyéki Superintendentiában *Szikszóra* menvén, ott még 1732-ben is Prédikátori hivatalt viselt, a hol bé is végezte szerentsét.

(c) Közlötte velem T. Szathmári Áts András Sz. Gáli Prédikátor Úr egyéb Kézirások közt a Magyar Országai Ref. Ekklesiáknak azon Laisromát, mellyet *Lámpéban* találunk, és a melly *Trajectumban*, D. Ember Pálnak tulajdom kézeirásából irattatott le. Mind a kézirás, mind a Nyomtatás hijjános.

len életének pályáját, élvén közel, és élete vége felé hivatal nélkül majd 90. esztendőket. — Ide hagyta pedig Hodosi a Túl a Dunai Superintendentiát 1710-dik esztendőben, — a mi azért nevezetes esztendő a Túl a Dunai Püspökök Históriájában, mivel ettől fogva egész 1734-ig a Túl a Dnnai Superintendentiának Püspökje nem volt, — mely esztendő újra azért nevezetes, mivel a *Komáromi*, vagy *Samarjai* Superintendencia, mely *Felső Dunamellyék*nek is nevezetett, ekkor olvasztatott egyben a Pápai vagy Veszprémi Superintendenciával, mely Túl a Dnnainak is hivattatott, 's így a két Superintendenciából lett ebben az esztendőben Királyi parantsolathoz fogva, melyet oda alább előhozunk, egy Superintendencia.

1710-től fogva 1734-ig nem lévén Superintendense a Túl a Dunai Superintendenciának, hogy, és kik által igazgattott az?

Hodosi Sámuel 1710-ben el-hagyván kényszerből a Túl a Dunai Superintendentiát, ő helyében más nem tétetett, talám azért, mivel jobb időknek előfordultával remélte a Superintendencia az ő vilázhajóvetelét, — de azért is, mert tiszteletnek okáért meg akarta őtet életében azon Püspöki titulussában hagyni, melyet közönségesen ruháztak

ő reája. Superintendens nélkül lévén tehát ez a Superintendentia, mellyben a Reformációtól fogva egész ezen időkig szakadatlanul voltak Superintendensek, igazgatták ezt a Seniorok és Proseniorok. Nevezetessen a *Pápai Tractusban Lepsényi Gergely* és az ő Proseniora után igazgatták *Gyimóti István* Pápai Prédikátor és Senior, fel esküdtetvén ezen Hivatalra 1711-ben Febr. 2-dikán a *Borsos Győri Egyházi Gyűlésben*, a melly hivatalát 1730-ig viselte, meghalálózván azon elztendőben Decembernek 7-dikén Csöglén. Mivel pedig fokot erőtlenedett Proseniornak rendeltetett melléje *Csúzi Cseh József* Pápai Prédikátor, az *Adászteveli Papi Gyűlésben* 1729-ben, de ő is 1731-dikben Aprilis 8-dikán meghalálózott. Ennek temetése alkalmatosságával a jelen való Prédikátorok által adták a Seniori Hivatal *Naszályi István* Pápai Prédikátornak, és Aprilis 16-dikán az egész Esperefségbeli Prédikátorok voksa által azon hivatalban meg is erősítettett. — Ennek Proseniora és Igazgató társa volt *Pelleskei Péter* Takátsi Prédikátor; de ez 2732 ben Febr. 2-dikán meghalálózván helyébe tetetett Proseniornak *Komáromi József* Pápai Prédikátor, a ki idővel rendes Seniorrá lett, és a két Superintendentiának edgyé való olvasztása után is Senioroskodott. — Ki terjedt pedig ekkor a Pápai Esperefség a Győr, Vas, Szala, Veszprém Vármegyékben sekvő Reformáta Ekklesiákra.

A *Balaton mellyéki* vagy *Weszprémi* Esperefség igazgattatott *Csoo István* V. Be-

rényi Prédikátor, és azon Ekklesiái Vidék Esperesijétől, de a ki 1711-ben meghalálózván *Deák István Veszprémi és Felső Órsi Prédikátor* aki még az egybe olvadt Superintendenciában is Senioroskodott vezette nagy hatalommal és tekintettel ezen Tractusnak Kormányát. A Veszprémi ekkori Esperesség magában foglalta a Veszprémi és Szala Vármegyében azon Ekklesiákat, mellyek abban most is meg-vagynak, és azokat is mellyek 1710-től fogva elmúlnak.

A Mező-földi Esperesség, mellyet a két Superintendenciának egyé való tételekor neveztek el *Pere martoninak*, *Pere Marton* nevű népes Reformáta Ekklesiától, melly Biró Márton Veszprémi Püspök alatt elvéttetett és a Reformátusok onnan kihajtatnak, igazgattatott *Dobravitzai Miklós* Polgárdi Prédikátor és Esperesi által, a ki 1722 diki-ben meghalálózván *Vászonyi Mihály* és *Tokai Pál* Seniorok vették kezekben a Kormányt.

Magában foglalt ez az Esperesség sok Veszprém, Somogy, Tolna, és Fejér Vármegyékben fekvő Ekklesiákat.

A Csokakői Esperesség mellyben *Kádártai János* által igazgattatnak az Ekklesiák e pedig meghalálózván, az ebben volt Ekklesiák a Balaton mellyéki és Mezőföldi Esperességhez foglaltattak, 's többé a *Csokakői* Esperesség meg szűnt lenni, melly kiterjedt a Veszprémi és Fehérvár Vármegyekre.

A *Kaposi Gyöngyös-melleyéki, Szigetvári Esperefségek* mellyek most már öltve olvasztatván *Somogyi Tractusnak* nevezetnek egyebek közt *Körösi Ferentz*, Senior által igazgattak. Ezen Esperefségekben sok, és szép Ekklesiáink voltak, mellyek közül *Lámpe* csak ötöt nevez meg. Ezen hijjánosságot másutt kipotolom, közölvén velem a *Somogyi Ekklesiák Curatora* Tekint. *Sárközi István*, Ur a *Somogyi Esperefségekben* volt régi Ekklesiák neveit a *Kis Komáromi Matriculából*.

Mind ezek így folytak egész 1736-dikig a mikor a két Superintendencia tudniillik a *Felső Duna mellyéki*, vagy *Komáromi*, és a *Túl a Dunai* vagy *Veszprémi* végképpen egyé olvasztattak.

A Komáromi, és Veszprémi két Superintendenciának egygyé lett Olvadásának Historiája.

A Reformációtól fogva más Superintendencia volt a *Túl a Dunai* vagy *Veszprémi*, más a *Komáromi*, vagy *Felső Duna mellyéki* egész 1734-dik elztendeig. A *Veszprémi Superintendencia* kiterjedt. *Sopron, Vas, Szala, Somogy, Veszprém* egész Vármegyékre, és *Fehér 's Győr* Vármegyéknek bizonyos részeire. A *Komáromi Superinten-*

dentia pedig ki terjedt *Poson, Moson, Komárom, Nyitra, Bars, Hont, Nográd* Vármegyékre, 's *Győrnek* is edgy részére. Ezen Superintendentiáknak külön Superintendensei voltak, just adván azoknak szabadon való tevéseire, a' régi szokásokon kívül, az Ország Törvényre melly ezt az 1608-dik esztendei Dietának 1-ső Articulusában illy szókkal parantsolja: *Ad præcavenda inter Status & Ordines odia & dissensiones, ut quælibet Religio suæ professionis Superiores seu Superintendentes habeat, statutum est.* Volt is a Reformáta Ekklesiáknak eleitől fogva öt Superintendentiájok, sőt Pálfi János Erdélyben a *Fehér Vári* Collegium Professoraihoz 1636-ban írt Levelében, a Bárányai Superintendentiát ki vévén melly akkor a Török járma alatt nyögött, *hatodik* Superintendentiáról is emlékezik, (a) ide nem számlálván az *Abauj, Zemplin, Torna, Sáros, Ung* 's a 1. Vármegyékbeli Pres-

(a) Pálfinak Levelé így, van: *Celeberrimi & Excellentissimi Viri Collegii Alba Juliani Professores.* — „*Vos una omnes, & seorsim singulos oro,*
 „*ut inter ceteros jugiter a diserto ore vestro pen-*
 „*dere solitos Juvenes. Studiosos ex hoc nostro Hun-*
 „*gariæ Tractu Cis Danubiano ad vos profectos*
 „*Thomam videlicet Látrányi, & Stephanum Soos*
 „*commendatos habere dignemini. Inter Hungariæ*
 „*Episcopatus, sive Superintendencias (quæ ni fal-*
 „*lofsex) in hac nostra Hungaria pro parte Mini-*
 „*strorum Orthodoxorum habentur, Baroviensi ex-*
 „*cepta, quæ totaliter Turcicæ tyrannidi subjacet,*
 „*vix est altera hac nostra Cis Danubiana afflictioris*
 „*fortis, Ministrorum penuria magis laborans & ad*
 „*versariorum insultibus magis exposita. &c.*

byteriánusokat, kik Seniorok által igazgat-
tattak. — Midőn pedig a *Pesti Commissio*
munkájának meg vizsgálása után VI-dik Ká-
roly Felséges Királyunk akarván a Protestán-
sok fok és régi bajainak véget vetni, edgy
Rendelést tett volna 1731-ben közönségsé,
mellynek V-tödik Tzikkelye szerént a Su-
perintendensi Hivatal továbbra is meghagya-
tik, de ugy ha a Protestánsok elébb instán-
tiájokban meg-jelentik, hogy hány, és mi-
tsoda helyekre kívánnják a Superintenden-
seket: (b) és mivel ezt esztendő alatt a
Protestánsok nem tselekedék, mert ők a
dolgot úgy érte-ték, hogy az ujj Superinten-
densekről kellene jelentést tenni, nem pedig
a már hivatalban lévőkről. 1732-dikben ujra
Királyi parantsolat küldetett ezen matériában,
és pedig a Vármegyékre, 's olly meghagyás-
sal, hogy a Vármegyéken ki - hirdettessék,
hogy addig a Protestánsoknak Superintenden-
seik Superintendenseknek ne esmértesse-
nek meg, míg arra nézve a Protestánsok Királyi
engedelmet nem nyeréndenek. (c) Ekor meg

(b) Azon Resolutionnak V-dik Tzikkelye így
van: *Superintendentes, seu Superiores Augustanae &
Helveticæ Confessionibus addictorum, ubi modo fata-
rum Confessionum alterutram profitentes superinde, in
quo, & qualibus locis eiusmodi Superintendentem seu
Superiorem sibi admitti petant, apud suam Majestatem
Sacratissimam, instantiam fecerint: iidem admittentur.*

(c) Az említett Királyi parantsolat így van:
*Carolus &c. Contextu benignæ Resolutionis nostræ su-
per statu A catholicorum in Hungaria degentium die
21. Martii Anno proxime præterito intimata, inter*

értvén a Protestánsok a Király. kegyelmes
rendelése értelmét, — de Agenseik által a
Felsőleges Kantzelláriánál is tudakozódván a
felől: 1733-ban követtyeiket Bétsben küldöt-
ték, és azon írásból, mellyet *Rádai Pál*
fő nemes, és tudós Református Úr készített,
gyengébb hangal edgy instantiát irtak, 's
azt *Radvány György* és *Rakovszki Elek*
1733-ban Februárius 22-dikén a Felsőgnek
beadták, mellyben az ő Superintendenseik-
nek számát meghatározván, azoknak hiva-
talbeli kötelességeiket elől adták, 's a Fel-
séget kéri, hogy őket ezen jussokban erő-
sítse meg. Ezen Instantiára jött előtt
1734-ben October 20-dikán egy Királyi pa-
rantsolat, melly szerént mind az Evangéli-
kusoknak, mind a Reformátusoknak négy
Superintendensek engedtetek, és ettől az

alia, puncto V-to, & hoc declarato existente, quod
Superintendentes, seu Superiores Augustanae & Helve-
ticae Confess. addictorum, ubi modo factas confessiones
profitentes superinde in quot, & quatuor locis eiusmodi
Superintendentem seu Superiorem sibi admitti petant,
apud Nos instantiam fecerint, eisdem admitturi sumus.
Cum autem a tempore factae publicationis eo in passu
apud nos nulla facta sit instantia; bonus interim or-
do exigit, ut, si Augustanae & Helveticae Conf. ad-
dicti Regnicola, Superiores aliquos habere cupiant, eos-
dem a Nobis admitti suppliciter petant. Idcirco Fidelit-
ates Vestrae per universos Comitatus mox publicabunt,
ut eoque, nullus pro Superintendente vel alterius or-
dinis Superiore Augustanae & Helveticae Conf. in Hun-
garia recognoscatur, vel ad aliquod exercitium istius
medi invidictionis admittatur, priusquam indultum &
concessionem Regiam desuper petierint, & impetrave-
rint. In reliquo &c. Datum Vienna Austriae 3-a Martii
Anno 1732.

időtől fogva, az Országnek a nagyobb főjövizek által tsinált négy kerületei szerint négy Superintendentiák lettek, úgy mint a Túl a Dunai a Felső Duna mellyekivel egygyé lett, és *Túl a Dunainak* neveztetett. Második lett a *Dunamellyéki*, melly a régi Pesti, és Baranyaiból állott egyben, a harmadik a *Tisza mellyéki*, negyedik a *Tiszántúl való*. A most mindjárt említett Királyi parantsolat pedig ekképen van: *Demissæ relata sunt Nobis ea, quæ Regium hoc Nostrum Locumt. Consilium in forma demissæ opinionis ad comunicatam eidem Augustanæ & Helveticæ Conf. addictorum præfati Regni nostri Hungariæ incolarum instantiam, sub dato diei 30 Mensis Martij Anni proxime præteriti 1733 Nobis humillime perscripsit; perpensis proinde querimoniarum a partibus addictorum regni colarum in memorata instantia specificè deductarum punctis, riteque ponderata desuper sub missa Dilectionis & Fidelitatum Vestrarum opinione, cum terrestres domini a repetitione suorū subditorum, si nimirum tales pro Prædicantibus in hoc aut illo loco constitui contingat, arceri, vel saltem ab hinc impediri nequeant, respectu autem apostatarum, omnes vexæ A catholicorum, absque hoc iam sint præcautæ, siquidem omnes magistratus Hungariæ, antequam ex capite apostasiæ quem puniant, repræsentationem de super ad Aulam facere debeant; scholæ porro altiores, ea tenus, duntaxat, quatenus absque privilegiis Regiæ Maiestatis servarentur, sicut apud Catholicos, ita etiam A catholicos ve-*

titæ forent, id autem, ut Augustanam aut Helveticam Confessionem profitentibus exteris ius concivilitatis in Hungaria absque benigno indultu nostro non concedatur, ex ea tenus occurrentibus validis motivis clementer a nobis resolutum; ac ex similibus non minus quam & claro dictamine regni legum, A catholici cum publico confessionis suæ exercitio, & ministrorum usu, in aliquot iam Comitatus ad sola articularia loca restricti fuissent; A catholicorum denum prædicantes visitationi Catholicorum Archidiaconorum; in hoc duntaxat, ut constet tum suos rite baptizent; seu ad valide baptizandum sufficienter sint instructi, sub esse debeant; taliter autem resolutis, ulterius quoque clementer insistamus; ideo præfatis instantibus, quo ad prærecensita querimoniarum puncta, ad regni leges & prædeclaratas benignas Cæsareo — Regias resolutiones remissis, siquidem harum contextu id quoque expressum haberetur, quod ubi iidem pro admittendis sibi Superintendentibus, seu Superioribus prædicantium suorum instantiam apud nos fecerint, tam superinde, quam & quoad numerum illorum, benignissimam sint acceptuti resolutionem, erga prævio modo factam Notis humillimam supplicationem fidelibus regnicolis, Augustanam & Helveticam Conf. profitentibus, clementer admittendum seu tolerandum esse duximus, ut quævis dictarum Confessionum numero quatuor Superiores seu Superintendentes e numero prædicantium in præfato nostro Hungariæ

regno iam habitorum, & quidem patriæ filiorum infinem præcise illum, ut tales invigilent moribus & doctrinæ prædicantium iisdem subordinatorum, & in excessivos etiam animadvertant, suo modo eligere & constituere possint, ea per expressum Conditione adiecta, ne populo novum per hoc, pro subsistentia nempe ipsorum, onus accedat, sed modernis subsistendi mediis, etiam ut Superintendentes Contenti esse debeant, qui taliter constituti Superintendentes seu Superiores, super functione prædeclarata, eiusdemque in Hungaria exercitio a Nobis conformiter sensui Dilectionis & Fidelitatum Vestrarum nullam quidem expeditionem obtinebunt, nihilominus ad solum statum notitiæ in quo loco, pro quali districtu seu quibus Communitatibus, liberisque ac Regiis civitatibus Nostris nomine tenus, quem ac pro cuius Confessionis Superintendente, tam Augustanam quam & Helveticam Conf. proficentes regnicolæ constituerint? isti de Casu in Casum, Dilectionem & Fidelitates Vestras, eadem vero Maiestatem Nostram genuine semper informabunt. Veluti proinde prævio modo, supplicantibus Augustanam & Helv. Conf. profitentibus regni colis, præ exposita benigna resolutio Nostra ad memoriale idcirco porrectum ab hinc intimata existisset; ita Regium hoc Nostrum locumt. Consilium, eam deinceps curam habere noverit, ut, ubi memorati supplicantes, & quidem a parte singulæ præfatarum Conf. quatuor & quatuor Superiores suos Constituerint, talis

*talis modi constitutionem, prouti & quis, pro quo districtu, seu quibus Comitatus & Civitatibus constitutus existat. Dilectioni & Fidelitatibus, Vestris sine etiam ulterio-
ris representationis ad nos faciendæ mox
significent, taliter autem constituti Supe-
riores seu Superintendentes, e numero
sint prædicantium in Regno iam habito-
rum, & quidem Patriæ filiorum, ac mo-
ribus duntaxat & doctrinæ prædicantium
iisdem subordinatorum invigilent, ac in
excessivos etiam condigne animadvertant,
prouti & absque novo contriuentium one-
re modernis subsistendi mediis, etiam ut
Superintendentes, contenti esse debeant.
Gratia &c. Datum Viennæ Austriæ 20.
Oct. 1734.*

Véven tehát a Túl a Dunai Superinten-
dencia ezen Királyi parantsolatot, mivel né-
ki különben is már 24. Elztendeje, hogy
Püspöke nem volt, el-hagyván azt 1710 ben
Hodosi Sámuel, és ő utánna a fellyebb em-
litett okokból uj Püspök nem tételén: a
Komáromi vagy felső Duna mellyéki Supe-
rintendencia ekkóri Püspökjének Major Kö-
tsi Istvánnak igazgatása alá adta magát (d)

(d) A Felső Duna mellyéki Superintendenciá-
ban élt Superintendenseknek Historiáját, ha ilyen
éltet, ezután akarom megírni, mellyet, hogy an-
nál tökéletesebben tellyelthessék, mind azokat,
a kiknél az ott élt Püspökeinknek Historiáját illető
akármilyen Documentumok találtatnának, tisztelet-
tel ezeccel megkérek, méltóztaték azokat velem
avagy csak hiteles, Párban közölni. A Lampé.

's ez az oka, hogy a Túl a Dunai Superintendencia mind e mainapiglan a Dacarnellyéki kerületben is, fel egész Losontzig kiterjedkedik. — Amibár pedig ezen Túl a Dunai régi Superintendencia a Komáromi Superintendencia Püspökének adta légyen is magát alázza: mindazáltal az öfzve olvasztott és egyé lett két Superintendencia továbbra is a *Túl a Dunai* nevezetett tartotta meg, nem tsak azért mivel ennek nagyobb része Túl a Dunán fekszik, hanem azért is, mivel az új Superintendencia *petsétjeül*, a régi Túl a Dunai Superintendencia *petsétje* vétetett fel, — és még azért is, mivel ezen időben az Ország négy fő kerületitől neveztettek el a Királyi parantsolattal meghatározott négy Superintendenciák.

tól előszámlált Püspökökhöz tévén még *Tolnai Istvánt*, és *Nikola Jánost*, kikről ő nem emlékezik, jöllehet azok bizonyos documentumoknál fogva azon Superintendenciának Püspökei voltak. — Itt mind azáltal azt megjegyzem, hogy 1675-ben *Száki János*, Püspök és Samarjai Prédikátor meghalálózván 1712-ig azon Superintendenciának nem volt Püspöke; akkor mozdítván meg a dolgot *Kossai Magyar Páter Eklí* Prédikátor, ugyan ő 1713 dikhban Aprilis 2 dikhán a Pesti Superintendencia Püspöke és Dömsödi Prédikátor *Fatai János*, által a *Kotri* Eklésiában Püspöknek felszenteltetett. — És így a Túl a Dunai Superintendencia annyiban a felső Dunamellyékinél szerentséfebb volt, hogy annak a Reformációtól fogva egész 1710 ig szakadatlanul voltak Püspökei, jöllehet itt is, míg *Széllői* a Gállyákon volt, és 1702-től fogva egész 1708 ig a Rákózi Zenebonája miatt, — 1710-től fogva pedig 1734-ig mint már láttuk Püspök nélkül volt a Superintendencia.

XIV.

MAJOR KOTSI ISTVÁN

P Ü S P Ö K R Ö L.

Tizennegyedik Püspöke volt a Túl a Dunai Superintendenciának *Major Kotsi István* a ki, meghalálozván 1720-ban Kassa Magyarai Péter a Felső Duna mellyéki Püspök, ezen hivatalra a *Nafszályi* Ekklesiában 1722 ben Julius Holdnapban felszenteltetett. Ő ugyan is a Tatai Vidék Esperesije és a Felső Duna mellyéki Superintendencia Generális Notáriussa lévén ezen hivatalra egyebek közt leg érdekesebbnek ítéltetett. Ő volt tehát akkor a Püspök azon Superintendenciában midőn 1734-ben a Ref. Superintendenciák és Superintendensek száma csak négyre határoztatott. Nem lévén pedig a Túl a Dunai Superintendenciában éppen ekkor Püspök; azomban újat sem lehetett már tenni, mivel így ötél több lett volna a Superintendensek száma; de a lok Reformata

Ekklesiáknak, a két Superintendentiában való elpusztulása által annyira meg is erőltenedett a két Superintendencia, hogy lemmi jobb nem volt, mint a kettőnek töredékeiből egy új és erős épületet állítani fel; tehát a Wefzprémi v. a Túl a Dunai Superintendencia, a kinek már ekkor *Kenesei István* volt a Fő Curatora, megkereste a Komáromi v. Felső Duna mellyéki Superintendenciát *Deáki István* Felső Örsi Prédikátor, és a Wefzprémi Egyházi Vidék Eszperestje, 's *Hofszásfalusi Márton* Polgárdi Prédikátor és a Mezőföldi Ekklesiái Vidék Assessora mint Követei által, jelentvén ezen Superintendenciának abbeli készséget, hogy azon Superintendenciával öszve köttetni kíván, és Major Kotsi Istvánt, ez a rész is Superintendensének lenni megeszmérné. Major Kotsi István, Superintendens és *Szőnyi* Prédikátor, minekutánna ezen dolgot a maga Superintendenciájabeli Seniorokkal közölte volna: a Wefzprémi Superintendencia követjével is edgyet értőleg az *Etei* Gyűlésben azon mód és feltételek meghatározottak, mellyek szerént a két Püspökségeknek edgyé kellett olvasztatni, de a melly feltételek végképpen a Peremartonyi 1736 dik esztendőben Junius 29-dikén tartott Gyűlésben erősítettek meg. A melly Gyűlés azért nevezetes, mivel a két Superintendencia itt lett edgyé, és ezen leg-első Gyűlésében a már edgyé lett Superintendenciának tagjai közül az edgyességnek 's edgységnek tselekedettel való megmutatására, itt választatott és tételt meg Generális Notáriusnak a Györi

Prédikátor és a Tatai Edgyházi Vidék Esperelije *Komáromi Pál* kinek eleiben mi-
nekutánna bizonyos Törvények irattak vol-
ra, felesküdtetett. Mivel pedig a Komáro-
mi Superintendenciának eddig volt Generá-
lis Notáriusja és a Barsi Ekklesiái Vidéknek
Esperelije *Kotsis Sámuel*, itt tette le eddig
folytatott Hivatalát: hihető, hogy az Etei
Gyűlésben megállított fel tételnek edgyike
a vólt, hogy az újj Superintendenciának újj
Generális Notáriusja legyen, — valamint
az is előre való meg-edgyezésből lett, hogy
mint a Veszprémi Superintendencia magát a
Komáromi Superintendencia Püspökjének alá
adja, ugy a Komáromi Superintendencia a
Veszprémi Superintendencia Fő Curátorát
Kenesei Istvánt esmérje meg fő Curatorá-
nak lenni.

A két Superintendenciának mennél kön-
nyebben való megegyezését és annak töké-
letességre való menetelét megakadályoztatta
Deáki István a Veszprémi Ekklesiák Vidék
Esperelije, a ki hihető azon okból, hogy
Generális Notáriusnak nem választatott, mel-
lyet mint a Veszprémi Superintendenciában
leg első Papi ember reménylett, több követ-
kezőivel és pedig hevesen azt vitatta, hogy
ő maga legyen tsak rendes Senior, a más
Tractusbeli Seniorok pedig tsak Proseniorok
legyenek. — És hogy ezen tétlját elérhes-
se, fundálta magát az ebbeli régi szokáson,
melly a Veszprémi Superintendenciában ne-
vezetessen a Veszprémi Esperelségben a Tö-

rököknek ezen a részen való uralkodásoktól fogva örökké meg volt. Veszprém ugyan is *Vég Vár* lévén, és a Veszprémi Ekklesiái Vidék Esperesfje többnyire Veszprémben lakván onnan az Esperesfiek az Ekklesiái dolgoknak eligazítására, a kezek alatt lévő Ekklesiákban nem bátorkodtak ki menni. Ezek tehát maguk helyett Proseniorokat tettek, kik a Izsomfédjókban lévő Ekklesiák dolgait igazgatták, és azokról a rendes és Veszprémben lakó Esperesfiet, módjok esvén benne, tudósították. Így volt a dolog a Pápai Esperesfiekre nézve is. Ezt a régi szokást, még a Törököknek az Országból lett ki menetelek után is, mikor már az ilyes segítségre semmi szükség sem volt, magára nézve Deáki István felakarta továbbra is tartatni, és magát *Fő és rendes Senior*-nak egyebeket pedig csak Prosenioroknak kívánt volna meg tételni. Nem is álhattak Deáki István ezen kívánságának ellent ekkor a Superintendens elöljárói, engedvén avagy csak az összevegyalulódás kedvéért is egymásnak, miglen 1743-ban a *Peremartonzi* Gyűlésben elvégeztetett, hogy minden Tractusnak vagy Egyházi vidéknek fő Igazgatói, az Actualis Senioroknak vagy rendes Esperesfieknek jussaikkal és tekintetekkel éljenek, és a Proseniorságok meg szűnjenek. A mikor vége lett az Étei Gyűlésben lett egyezés azon punctumának is, mellyben azt határozta meg Deáki, hogy mikor Veszprémtől távol lakik a Superintendens, akkor ő legyen annak Helytartója ezen a részen,

(a) a mit kétség kívül a Papi hatalom kívánásán kívül azért is tselekedett Deáki, hogy a Pápai Seniort meg-alázhassa, úgy mint a kinek felszentelésére melly 1731 ben Apr. 13 dikán esett Pápán Kotsi Major Iliván Püspök, a másik Superindentiából meghívatatván ennek hatalmat adott arra, hogy az úji Papokat felszentelhesse, azt tévén hozzá, hogy ez a jus, mikor Superin endens lesz

(a) Lásd a Veszprémi Tractusnak Protocolumát, melyben az egyezés punctumait Deáki mint Esperest ekképpen jegyzette fel: „Superintendentiæ Komarinæ sub Superintendente Clar. D. Stephano M. Kotsi adtrita nostra Superintendentiæ Veszpremiensis Anno 1733 die 18. Febr se adiunxit sub hac modalitate tum expedita, sed adhuc usque tempus per iniuriam temporis per Synodum Generalem nondum confirmata, scilicet:

1). „Status Antiquus Venerabilium Tractuum Veszpremiensis redeat & maneat is, qui fuit, scilicet Generalis habeatur Senior & Pro Senior, ei subiecti tot, quot pro nostro Tractu necesse forent.

2) „Dum Episcopus seu Superintendens in Tractibus ad Comarom supra Vörtes existentibus inibi residebit (nunc in Szöny) D. Senior Veszpremiensis Vicariatum seu Substitutionem habeat, ob periculum itinerationis, & dum Episcopus hic residebit Dominorum Seniorum eminentior ibi se pariter habeat. Quali occasione Papensi Seniori ad nos pertinenti liberum sit pro exgentia, & iniuria temporis, nunc ad Episcopum, nunc ad Vicarium in rebus arduis recurrere. Si vero Papensis Senior Superintendens foret, undique eo recurrendum erit, tamquam ad locum cum medium & tutum.“

ezen Superintendentiában, arra szóljon vizsgálja. — (b) Megholt Major Kotsi István hofszas erőlködése után 1744-ben November 23-dikán, minekutánna Püspöki hivatalát 22 éltendőig ditséretessen viselte volna.

(b) „Post obitum Cl. D. C. Csúzi Senioris
 „electus est pro Seniore Cl. Stephanus Naszályi An-
 „no 1751. April. 8. confirmatus April. die 26. manu-
 „um impositione Cl. Superintendentis D. D. Major
 „Kotsi Ministri Ecclesiæ Szőnyienfis, & Cl. D. D.
 „Pauli Komáromi Ministri Verb. Div. Ecclesiæ Ko-
 „thensis in Párochia Papensi. Præmentionatus Cl.
 „Senior accepit plenipotentiam a Cl. D. D. Episco-
 „po præfato, a modo imposterum manuum im-
 „positione neo Ministros consecrandi, exmittendi,
 „& ordinandi absque omni dilatione, & appella-
 „tione ad Episcopum. Si quando tamen Generalis
 „Congregationis facultas affulserit, Collata hæc po-
 „testas a Seniore, recidat ad Superintendentem
 „Neo Creandum“

XV.

T O R K O S J A K A B
P Ü S P Ö K R Ő L.

Tizenötödik Püspöke volt a Túl a Dunai Superintendenciának *Torkos Jakab* de a kinek Superintendensé való tételéről mikor az első Voksok képzittettek, senki sem gondolkodott. Másokra volt hát a tzelezás. Meghalozván ugyan is Major Kotsi István Superintendens, *Kenesei István* a Superintendencia fő Curatora az ujj Superintendens választását illető dolgokról Pápán egy *particularis* Gülelt tartatott, mellyben ezen tárgyra nézve mitsoda végzéseket tett ez a Gyűlés, *Komáromi Pál* Generális Notárius Leveléből, mellyet a voksok eránt az Esperestekhez küldött, és a mellyben a mostani Ekklesiái igazgattatásunknak fundamentomit már láthatni, megtettzik, a mellv így következik: „Tiszteletes Uraim! — — Nem kétlem, hogy „eddig tudtára ne esett volna Kegyelmeteknek, ezen mi uniáltatott Dunán túl és innen való Superintendenciánknek fatuma,

„ Tudniillik , hogy eddig való Inspector a és
 „ Superintendentense Tiszt. Major Kotsi István
 „ Uram — — az elmúlt 1744-dik esztendő-
 „ nek utollyán sok fáradság után az Urban
 „ ki mult. Hogy azért ezen meg nevezett
 „ Superintendentia ne lenne mint a Pásztor
 „ nélkül való nyáj, és sok rendeletlenségek
 „ a Directornak nem léte miatt lábra ne kap-
 „ nának, tettzett mind a Secularis Uraknak,
 „ nevezet szerént Tek. Fő Curátor Kenesei
 „ István Urnak , mind pedig Ekklesiásticus
 „ Atyáknak más Superintendentensről gondol-
 „ kodni, mellyről való discursusunk 2-dik
 „ Febr. 1745. Pápán az alsóbb Tractusokból
 „ lévő két Tízteleles Deputátusok előtt
 „ véghez ment, még pedig ilyen rendel.
 „ 1. Mivel a Barsi, Palánki Tractusokban
 „ még Isten kegyelme által meg maradott
 „ Ekklesiák , és kiváltképpen a Lofonczi Ne-
 „ mes Ekklesia , és Fő Urai e mi Superin-
 „ tendentiáknak edjik része: deliberáltak
 „ Pápán, hogy írnék ezen Superintendenten-
 „ tia restauratio eránt Lofontzra. 2. Onnét
 „ meg-jöven a válaszf, írának minden Tractu-
 „ sokban a Votumokért. 3. Hogy a Tíztele-
 „ leles Seniorok közül senkinek is ne praëiu-
 „ dicáltatna a Candidatio, azért e mi egész
 „ Superintendentiánkban minden Tízteleles
 „ Seniorok cándidáltatnak. 4. Minden Tíz-
 „ teleles Tanító a maga suffragiumát helyes-
 „ sen bé-petsé-eli, és a Tízteleles Senior-
 „ nak kezéhez küldje. 5. Minthogy nagy
 „ és boldog emlékeztű Urunk Car. VI. ke-
 „ gyelmes resolutiójában megengedettett
 „ hogy: *una quæque Religio Superiores &*

„*Superintendentes suo modo eligere & Con-*
 „*stituire possit.* Azért mind a világi Urak-
 „ból, mind Ekklesiásticusokból álló concur-
 „susoknak erre a végre kívántatik lenni.
 „Mellyre nézve, determináltatott, pro loco
 „concurfus N. Veszprém Vármegyében, a
 „*Peremartoni* Ekklésia. — 6. Hogy az uta-
 „zóknak mind magokra nézve, mind pedig
 „alkalmatosságokra nézve az utazás alkal-
 „matossabb lehessen, pro tempore concursus
 „rendeltetett 1-ma Maii anni currentis, ha-
 „az Ur akarándja és élünk.

„Tiszteletes Uramék ezeket így ért-
 „vén megföszolítom az Ur nevében Kegyel-
 „meteket, hogy a kihez Kegyelmetek kö-
 „zül ezen Levelém jutánd, nagy Isteni fé-
 „lelemmel, jó lelkiismerettel, mint a Szi-
 „veket vizsgáló Isten előtt, minden részre
 „való hajlás nélkül, sem a maga privatu-
 „mát, hanem csak egyedül az Isten dicsős-
 „ségét, és az ő házának előmenetelet, sem
 „pedig valakinek barátságát, és reflexióját,
 „nem nézván, úgy színtén valamelly félelem-
 „től, vagy szeméremtől nem viselkedvén, a
 „Szent Ekklesiával, mellyben Isten Ke-
 „gyelmeteket vigvázokká tette per *discur-*
 „*sus edgyet értvén sub uno nomine, &*
 „*una scheda* adja votumát Kegyelmetek
 „pro Superintendente, arról a Személy-
 „ről kit Isten a Kegyelmetek szíveben
 „plántált, és fideliter bépetsékelvén Tisz-
 „teletes Senior Uram kezéhez méltosztas-
 „sék per fidelem küldeni. In reliquo ki-
 „vánom, hogy az edgyességnek, és be-
 „kességnek Istene szentellje meg a Kegyel-

„metek szívét, hogy minden gondolatai és
 „tselekedetei légyenek az Isten házának ékes-
 „ségére, és a jó rendnek való felállítására
 „valók.“ *Dat. Jaurini 1745 16. Martii.*

Ezen Levélen kívül, a Fő Kurátor javas-
 aslásából irt még a Fő Notárius *Helmetzi*
*István*hoz, a Duna mellyéki Superintenden-
 tia Püspökéhez, és N. Körösi Prédikátorhoz
 edgy szép Levelet, a mellyben ötet az új
 Püspök fel-szentelésére meg hívta, a melly
 levelét mivel igen fontos az Ekklesiái dol-
 gokra nézve, ide le is irok, melly így kö-
 vetkezik: „Venerande Superintendens! De-
 „mine & Pater nobis colendissime! Non
 „potes nescius esse factorum duarum harum
 „Superintendentiarum, quæ Trans Danubi-
 „uni ad Solem occidentem sitæ sunt, qua-
 „rum altera *Veszpremiensis*, altera vero
 „*Samaritensis* olim, nunc vero *Komaromi-*
 „*ensis* nuncupabatur. Non est Venerande
 „Vir! in animo heic uberio rem historiam
 „pertexere, & seriem utriusque societatis
 „per intervalla ad nostram aetatem dedu-
 „cere; sufficit utrasque sub divina protectio-
 „ne diu floruisse. Illam quidem usque ad
 „pium ac eruditum virum Dominum Samue-
 „lem *Hodosi*, & quidem sine interruptio-
 „ne Superintendentium; hanc vero usque
 „ad beatæ memoriæ virum Dominum *Ste-*
 „*phanum Major Kotsi*, cum interruptione
 „tamen a morte Ven. *Joannes Száki*, us-
 „que ad Reverendum *Petrum Magyari*;
 „quæ lacuna historiæ Ecclesiasticæ in se
 „continet 48 fere annorum seriem. Mox tan-
 „dem rebus nostris in peius ruentibus, &

„persecutionum pro cellis Ecclesias vehe-
„menter concutientibus: inclinare utraque
„societas coepit quando IBI in plerisque ce-
„mitatibus Tempia, Oratoria, parochiae &c.
„ut plurimum adempta nonnisi in extremis
„limitibus circumscripta est. Par fortunæ
„fatum experta est etiam Superintendentia
„Komaromiensis. Ecclesiae enim Cis Danu-
„bium sitæ, utpote in Comitatibus: Posoni-
„ensi Nitriensi, Barsiensi, Hontensi, fere
„omnes ademptæ Superintendentiæ reliquæ
„in Senioratu Tatensi & Tsalloköziensi su-
„persunt. Cum igitur utraque societas tot
„malorum talis impetita & ad ultimam de-
„solationem redacta in cineribus quasi iacu-
„isset; placuit saluberrimum consilium ini-
„re Rectoribus Ecclesiasticis, & secularibus,
„de unione duarum harum Superintenden-
„tiarum; accedente in super resolutione be-
„nigna suæ Maiestatis Regiæ de 4 dunta-
„xat Superintendentiis, quod molimen Deo
„secundante in effectum productum est su-
„perioribus annis, quando ex his fractorum
„navigiorum tabulis integram navem archi-
„tectati fuimus: cui dum aliquamdiu Supe-
„rintendentis officio ad clavem sederet vir
„piæ memoriæ reverendus *Maior Stepha-*
„*nus Kotsi* tandem hunc palinurum de pup-
„pi nobis eripuit invicta mors. Ut itaque
„dicta navis absque gubernatore, tumultuo-
„se & petulanter pro lubitu in salo non fer-
„retur: constituerunt Ecclesiarum Curatores
„utriusque ordinis, alterum huic oneri por-
„tando idoneum substituere, per quem,
„nomine Superintendentis, hæc societas

„unita regeretur : cui rei peragendæ & lo-
 „cus & dies indictus est , scilicet annuente
 „Deo , prima dies Maii , currentis anni.

„Te itaque Venerande Vir , Domine
 „nobis Colendissime ! huius nostræ societa-
 „tis nomine compellamus , rogamusque ex
 „voluntate utriusque status , ut veneranda
 „TUA præsentia una cum Reverendo Col-
 „lateralis , hanc nostram Sessionem conho-
 „nestare , rebus nostris langventibus sub cur-
 „rere , & in hac restauratione cooperarius
 „esse non dedigneris ; secutus exemplum
 „piæ memoriæ quondam senis & Superin-
 „tendentis vestratis *Joannis Patai* , qui no-
 „bis in simili casu anno 1713 cum omni ala-
 „critate & devotione adfuit , quam tuam Re-
 „verende vir ! in hoc pio negotio serviendi
 „promptitudinem & animi candorem , hæc
 „nostra venerabilis societas in omni officio-
 „rum genere perenni gratitudine & devota
 „mente studebit rependere commendatque
 „Te Domino & verbo gratiæ. Favori vero
 „tuo se commendat. Dat. Jaurino 12 *April*
 „1745 Universa societas Superintendentalis
 „Trans & Cis Danubiana per Juratum No-
 „tarium Generalem *Pavium Komáromi* ,
 „Seniorem Tractus Dotensis. ,

Ekképpen tehát a voksolást illető, és
 meg-hívó levelek mindenfelé el-küldöztetvén,
 és a Peremartoni fényes Ekklesiában Má-
 jus első napján 1745-ben mind *Helmetzi Ijl-
 ván* a Superintendens, mind a Superintenden-
 tiabeli Ekklesiái, és világi személyek meg

jelenvén, a voksok fel-bontása bizatott Helmetzi István Superintendensre, és *Kenesei István* fő Kurátorra, melly meg-esvén legtöbb voks ment *Komáromi Pál* Generalis Notárius és Györi Prédikátorra, ő utánna pedig *Deáki Istvánra* a ki a Püspökséget várta is. A voksoknak többségénél fogva Helmetzi István Superintendens Komáromi Pált Superintendensnek ki nevezte, Komáromi Pál az ő erőttségével mentvén magát, úgy mint a ki most is alig jött vilzsza terhes öregségi nyavalyájából ez életre, ezen hivatalt fel nem vállalta. De más részről Isten tudja mi okból, a Györi Ekklésia azt képzelte magának, hogy ha Komáromi Pál Püspöknek tevődne, az ő Ekklesiájok el-vétettnek: tehát Horváth Kotsi István küldötjét a Superintendentialis Gyűlésre olly utasítással le-küldötte, hogy ha a voksok többsége az ő Prédikátorjokat találná érni, és az a Püspökséget fel-válaszni akarná, adná tudtára, hogy ötet az Ekklésia többé Papjának meg nem tarthatja, a mit Komáromi Pál hallván, mivel már öreg is volt, és mostani erőttségéért azon Ekklesiából, hol ifjui erejét ki-merítette, változni sem akarván, a Püspökségről le mondott. Azomban a környölállásokból olly gyanú:ámadt az Edgyszázi rendben, mint ha Komárominak a Püspökségről való le-mondása tsinált dolog volna: tehát Komáromin, hogy válná fel a Püspökséget még annál inkább erőlködtek: de mivel ő fel tett szándékában meg-maradt a Papok is meg-ízűntek ötet erőltetni.

Nagyobb lett a nehézség és vetélkedés, minekutánna az az kérdés támaszkodott, hogy Komáromi nem válván fel a Püspökséget, ki legyen hát a Püspök? az Edgyházi rend azt állította, hogy a reformátziótól fogva való szokás, és rend szerént az legyen, a kire Komáromi után több voks ment. De mivel ez *Deáki István* volt a Veszprémi Eklésiai vidék Esperestje, arra pedig a Világi Urak felette haragudak, és kézzel lábbal azon voltak, kiválta fő Kurátor Kenesei István, hogy annak helyében más kell kándidálai, a melly kándidátzióbeli just Kenesei István magáénak tartván lenni, ki nevezte (a Pápai és oda fellyebb elöl hozott végzése ellen, melly szerént, hogy senki a Seniorok között meg ne sértessek, csak Seniorok, és minden Seniorok kándidáltattak) *Tokai Pált*, a *Mező-földi* későbbben Peremartoni-Egyházi Megye Esperestjét, és *Enyengí* Prédikátort, — nem különben a Pápai Eklésia második Prédikátorját *Torkos Jakabot*, a ki még igen ifju ember, és Senior sem volt. Kire nézve, midőn a Papok észre vették volna, hogy különös kedvezéssel volna Kenesei István, — és által látták, hogy a Komáromi ellen is, azért szollott a Győri Eklésia, hogy a Kenesei István tzelja el érettessek; de most is azért kándidálta *Tokai Pált* edgy igen meg élemedett öreg Embert, hogy annál fogva arra mint ezen hivatalra már alkalmatlan Emberre, kevesebb voks mehesen: tehát mivel Kenesei a Reformáta Eklésiákra nézve nagy érdemű és tekintetű ember volt, — de Helmetzi Istvánnak sem lehetett várokozni:

várákozni; nem is akarták a Papok, hogy a Fő kurátorral ezen esetben lett egyenlenségeket Helmetzi, és annak társai észre vegyék, — különben is akár ki is alkalmas embernek láthatta azon hivatalra *Torkos Jakabot*: tehát úgy adták voksaikat, hogy azoknak többségénél fogva *Torkos Jakab* kiáltatott ki Püspöknek, melyet látván a boszszús, nagyravágyó, és elmellőzött *Deáki István* és a vele tartó Papság így szollottak: *most nem az Isten, hanem az István tett Püspököt*, de az illy éretlen befzédre, nem halgatván, mivel *Torkos Jakab* a Superintendensi hivatalra igen alkalmas volt, mint ezt azon 40 Esztendők, mellyek alatt ő azon fok vizsontagságokkal tellyes időkben Püspökösködött, eléggé is megmutatták; más nap, az az Máius másodikán, minekutánna a Templombeli Isteni tiszteletnek vége lett, hol *Tokai Pál* a környülálláshoz alkalmaztatott Predikátziót mondott; *Efes. 4. 11. 12. verseiből*, a Predikátori házban *Torkos Jakab* Helmetzi István által a Püspöki hivatalra fel szenteltetett, és mindjárt azon Gyülésben Püspöki hivatalát azzal kezdette el, hogy minekutánna némelly új Papokat a Predikátori hivatalra fel szentelt volna, az ő előlülése alatt akkor mindjárt meg határozatott, hogy mindenik Esperestség mennyit fizessen proportzio szerént a közönséges Ekklesiái kaszázába, mellyben, hogy a Világi Urak is annyit fognak a magok részekről adni, a mennyit a Tractusok, önként megigérték.

Itt határozott meg az is, hogy ennek-utánna nem Pro Seniorok, hanem minden Tractusok rendes Seniorok által igazgattassanak, — hogy ne csak Bétsben, hanem a Felséges Helytartó Tanátsnál is tartassék egy Agens, — hogy a Fő Kurátor mellé Vice Kurátor is rendeltessék, melly hivatalra itt mindjárt Tekintet *Csejtei Sigmund* Ur ki neveztetett, — más egyéb végzéseket elhalgatván, mellyekben a Püspököknek, Generalis Notáriusoknak, és Senioroknak kötelességeik határozottak meg, a *Mező Földi Tractus* ekkor bérnáltatott el *Peremarioni* Tractusnak.

Az ekképpen megtett Püspököt a Felséges Helytartó Tanátsnak Nagel István Agens által ezen Superintendencia 1745-ben Julius 15-dikén bejelentette; Torkos Jakab Superintendens pedig mindjárt Püspökségének elején az egész Superintendenciában lévő virágzó és árva Ekklesiákat az azokban lévő Papokkal és Lévitákkal edgyütt feljegyeztette, 's az eddig még Kérdésben nem vett, és a Reformációtól fogva szokásban volt, 's Kánonokkal is parantsolt, de VI-dik Károly Felséges Királyunk újabb rendelkezéssel is meg-edgyező Superintendensi visitációt is 1747-ben el-kezdette, a melyben Veszprém Vármegyének 1748-dik Elztendőben Februárius 11-dikén tartott Gyűlésének, a 22-dik Szám alatt költ végzése által, melyben az ő Püspöksége is ketttségben hozatott, megakadályoztatott, és hogy ezt többé ne tselekedje, a ki küldött Szolga-Biró által a Vármegye végzése néki tudtára adatott. Torkos Jakab az erre adott feleletjében meg-

mutattá, hogy ő törvényes Superintendens, és hogy ő a Felsőges Cancelláriánál 's Helytartó Tanátsnál is már be-jelentetett: mind-azáltal ujja, és keményebben megintetett, a Vármegye által; hogy az Ekklesiáit vizsgálai ne merészelné. — Látván a Superintendens, hogy a dolognak vége nints, és nem is lehet; tudván azt is, hogy ő a Királyi Parantsolat értelme szerint teszi a visitatiót; úgy mint a mellybe az a Juss adatik a Superintendensnek, hogy ő a Prédikátorok tudománnyára; 's Erkölsére vigyázzon; és a hibázókat megbüntesse; a mit azoknak, 's az Ekklesiáknak ottan ottan való megnézése nélkül lehetetlen tellyesíteni: tehát Felsőges Mária Thresziához Instantiájával fojamodott: „Sa-
 „cratissima Cæsaræa Regiaque Maiestas!
 „Respectu Superintendentum Augustanæ &
 „Helveticæ Confessionibus addictorum, ita
 „dignatus est Sacratissimus quondam Impe-
 „rator Carolus VI. Genitor Vestræ Maiestatis
 „desideratissimus in Clementissima sua
 „Resolutione de anno 1731. emanata dispo-
 „nere: ut ubi modo fatarum Confessionum al-
 „terutam profitentes respectu eorundem apud
 „suam Majestatem Instantiam fecerint, ac in
 „quot; & quibus locis admitti sibi petie-
 „rint, debito modo declaraverint, iisdem
 „Clementer admittantur; quorum *Muneris*
 „erit; *moribus sibi subjectorum. Ministro-*
 „*rum invigilare; ac in excessivos condigne*
 „*etiam animadvertere.* Cujus clementissi-
 „mæ Resolutionis vigore, de Mortuo Ste-
 „phano quondam Major Kotsi; Constituto
 „in partibus Transdanubianis Helv. Conf.

„Superintendente, ego eidem in iisdem par-
 „tibus anno 1745. surrogatus, ac per ejus
 „temporis Helv. Conf. Agentes, in Confor-
 „mitate alterius Benigni Cæsareo Regii Man-
 „dati de anno 1734. emanati, tum Excelso
 „Consilio Regio Locumtenentiali, tum vero
 „Excelsæ Regiæ Aulicæ Hungaricæ Cancel-
 „lariæ repræsentatus exstiti.

„Admotus itaque respective, ita Regia
 „Auctoritate mûneri meo, illudque adim-
 „pleturus, mihi subjectos, absque omni fire-
 „pitu, aut aggravio Plebis, vel cujuscunque
 „Conditionis hominum anno 1747 visitavi:
 „quæ qualinam rei occasionem dederit sa-
 „cratissima Vestra Maiestas ex annexa sub
 „A. Inclyti Cottus Vespreniensis Protocolli
 „Copia clementer percipere dignabitur, &
 „ego ejusdem vigore admonitus qualem nam
 „replicam fecerint, hic sub B. etiam de-
 „misse adducto, quo I. Cottum contentata-
 „tum ratus intra limites legales munus meum
 „exercui. At præter opinionem, aliam ite-
 „rato ejusdem die 29^a Septembris anni cur-
 „rentis adhuc duriolem excipere debui ad-
 „monitionem, quam tamen Scripto ab ad-
 „monentibus exmissis Cottus officialibus ob-
 „tinere nequivi, quo sub priori Commina-
 „tione, etiam ab ipso Titulo officii mei ab-
 „stinere jubeor.“

„Ideo supplex Sacratissimam Vestram Ma-
 „iestatem oro quatenus, habita Vestra Maie-
 „stas clementissimorum desideratissimi Geni-
 „toris sui Decretorum, ac usus nostri Conti-
 „nui ratione, me qua talem clementer manu
 „tenere, Inhibitionem Inclyti Cottus respe-

„ctu muneris mei factam tollere, & ne ego
 „in Jurisdictione illa, super mihi subiectos,
 „quæ muneri meo per clementissimam Re-
 „solutionem Cæsaream est adnexa, exercen-
 „da, utpote, quæ nemini est injuriosa, imo
 „ad bonam Harmoniam, ac Christianum amo-
 „rem inter subditos excitandum est compa-
 „rata, turber ac impediatur, benigne deman-
 „dare, & ut in usu hactenus Continuato mu-
 „nere meo defungi possim, clementer in-
 „dulgere Maiestas Vestra Sacratissima digne-
 „tur. Pro qua materna Vestræ Maiestatis pie-
 „tate & benignitate, apud Deum pro vita
 „longæva, Regimineque Maiestatis Vestræ
 „pacifico & glorioso demissis precibus inter-
 „cedere nunquam desinam, perseverans

„Sacratissimæ Vestræ Maiestatis

„Humillimus perpetuusque
 „fidelis subditus Jacobus
 „Torkos Minister Papensis,
 „& Constitutus in Partibus
 „Transdanubianis Helvet.
 „Conf. Superintendens.“

Ezen Instántiájára Torkos Jakab Püspök-
 nek mi-ekutánna a Vármegye is meg halgat-
 tatott, következő Királyi Parantsolat küldet-
 tetett a Vármegyéhez, melyben az ő Püs-
 pöksége, és Püspöki tekintete, 's aktivitással
 helyben hagyatott:

„Illustrissimi Reverendissimi, spe-
 „ctabiles ac Magnifici, Perillu-

„fres, item ac Generosi Domini
„nobis observandissimi!

„Ex litteris prætulatarum Dominationum
„Vestrarum super Jacobi Torkos Superinten-
„dentis Helv. Conf. Transdanubiani queri-
„monia in eo, quod Idem per Prætulatas
„dominationes Vestras a sui muneris exer-
„citio inhibitus sit, apud suam Majestatem
„demisse posita, Informatoriis anno præte-
„rito 12 Decembris exaratis, rationem ta-
„lismodi Inhibitionis in eo, quod Cottui huic
„an idem Circulari Intimato in anno 1731,
„isthinc expedito satisfecerit, haud agnitus
„exsiterit, fundatam fuisse uberius, intelli-
„git: Quoniam vero præcitata Circulari
„Dispositionem subseque benignæ suæ Ma-
„jestatis Resolutio in anno 1734 sub 20a De-
„cembris emanata, ita modificaverit, quod
„nimirum confessio tam Augustana, quam
„Helvetica pro se quatuor Intendentes, Patriæ
„filios, sine tamen novo Populi onere eligere
„possit, talismodi nihilominus electionem
„quælibet Confessio de Casu in Casum Con-
„silio huic Regio Locum tenentiali semper
„significat, eademque suæ Majestati demis-
„se repræsentatur. Huic porro benignæ Or-
„dinationi dicta Conf. Helv. Transdanub. oc-
„casione dicti Jacobi Torkos electionis in
„anno adhuc 1745. debite satisfecisset. Igi-
„tur, circa hujus Superintendentis Constitu-
„tionem & activitatem, pro hic & nunc,
„nullam amplius aliam adesse reflexionem,
„quam ut idem in muneris sui exercitio tam
„præcitatae utrique, quam & subsequenter

„in anno videlicet 1748 in puncto excessuum,
 „per Superintendentem August. Conf. Sam.
 „Hrokovits in Cottibus Honthent. & Neog-
 „rad. adtentatorum emanatæ & per Regnum
 „anno eodem sub 10a Mensis Maji Circula-
 „riter publicatæ benignæ Resolutioni semet
 „debite conformet, eatenusque & ne in quo
 „contraveniat, ex parte prætitulatarum Do-
 „minationum vestrarum deinceps quoque se-
 „dula vigilantia geratur. Datum ex Consi-
 „lio Locumtenentiali Regio Posonii, die 82
 „mensis Junii, anno Domini 1750 celebrato.

„Prætitulatarum Vestrarum Dominatio-
 „num

„ad officia paratissimi
 „Comes Paulus Baias-
 „sa a &c.“

Ekkor mindenek le tsendesedvén, de
Kenesei István is, ki a Vallásnak nagy oltal-
 ma vala, meg halálozván (a) hogy az Ek-

(a) *Kenesei István* Királyi Tanácsos, *Szondi Susánna* Feleségével az Oskoláknak és Ekklesiák-
 nak nagy Jóltévők voltak. Nevezetesen ezen egye-
 zések szérent, hogy a ki közülök utóbb hal meg,
 a tegyen javaikból végfő Rendelést, *Szondi Susán-
 na*, 1750ben férje már meghalálozván 1753ban tett
 Testamentómában, nyolctözeven öt ezer forintokról té-
 vén rendelést hagyott a *Pápai Ekklesiának tízezer*
 — a *F. Öri Ekklesiának kétezer*, — a *tatati Col-
 legiumnak Alumniumra két ezer*, a *Debretzeni Colle-
 giumnak Alumniumra két ezer* — a *Debretzeni Col-
 legiumban tanululó 18 Nemes Ifjakkak tartására:*
 (melly *Convictus Kenesei Alumniumnak* nevezetik)

klésiái igazgatás annál jobban fojtattassék
 Torkos Jakab Superintendens, a Fő Curá-
 torságra *Csernel Lázló*, második, vagy
 Vítze Curátorságra *Sós Istvánt*, ezeknek
 helyekben pedig Meltóságos idősbb *Rádai*
Gedeont válaltotta Superintendentiális Fő
 Curátornak. De ugyan ő alatta rendeltettek,
legelsőben ezen Superintendentiában a
 Tractusoknak rendes és állandó *Coadiutor*
Curatori az 1775 esztendőben Aprilis 6dikán
 és 7dikén Meltóságos Generalis *Beleznai*
Miklós, es *Rádai Gedeon* jelenlétekben, és
 Torkos Jakab Superintendens Elölülése alatt
 Kömlődön tartott Gyűlésben, a mely Gyű-
 lés első ízámia alatt e'van: „Rendeltetett,
 „hogy minden Tractusokban legyenek
 „Coadiutor Curatorok, a kik is a kül-
 „ső regimenre vigyázzanak, és a már el-
 „rendelt út szerént a Fő Curátor Urnak re-
 „praesentállyák ügyeinket. Nevezetessen a
 „Tatai V. Tractusban Nemzetes *Pázmándi*
 „*Josef* és *Pázmándi János* Urak. — A Ko-
 „maromi V. Tractusban Nemzetes *Magyari*
 „*Jósef* és Nemzetes *Pázmándy Pát* Urak. —
 „A Pápai V. Tractusban Nemzetes *Sándor*
 „*Gergeiy* és Nemzetes *Öry János* Urak. — A

tizen öt ezer — a Hazai Törvényt tanulók és *Pat-*
varisták számára *tizezer*, — a *Posoni Apátság* *Kla-*
stroomára *ezzeröt száz*, — a belső és világi *szegé-*
nyek számára *tizezer*, — *Agentiára* *négyszer*, — *Mező*
Lak és Báltási faluiban levő *Predikátorok* fizetésére
hat száz s. a. t. forintokat. — Méltó, hogy az illy
Jóltévőknek, kik halálok után olly fok emberek-
 nek használnak, nevek örök emlékezetben felma-
 radjon. —

„*Veszprémiben Nemzetes Sóós István és Pázmándi Sámuel* Urak. — *A Peremortoniban Nemzetes Szüts Pál és Kenesei Sámuel* Urak. — *A' B. Somogyi Tractusban Nemzetes Sárközy Antal és Gombai András* Urak. — *A Drégel Palánki Tractusban* Tekintetes Vitze Ispán idöshb *Darvas Ferentz* Ur. és Tekintetes *Csoma Sigmond* Urak Constituáltottanak, kiknek a Tiszteletes Senior Urak Válofstásokban isvotumok lélzen. Ezen kívül a *Barsi V. Tractus Coadiutor Curátora* léfzen Nemzetes *Pély István* Ur. — De már 1774ben az *Adálf Teveli Gyülés 4dik Számja* szerént is a határoztatott meg, hogy mivel ezen Túl a Dunai Superintendencia igen széleszen terjed ki, úgy mint *Nógrád, Zolyom, Lipto, Arva, Trentsin, Nyitra, Poson, Múson, Sopron, Vas, Szala, Somogy, Veszprém, Székes Fejér Vár, Esztergom, N. Hont, Bars, Komárom és Györ Vár* megyékre extendáltatik; mindenik Vármegyében, mellyekben Vallásunkon valók laknak, szükség, hogy alkalmas *Curatorok Coadiutorúl válofstassanak*, ollyak tudnillik a kik a Religióhoz buzgok, a Ministeriumot tisztelik, a jora erőlködnek, és a jó rendnek szeretői legyenek (b)“.

(b) Sokkal régibb dolog volt ez a *Samaritai* vagy *Felső Duna* mellyeki Superintendenciában. Ugyan is már *Száky János* Püspök alatt, az akkor tályban mozgolódo *Megyesiano Presbyterianismus* ragadván minden felé, csak hamar szokásban ment azon Superintendenciában, hogy még a Superinten-

Ezcknek 's egyéb Ekklesiái és Világi Főembereinknek segítségével élván az Ekklesiák igazgatásában meg holt 1785dik Elztendoben November 27dikén életetek 74dik, Püspök ségének 4odik elztendejében, minekutánna először *Pápán*, itt pedig meg szünvén a Vallás' közönséges gyakorlása *Pere-*

dentiális Gyűlésekre is Püspöki Levél által minden Ekklesiából nem tsak a Predikátorok, hanem a halgatók közül is az értelmessebbek meg hivatattak. A mit Száky János a Püspök; *belyes és jó dolognak tart vala*, azt irván az ő Superintendentiális Gyűlési meg hívó levelében, hogy ők ezt a szokást *most kezdték, és jól kezdték*, de hihető, hogy az akkori keserves idők is meg kívánták, hogy a világiak az Egyháziakkal minél szorosabban öfve tartsanak. Meg kell mindazonáltal vallani, hogy ennél sokkal jobb az az Ekklesiái Igazgatás módja, melly már 1775ben mint látánk, ezen Superintendenciában is el kezdetett, a Budai Zsinattól fogva pedig mindenütt ez egész országban gyakoroltatik, hogy a Világi Rendből törvényessen tsak az Tractualis Curatorok, mint az Esperestel, az kezek alatt lévő Ekklesiáknak, 's azokban lévő külső és belső személyeknek képviselői jelennek meg a Superintendentiális Gyűléseken de a mely ellen is mellyfokat mondott légyen T. *Sinai Miklós* volt Debretzeni Professor, abból lehet meg itélni, hogy az ugy nevezett *Vindiciái*, mellyekben ezen Materiát vitatta, 80 árkusokból áll. *Száky Jánosnak* pedig említett Püspöki Levelé így van.

„Gratiam, pacem & omnem Dei benedictionem &c. Licet rumores terribiles, patrium solum quatientes me, vobis cum simul viri admodum Reverendi a solita Congregatione Synodali indicenda, & communiter ab omnibus Communitatibus nostris celebranda avocare possent nihilominus divinæ providentiæ nos commitentes, si qui-

martomban, és végre Adász Tevelen Prédikátori hivatalt viselt volna, a'melly Hivatalra Szülei, Torkos Jakab T. Veszprém Vármegyének sok ideig Generális Perceptor, és Anyja Csuzi Cseh Erősbeth Asszony, kitől a mi Superintendensünk 1711-ben Februárius 13kán született, a Hazai és külföldi Oskolákban jól el készítetett. — Ezen Püspöknek idejében a Drégel Palánki és Peremartoni Esperestségben el vett Ekklesiákat ide nem számlálván, 150 Ekklesiák voltak olyanok, kiket Árva, vagy elvett Ekklesiáknak szoktak nevezni (c). Emlékezetnek okáért feljedzek ide egy Torkos

„dem Charitas Christi nos urget; & timor Dei iudiciis nos stimulat, ut sedulo in curam gravissimam Ecclesiarum nostrarum Inspectioni subjectarum intenti simus, & iisdem pro virili subveniamus. Idcirco Deo sic conatus nostros dirigente, indico denuo Synodum Generalem, in pago solito Farkasd diebus 29 & 30 mensis Maii celebrandum. Iter nostrum sic dirigendo, ut die 28 consulationis ergo circa vesperam praesentes simus. Quapropter, Te V. Domine Senior, & per Te omnes, & singulos Ecclesiarum Dei Ministros, moneo, ut una cum Scholarum Rectoribus & Auditorum Vestrorum selectis secundum bene ceptam consuetudinem, absque ulla excusatione comparere dignemini. Hæc mea est intentio &c. Dat. Szentzin die 25. Martii Anno 1658

„Conservus vester in Domino
„Joannes Száki Szentzinus
„Episcopus.“

(c) Lásd a Superintendentialis Jegyző Könyvet 1774 éjzt. a 6 szám alatt.

Jakab idejébéli *Papi Diplomának* formáját, de a melyről meg kell tartani, hogy ez az a Formula melyet a Tula' Dunai Püspökök Historiajának második Időszakafelzáróban, nevezetessen, a két Superintendencia egyé lett olvadásakor készült, és a melyet attól az időtől fogva mind e máig napig izoktak adni a Püspökök ezen Superintendenciában a felszenteltetett Uj Egyházi Szolgáknak. Az említett Papi Diploma így van.

Omnibus hæc visuris et lecturis salutem in Jesu Christo præcamur.

Cum Sancta Dei Ecclesia parata semper fuerit Scripturarum Divinarum documentis parere, quæ manifeste declarant, neminem propria autoritate sine certa eaque legitima vocatione opus Sacri Ministri exercere posse. Sic enim divus Apostolus præcepit: Ne cui Cito manus imponatur. 1. Tim. 5. 22. 1. Tim. 3. 7. 10. Jerem. 23. 21. Item, debere eum, qui vocatus est, bonum testimonium ab extraneis habere iique probentur prius, & ministrant. Ea propter nos infra scripti Ecclesiarum Helveticæ Confessioni addictarum Inspectores, fideliter testamur, ac fidem facimus, tenore præsentium quibus expedit universis, quod harum exhibitor Reverendus D. Johannes Zsoldos legitimam vocationem ad Sacrum Ministerii gradum habuerit ab Ecclesia H. C. Köveskálensi bonumque testimonium Sanctioris Vitæ nobis exhibuerit, quo circa præfatum hunc Rev. D. Joannem

Zsoldos publice de dogmatibus Fidei Christianæ diligenter examinavimus, & ratione Doctrinæ, pariter ac Morum dignum honore Sacri Ministerii invenimus, ac per solennem Ordinationem Consecrationemque in numerum legitimorum Dei Ministrorum cum religioso timore Sancte cooptavimus. Idcirco eum, tam Secularibus quam Ecclesiasticis, ubique locorum degentibus Personis, Serio ac fideliter commendamus, ut pro legitimo Verbi Dei Prædicatore, ac Sacramentorum eius Dispensatore eum agnoscere, & revereri velint, ac operam eius in officiis divinis, sine omni hæsitazione Sancte usurpare dignentur. In cuius quidem Testimonii maiorem fidem literis præsentibus, manus & nomina propria subji-cienda, ac Sigillum Nostræ Superintendenciæ imprimendum curavimus. — Actum Adálsz Tevel die 4. Mensis Junii A. 1766.

„Jacobus Torkos m.pria. (L.S.)	„Stephanus Bódis V.
„In partibus Transdanu-	„T. I. Sümegiensis
„bianis Superintendent.	„Or.Senior m.prFran-
„Joannes, Kun. Genera-	„ciscus Pados. V. T.
„lis Scriba & V. Tractus	„Vespremiensis Se-
„Pápensis Senior m.pria.	„nior m.pria. Paulus
	„Széplaki V. T.D. Pa-
	„lánkiensis Senior.
	„m.pria.

XVI.

H A L Á S Z J Ó S E F
P Ü S P Ö K R Ö L.

Tizen hatodik Püspöke volt a Túl a Donái Superintendenciának *Halász József*. Születetvén 1736ban Fülöpszállásán, ugyan ott kezdette tanulását is, de tudományának öregbitésére, elsőben a N. Körösi, Gymnásiumban, azután a Debretzeni Collegiumban menvén itt, mint Togás Deák hét éltendőig tanult, a midőn a *Szoboszlai* iskola Rectorságra meg hivattatván, azon hivatal három Éltendőig viselte. 1766ban ment a *Genevai* Academiában, hol minékutánna harmadfél Éltendőig lett volna, hazájában vissza tért és *Losontzi István*, a N. Körösi Gymnásiumnak akkori híres és hasznos Professora, 's régen Halász Józsefnek is tanítója által, maga helyében a N. Körösi Gymnásiumban Professorságra commendatott mellyre meg hivattatván 1769ben László Király nánán Professori hivatalához hozzá kezdett, és bár a Professorságra igen alkalmas ember volt is: mindazáltal azon hivatalát 12 Éltendőnél tovább nem viselte, mivel azóta való edgyik Predikátorral, a

kit ő a *Kotsi* Matrikulában tett jedzése szerint praktikáiról, igen nevezetes Predikátornak ír meg nem alkhatott. Ugyan is Körösön is a lévén szokásban, hogy a Profesor is predikáljon, jöllehet ennek éppen más a kötelessége, ebből a lett, hogy a Professort az ő predikációiért, éppen úgy szerette a Nép, mint a rendes Papját, a mit amaz élzre vévén, ezért igen neheztelt, e pedig ennél fogva nagyon is rá tartotta magát. Így tehát a rendes Predikátor Halász Jóseffel szakadatlan tzivakodást folytatott, a mellyben Halász József bele unván, de jól bele is tanulván 1781-be bár a Körösi Ekklesia Elöljáróitól őt izben is marasztaltott, le tette Professori hivatalát, és *N. Harsányi* Predikátorá lett, de ugyan akkor a Duna mellyéki Superintendencia az ő Professori érdemeit meg jutalmaztatni kívánván, a Felső Baranyai Edgyházi Megye Proseniorává is megtevétt. *N. Harsányban* 3 éltendőt kedves-ségben el töltvén, 1784-ben a Pápai Ekklesiában hozattatott Predikátornak, akarván ezen Ekklesia, edgy felől azon nagy kárát, mellyet *T. Zsoldos János* szeretett, és nagy tudományú Predikátorában vallott, ki pótolni; más felől pedig a másik *T. Predikátor Torkos Jakab* Ur mellé illő Predikátorral az Istennek itt lévő nyájját legeltetni. Alig kezdette el Halász József Predikatori hivatalát a Pápai Ekklesiában folytatni: a Tevelyi Superintendentiális Gyűlésben 1784-ben Junius 15-dikén *T. Zsoldos János* Ur helyében, jöllehet még ezen Superintendentiára nézve semmi érdemei nem voltak is, Superinten-

dentziális Fő Notáriusnak mint különben ezen hivatalra alkalmas ember, meg tételt. Meg halálozván pedig Torkos Jakab Superintendens, Méltóságos *Rádai Gedeon* Superintendentiális Fő Curátor Ur, az ujj Superintendens tételéről gondoskodott, és hogy ezen hivatalra annál tökéletesebb férfi választathassék, 's a voksolás is meg ne szoríttassék: arra határozottatott a dolog, hogy senki se candidaltassék a Püspöki hivatalra, hanem az egész Papi rendből, a kinek kitet-
 tzik azt válassza. Így a vokсок elkészül-
 vén, 1786ban Martius 21kére a Seniorok
 kezekben küldött vokсок *B. Füredre*, hól a
 Superintendentiális Gyűlés ekkor tartatott,
 be vitettek, a melly napon a M. Fő Curátor
 Ur távol' létében *Tek. Pázmándi József* és
 Vitze Curátor Urra bízott a Püspök meg te-
 vését illető dolgoknak el intézése, a ki is,
 az erre ki rendelt személyekkel a vokсокat
 fel bontván, azoknak többségénél fogva *Ha-
 lász Józsefet* a Superintendensi hivatalra ki
 nevezte, a ki magát ezen hivatalra esküvőssel
 kötelezván, mindjárt bizonyos ujj Prediká-
 torokat a Papi hivatalra, mint már
 rendes Püspök fel szentelt. Az ő idejében
 nem csak azzal örvendeztette meg Felsőges
 Ildik József jó Királyunk a mi Vallásbeli
 felekezetiünket is, hogy a mi Isteni Tiszte-
 letünknek *szabadgyakorlást* engedett minde-
 nütt az Országban; hanem csak hamar az a
 Püspöksége elején az ezen Superintendenzia-
 beli *Több oszkolák* *eránt* is a Felsőges Hely-
 tartó Tanács által, ugyan ő meg kérdezte-
 tett, — meg világosítani kívánván a jó Fe-

jedelem, nem tsak a' már fenn álló nagyobb Oskoláinkról 's azoknak Izámáról melyek akkor *Pápa* és *Lojontz* voltak, hanem azt a kérdést is feltévé, hogy *hol kellene még Ujj Oskolát építeni?* Melly alkalmatossággal Halász József, és a Superintendencia, a *Győri, Komáromi, Tatai, és Lévai* régi revezetes Gymnasiumoknak lábra való allításokért esedeztek. — Ugyan ő volt köteles a Fels. Helytartó Tanátsnak, edgy 1786-ban November 7-kén költ parantsolatja ízerent arról hiteles tudositást adni, hogy *mitsoda Subordinatio van a Ref. Prédikátorok közt szokásban:* Mellyre Halász József elő adta, hogy ezen Superintendencia a *Kemjádi Kánonokkal* igazgattatik, és minden Prédikátor mikor fel ízenteltetik, a subordinatio megtartására, és az Superintendens, Seniorok 's egyéb Törvénves Superiorok eránt való engedelmességre esküvéssel kötelezi magát. 's a t. 1787-ben pedig Máius elsőjén olly parantsolatja jött Halász Józsefhez a Fels. Helytartó Tanátsnak, melly ízerent arra volt köteles meg felelni, ha vályyon: *van e szükség edgy olly fő Consistoriumnak fel állítására, Magyar Országba, mint a millyen van Erdélyben?* A mellyre ő tagadóképpen felelt, egyebek felett azon okból, mivel a mi ezen tekintetben, Erdélyre nézve meg lehet az Magyar Országba nézve lehetetlen, mint hogy Erdélyben a Ref. Ekklesiáknak tsak edgy Superintendenciájok, és 16 Tractusok vagyon; Magyar Orzágon pedig 4 Superintendenciák és 27 Tractusok vagynak, melyekből 60 is ki telnek ollyan, mint a millyen

nek az Erdélyiek, 's az ezekben lévő Igazgatókat, olly melísziról, edgy helyre, nem lehetne olly könnyen, és hamar, 's nagy költség nélkül edgyben gyűjteni, mint Erdelyben. — Midőn pedig az parantsolatott, hogy erről a materiáról a fő Curátorral edgyetértőleg adja újra értelmét vagy vélekedését: akkor ketten M. Bárá Ráday Gedon fő Curátorral még nyomossabb tagadó feleletet adták be (a). — Ugyan az ő idejében akarta Fels. II. József Királyunk az ugy nevezett *Normát* a Protestáns iskolákban ezen Tul a Dunai Superintendenciában is bevetetni, a mellynek mivei a Protestánsok ellene voltak, mert a következőről írték, — de a más valláson lévők sem szerették az ugy nevezett *mixta Scholákat* a magok gyermekeikre nézve: tehát Halász József, abban fundálván magát hogy a Protestáns Status, a Norma ellen ő Felségének edgy könyörgő levelet adván be, az ő Felsége kegyelmes válaszáig, az ő régi állapotjában kíván maradni, a maga igazgatása alatt lévő Oskolákban azt bé tsuizni, mivel tsak ott sürgetetett az erősebben, a hól azt könnyen bevették, nem engedte. — Az ő Püspöksége idejében tartatott Budán azon nemzeti Egyházi Zsinat vagy Synodus, mellyet az Ország Törvénye ugyan meg engedett tartani, de annak Végzéseit még mind ez ideig sem erősítették meg a Királyi Felség által. Ezen Zsi-

(a) Az ide tartozó Írások találhatók a Superintendencia akkori Jegyző Könyvében.

nathan az ezen Tul a Dunai Superintendenciából az Ekklesiái és Világi Rendből erre kiválasztott mind ötfve 24 Szemellyekkel Halász József is mind végig jelen volt. Sőt mikor ama külömben tudós, de a Secularis Uraknak ki rekelztésével Püspökségre tsupán a Papoktól meg tétetett, 's ugyan azoktól utollyára el hagyattatott Professor T. Sinai Miklos Ur dolgában a Debretzeni Fő Tiszteletű Superintendencia tsendes módal edgyeiséget akart volna ezközteteti, 's e végre, a több Superintendenciából Püspökök is oda meg hivattattak; azon nevezetes Congressuson Halász József is meg jelent.

Ambár pedig sokat köljönhet Halász József Páának abban, hogy ő ezen Superintendenciában olly hamar Fő Notárius, és Superintendens lehetett: mindazáltal ő a Pápai Gyülekezetben soká nem lakott; mert 1787-ben a Kotsi Ekklesiátot Prédikátorságra meg hivattatván, kéntelenségből e vagy maga akartából a Pápai Ekklesiát oda hagyta, és Kotsra elment, a melly Ekklesiában ámbár tsak hetedfél elztendeig élt légyon is: mind azáltal az oda való szép Parochiális épületet, a Káplán házat, iskola Rector és Præceptorok házaikat, a nagyobb és kisebb tanulóknak Classisait, noha a Török haboru miatt igen szük idők voltak akkor, fel építtette, és a Kotsi iskolát, hól még a régi időkben is igen szép iskolának volt, Tractuális iskolának meg tette. Meg holt Halász József életének 57dik elztendejében 1793ban October 10kén 's ugyan ezen Holnapnak 23dikén tiszteességesen entem tetett.

XVII.

K Á R M Á N J Ó S E F

P Ü S P Ö K R Ö L.

Tizen hetedik Püspöke volt a Túl a Dunai Superintendentiának *Kármán Jóse*, Született Losontzon 1738ban Sept. 29dikén, *Kármán András* édes Atyától, és *Gyöngyösi Abigail* Alsószonytól, a ki annak a *Gyöngyösi István* Kálsai Prédikátornak leánya volt, ki a múlt század elein a Jésuiták által vádlásban esvén számkivetetett; de I-ső *Wilhelm* Burkus Király általkegyelmesen fogadtatván az Oderai Frankfurti Universitásban Theologia Professorává tétetett, melyet holtá napjáig viselt. Ennek Magyar Országi Feleségétől született öregebbik Leányat *Abigailt* vette Feleségül *Kármán András* Losontzi Professor, 's ezeknek két ifjabb fiaik *András*, és *Jósef*, ez, a ki Superintendensé is lett, tanultak *Losontzon*, *Körmötczön* és *Posonban*, végre pedig *Debretzenben*, hol

mind ketten tanulásokat végezvén, edgyütt mentek ki Akadémiákra, nevezetesen Bafiléában. Itt két éltendeig tanulván, András Losontzi Professornak meghívattatott de míg ő haza jött (mert tapasztalás kedvéért harmadik éltendőre is kin maradt) az Ötse József, a ki éltendővel hamarabb vizlíza jött, viselte helyette a Professorságot. A mely idő alatt, a Losontzi Prédikátor *Téglási János* öregsége miatt 1762ben hivatalát le tévén, Kármán József Losontzi Prédikátorságra meg hivattatott, a mellyre ugyan azon 1762dik éltendőben fel is szenteltetett, 's itt ezen szent Hivatást 32 éltendeig viselte, mely idő alatt a *Drégl Falánki* Esperest *Széplaki Pál* helyett 1789ben Esperesté, 1791ben pedig Superintendentiális Fő Notáriussá tétetett, 's ezenn rangbann helyhezettetve jelent meg a *Budai Zsinatban* is, hol a Synodusnak a T. Papi Rend részéről Fő Notáriussává valófztatott, a melly Zsinatnak elkészült Kánonait Felséges II. d. Leopold el felejtethetlen jó Királyunkhoz a Zsinat felküldvén Kármán József is mint Deputátus meg jelent a Felség előtt, a mikor a Felségnek a több Deputátusok által különösen ajánltatván Nemességgel ajándékoztatott meg. Mikor pedig ezen Helv. Vallás tételtkövető sul a Donai Superintendencia a maga kebelebeli Ekklesiákból bizonyos, és szép summákból álló subsidiumot gyűjtött volna ölvze, akkor i ő küldetett azon Summával a Papi Rendből a Felség eleiben.

Meghalálozván pedig Halász József, az ő helyében Kármán József tétetett Püspökké

azon új mód szerént, melly a Budai Zsinat végzésénél fogva most vétetett legelsőben szokásban, melly abban állott, hogy a Prédikátor az ő Ekklesiájával együtt voksoljon, ne úgy mint eddig, hogy csak a Prédikátorok Voksa által tetették meg a Superintendens, mivel az Ekklesiák is kötelesek a Superintendensnél mint egyik fő Igazgatótól függeni, e szerént azoknak is van jussok annak valóztatásához a kitől igazgattatni kívának. De emellett, valamint az, úgy ez is a Budai Zsinatnak Végzésénél fogva, és ekkor legelőször történt dolog volt, hogy a Tractusoknak Coadiutor Curatori nem az Ekklesiával, mellyben ők is benne vagynak, hanem magok és külön voksoltak. Jól tudván ezt a dolgot az Egyházi Rend, azt pedig fájlatván is, hogy az Esperestek külön nem voksoltak, hanem csak mint Ekklesiák Prédikatori az ő Ekklesiájokkal, holott azok szinte oly fő Igazgatói a Tractusoknak, mint a Coadiutor Curatorok, úgy mint a melly Seniori Tisztség a Reformátustól fogva mind e mai napig fenálló és a Püspökség után való Hivatal volt az Ekklesiában: tehát, mielőtte a vokssok felbontására ki rendelt Deputatio maga munkájához hozzá fogott volna, Szalai Péter a Peremartoni Egyházi Mezeje Assessora, a Belső Rendnek Neveben jelentést, és kérést tett az éránt a Superintendens előtt, hogy mivel az említett Patens Levélben a V. Tractusok Coadiutor Curatorinak különös Voks engedtetett; engedtetett e hasonló különös Voks a Tractusok Seniorinak is. Melly kérés méltónak, és il-

lendőnek találtatván minden nehézség nélkül helyben hagyattatott, 's ahhoz képest a T. Seniorok magok voksaikat azonnal írásban tévén, azokat a már öltve szedett több Voksok közé be adták (a). Elvégeztetvén a Voksok fel bontása, ugy találtatott, hogy azoknak többsége az eddig volt Superintendenciális Fő Notárius Kármán József Urat érte, ki is azért azonnal Superintendensnek ki is nevezetett. Meg hivattatván pedig a Püspök felmentelésére a Ketskeméti Superintendenciának Főtisztelétű Superintendense *Vég Veresmarthi Sámuel*, és ugyan azon Superintendenciának igen érdemes, nagy tudományú és tekintetű fő Notáriussa *Tormási János* Halasi Prédikátor, Urak a már Püspökségre ki nevezetett Kármán József Urat a Superintendencia tagjaival bekésérvén a Rév Komáromi Templomban (ott lévén akkor a Gyűlés) és ott a Komáromi Fényes Gyülekezet, 's megszűnően is öltve sereglett hívek jelenlétekben fő tisztelétű Veresmarthi Superintendens által Kánonaink ízerént 1794^{edik} éltendőben Máius 13^{kán} Fő Hivatalár fel szenteltetett 's térden álva megeskütetett.

Ekképpen Kármán József Püspöki Székét el foglalván még ezen Gyűlés alkalmatosságával meg határozatott, hogy a Lesontzi és a Pápai Deákok az Innepi jótétel elvete-

(a) Lásd erről a Superintendencia Jegyző könyvét.

lere ezen Superintendenciában mitsoda Ekklesiákban járjanak. — Ugyan ekkor tétettek be a Superintendencia Arkhivumában a *Budai Zsinat végzése* azon eredeti Kézírásban, melyet annak Elöl ülője Gróf Teleki József ö Excellentiája, Superintendenciális Vice Curátor Tek. Pázmándi József Urnak által adott,

Nagyon helyben hagyta ezen buzgó Superintendens, 's az egész Superintendencia is N. Igmándi Prédikátor, és a Tatai Egyházi Megye igen érdemes Notáriussá T. *Hévesi Sámuel* Urnak abbeli tzellyát, hogy ezen Superintendenciabeli Ekklesiáknak eredetét, fatumait, egy szóval mindent, a mi valamelly Ekklesiát Nevezetessé tehetett, feljegyezni kívánná mellynek jobb moddal való előmozdítására nézve a Prédikátoroknak, és Senioroknak meg hagyatott, hogy azon közhaszonra dolgozó T. Urat ebben segittenék. De a miben igen resten segítettén azon Leveleket, mellyeket ezen materiában hozzá egyszer is mátszor is a T. Atyák be küldöttek, mellyek Nyoltzvanál többre alig mennek, minekutánna meg hallotta a Tiszt. Ur, hogy én a *Protestáns Ekklesiái Arkhivum* nevű munkámban illy forma dolgokat akarnék be tenni, azon Leveleket nekem által adta, de a mellyekből ezen Superintendenciabeli minden Ekklesiáknak Historiáját meg írni lehetetlen.

Tsak tiz Holdnapokig viselhetette Kármán József Superintendensi Hivatalát, meg

halálozván Losontzon, hol Prédikátori hivatt viselt 195ben Április 5dik Napján; de betses neve egyéb tettein, 's kéz írásban maradt szép *halotti Prédikációin* kívül, halála után is fenmaradt az ő *Ekklesiái Ágendájában*, — az *Innepekre és köz Napokra 's minden alkalmatosságokra írott Könyörgéseiben* — a *Sturm és Tiede* reggeli és estveli elmélkedéseiben, — 's az *Oferváld Katechismusának* magyarra való lefordításában, mëlly könyvek, valamint a közönséges, ugy a magános Keresztyéni elmélkedésekre alkalmasoknak ítéltetvén, ezekkel hazafiainak sokat használt.

XVIII.

Ifjabb TORKOS JAKAB
P Ü S P Ö K R Ö L.

Tizen nyóltzadik, és Isten kegyelméből ez idő fzerént való Püspökje a Tul a Dunai Ref. Superintendenciának Ifjabb *Torkos Jakab* Ur. Születtetett Pápán 1749ben Mártius 28dikán. Édes Attya Torkos János a f llyebb említett Torkos Jakab Superintendens testvérje, 's a Pápai Ekklesiának Curátora, tanulásra alkalmas fiával kezdette a tanulást Adász Tevelen, hová a Pápai Reformatosok Temploma és Oskolája elvétele után az Istennek itt meg maradt népe sz. elztendei árvasága alatt lltteni tiszteletre járt, 's ugyan ott taníttatták a tehetősébb Szülék gyermekeiket is. Az Adász Teveli Oskolából vitetett mostani Superintendensünk a Soproni Evangélikusok Oskolájában, hol minnekutána a tisztefséges tudományokban, és a Német nyelvben szép előmenetelt vett volna, ment Debretzenbe 's itt a felső Tudományokat tanuló Togátus Deákok közé 1765dik elztendőben beíratott. Ebben a Hazának számtalan sok jó, és hasznos embereket szült, és szülő, 's most is igen szépen virágzó Collégiumban magát mind a

Világi, mind a Papi Tudományokban Tanítóinak tettei szerint tökéletesítvén 1774-ben az *Ácsi* Ref. Ekklésia Oskolájában Rektornak vitetett mellyben két elztendeig tanítványnak nagy hasznával fáradozván 1777ben a külső Országai Akadémiákra ment ki, 's tanult *Franequerában*. Mivel pedig elmenetele után is ezen Tul a Dunai részen jó hirt nevet hagyott maga után: a *Csöglet* Ekklésia Akadémiákra küldött invitatiojával maga Prédikátorának 1778ban meghívta, 's itt minekutánna az Istennek nyájját öt esztendeig haszonnal legeltette volna, a Pápai Ekklésia esmértes érdemeit azzal jutalmaztatta meg, hogy vilzfza nyervén a Vallás gyakorlásbeli szabadságot, mellytől ezen Reformációtól fogva nevezetes és fényes Ekklésia 1752ben Május 12dikén meg fosztatott, ezen Ekklésiában 1783dik esztendőben Prédikátornak behozattatott, tartván Május 11kén *Zsoldos János* nagy kedvességű, 's hivatalbeli társával a leg első Prédikációját ezen Szent Ekklésiának akkor még csak deszkából épült Templomában, — s bár azolta több Ekklesiákban volt is hivatala, de ezen Pápai Ekklésia ötet a maga Kebeléből el nem eresztette. Mennél tovább lakott ez a Főtiszteletű Ur a Pápai Ekklésiában: annál több volt arra nézve az ő érdeme. Mert a Templomnak, de kívált az Oskolának építettésében, melly ennek fáradozatlan Professzorai, az Ekklesiának buzgó Elöljárói, és a Superintendentiának jóitémeneyei, 's annak Fő Curátora Tek. *Pázmándi József* Urnak örök emlékezetet érdemlő iparkodása által csak

hamar Collegiumi rangra emeltetett fel, a mit csak egy hiv Lelki Páosztortól kívánni lehetett, azt azok körül véghez vitte.

Elszrevéven a Pápai Egyházi Megyebéli Tiszteletes Atyák nevezett Superintendens Urnak a köz jóra született voltát 1790ben ezen Pápai Egyházi Megye Esperestjévé meg tették, és mint Esperest jelen volt a Budai Zsinatban. Kármán József pedig a Notáriussághól Püspökségre emeltetvén, ő utána Fő Tiszt. Torkos Jakab Ur tiszteltetett meg ezen Hivatallal, de 1795ben Kármán József meg halálózván minekutánna az Uj Püspököt Választó Voksok Pápara a Gyűlés helyére be hozattak, és azok az e végre ki nevezett személlyek által fel bontattak s számba etettek: Meltóságos Gróf *Ráday Gedeon* Fő Curátor Ur által a Voksok többségénél fogva tisztelt ifju Torkos Jakab Ur a Püspökségre kineveztetett, és az Isteni tiszteletnek végződése után a Templomban, hol 1. Kor. 3. 9. versből, Tiszt. Professor *Márton István* Pápai Professor és ugyan a Pápai Esperestség Assessor, jeles ékelesen szollással az alkalmatoisághoz szabva prédikállott, a szent Gyülekezetnek s más helyekről is nagy számmal fel gyülekezett Híveknek jelen létekben, Főtiszteletű *Végh Veresmarthi Sámuel* Ur Duna Mellyéki Superintendens által, és azon Superintendencia Fő Notáriussa, nagy tudományú és nagy tiszteletű *Tormási János* Ur jelen létében is szokott Ceremoniával 1795ben Juniusnak 15dik Napján felszenteltetett, és fel esküdtetett s Püspöki foglaltságát 16 ujj

Prédikát oroknak felszentelesével ekkor mindgyárt elkezdette, s' ezen túl a Dunai Fő tiszteletű Superintendentiát most is böltsen igazgattya; Segítségül léven ezen terhes munkában a Fő tiszteletű Superintendens Urnak legközelébbről Superintendentiális Fő Curator Tenkitetes *Pázmándi József Ur*, és a Papi Rendből ezen Superintendencia Fő Notáriusa nagy tiszteletű *Tóth Pál Ur* Átsi Prédikátor. Ezeken kívül pedig még nyúlt ezen Túl a Dunai Superintendencia K. belében lévő Egyházi Megyéknek, vagy Traktusoknak érdemmel tellyes Esperestyei kiket tiszteletnek okáért itt is meg említek úgy mint: *T. T. Szabó János* Tatai Egyházi Megye Esperestye, de a ki öregség miatt ezen hivatal viselésre alkalmatlan lévén, az Esperestység terhét *T. Hevesi Sámuel* Nagy Igmándi Prédikátor, viseli. — *Ketskeméri Sigmund* a Peremartoni Egyházi Megye Esperestye. — *Buzás Pál* a Pápai Egyházi Megye Esperestye. — *Farkas János* a Rév Komáromi Egyházi Megye Esperestye. — *Vásárhelyi Sámuel* a belső Somogyi Egyházi Vidéknek Esperestye s Superintendentiális Könyvvisgálló. — *Fábián József* a Veszprémi Egyházi Megye Esperestye. — *Balog Mihály* a Drégel Palánki Egyházi Vidék Esperestye. — *Német Ferencz* a Barfi Egyházi Megye Esperestye, kikhez járulnak még két Superintendentiális Assessorok. *T. Márton István* a Pápai Collegiumban Philosophiát tanító Professor, és Superintendentiális Könyvvisgáló, és *Tóth Ferencz* a Pápai Collegiumban Theológiának Professora; nem kü-

lőmben a fellyebb említettekén kívül Superintendentiális Könyvvisgálók T. *Tóth Pápai József* Kömlödi, és T. *Katona Mihály* Búti Prédikátor Urak.

A Világi Rendből, mint Coadutor Curátorok hasonló segittséggel vagynak Főtiszteletű Superintendensünknek a minlgyárt itt következő Tekintetes, Nemes, és Vitezlő Urak, tudniillik: T. *Péli Nagy András*, és Tek. *Nyári Ignátz* a Barfi, T. — *Osváld Sigmond* egyszersmind Superintendentiális Könyvvisgáló, és *Diénes Ferentz* a Pápai, — T. *Pázmándi Pál*, és *Thali Sigmond* a Komáromi — T. *Laki Mihály* egyszersmind Superintendentiális Könyvvisgáló, és *Thali István* a Tatai — T. *Sárközy István* és T. *Csepán István* a Belső Somogyi, — T. *Karátson István* a Peremartoni — T. *Kúthi Pál*, *Tatai Imre* és *Oroszi Pál* a Veszprémi — T. *Darvas János* és *Nyári Ignátz* a Drégel Palánki Egyházi Megyékben Coadutor Curátor Urak, kik hogy ízent Valásunknak hasznára, Felséges jó Királyunk szolgálattyára, kedves Házánk díszére, és boldogítására jó egészségben izámos elztendőig éljenek, és Főtiszteletű Superintendens Törkos Jakab Urral ezen Főtiszteletű Superintendentiát mindeneknek meg elégedesével sok ideig kormányozhassák, tiszta szivből kívánom.

*A nevezetesebb Hibákat így kell
megjobbítani.*

Oldal.	Sor.	Hiba	Jobbitás.
I	14	következéséből olvasd: követéséből.	
VII	12	<i>Végh Veresmarti Sámuel</i> Püspök, mi- kor ez a Könyv elkészült még akkor élt; meg holt pedig Iulius 15dikén 1807ben, viselvén most a Püspöki terhet a Ketskeméti Superintenden- tziában Főtisztelendő Tormási János Halasi Prédikátor Ur.	
	19	mia	mi a'
VIII	15	Evangelikus	tedd eleibe: Erdélyi
IX	18	Hrabovitzki	Hrabowfzki
—	20	sok betsülés	és sok betsű
XII	19	a	ez
XIII	18	Επισκοπος	Επισκοπος
18	15	nevetül	nevéül
22	6	Ekklesiáinak	Ekklesiáknak
23	8	és Bod.	és Horányi; Bod pedig
25	6	edák	déák
28	31	Keresztény	Keresztyén
	30	mindeu	minden
29	21	tellyessége	tellyeiséguel
	35	ezs	ezt
31	7	diczénjén	diczérjen
31	14	szallos	szállas
	25	mennybó	menny oh
50	22	1787	1587
51	11	Regio	regia
51	14	iacti	laeti
	20	laude	laudem
53	11	irattattak	add hozzá: Ha Szegedi csak ugyan Püspök volt ezen a' részen; hihető, hogy Hufzár után volt ő Püspök; Beithe pedig ennek halála után tété- tett meg Püspökké.
55	20	Rejki	Rajki
56	26	solidiaji quid	solidi aliquid
—	—	et	dat:
57	21	hoereo	haereo
58	28	adpungere	adjungere

59	37	Symmistre	Symnistæ
61	18	lat	Sal
61	26	DC	&c.
61	34	DC	&c.
64	8	1575	1572
66	1	factioſe	factioſæ
66	37	Maria	Murai
67	36	de	Dom:
68	14	ſolarium	Salarium
69	30	quidamnat	qui damnati
78	13	Stephani	tedd bozsá: Pathaini
85	34	próbáltuk	tedd bozsá: végeztük
			magunkban
87	16	in utilem	inutilem
90	32	collocatus	collocutus
91	7	Samanæus	Samaræus
91	32	Lethenyi	Csepregi
95	16	congregato	cōgregati
95	24	publici	publico
96	29	adduxerit	addixerit
98	16	Alomniomot	Alumniumot
109	25	admiracolo	adminiculo
115	14	Cseglédi	Czeplédi
119	11	Papo	Pago
120	10	még	mert
121	9	I S T Á N	I S T V Á N
129	20	engedelmet	Engedelmet
130	1	1776	1777
135	1	edgyedig	edgyedik
145	29	Sanctiſſimæ	Sacraſiſſimæ
152	25	27-2	1732
153	9	Vármegyében	Vármegyei

J e g y z e s

Érdemes Olvasóimat kérem, hogy ha valami Ekklesiái Historiát illető ilyas Levelek, vagy Jegyzések hevernek náluk Kézírásban, vagy még nyomtatásban nin senek, méltóztassák azokat akár *Pénzért in originali* — akár *viduált juttatni* jóakarathból s' a köz jó előmozdítása tétljából velem közleni, hogy azokat a *Protestáns ekklesiái Archivum* nevű Gyűjteményemben be-tehessem. — Mivel pedig a több Superintendentiabeli Püspökeink életeket is szándékozom megírni: ez erant is olly reménységbe vagyok, hogy érdemes Olvasóim a mibe lehet segíteni méltóztatnak.

